

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VIII, nr. 1 (85), ianuarie 2024 • Apare lunar

24 pagini

**Poezia și proza de ficțiune
a criticului Constantin Pricop**

Emanuela Ilie (paginile 12-13)

Lucian Vasiliu - 70 (paginile 15-16)

Adâncă mare

Adâncă mare sub a lunii față,
Înseninată de-a ei blondă rază,
O lume întreagă-n fundul ei visează
Și stele poartă pe oglinda-i creață.

Dar mâni – ea falnică, cumplit turbează
Și mișcă lumea ei negru-măreață,
Pe-ale ei mii și mii de nalte brațe
Ducând pieire – țări înmormântează.

Azi un diluviu, mâne-o murmuire,
O armonie, care capăt n-are –
Astfel e-a ei întunecată fire.

Astfel e sufletu-n antica mare.
Ce-i pasă – ce simțiri o să ne-nspire –
Indiferentă, solitară – mare!

Mihai Eminescu

Liviu Ioan STOICIU Cu urarea de nou an inspirat !	3	Adrian Dinu RACHIERU Nicolae Manolescu și cele două critici (III)	9
Constantin COROIU Bojdeuca a murit, traiască mitul...	4	Constantin CUBLEȘAN Poetul urcă-n poem ca în pom	11
Gellu DORIAN Rapănul și săpunul electoral	4	Mircea CIUBOTARU Considerații sceptice...	14
Nicolae MECU O colecție de patrimoniu (preambul)	5	Nicolae TZONE Torțele lui Minulescu. Căutarea unei noi formule de viață	17
Leo BUTNARU -75 <i>Poesis</i>	6	Magda URSACHE Disciplinarea istoriei...	18
Al. CISTELECAN Cartea de doliu	8	Eugen MUNTEANU Răstimp parizian....(XXII)	20

„Fiecare lucru poartă în sine însuși măsura sa” – MIHAI EMINESCU

Expres cultural numărul 1 / ianuarie 2024

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Florin Faifer, Vasile Fluturel, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Nicolae Mecu, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Ioan Răducea, Cristina Scarlat, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU Cu urarea de nou an inspirat! 3
Nicolae PANAITE „Vreme trece, vreme vine...” 3
Constantin COROIU Bojdeuca a murit, trăiască mitul din „mahalaua celestă” 4
Gellu DORIAN Rapănul și săpunul electoral 4
Nicolae MECU O colecție de patrimoniu (preambul) 5
Leo BUTNARU *Poesis* 6
Ioan ȚICALO Viața după viață 7
Dan Bogdan HANU Post(st)ări 8
Al. CISTELECAN Cartea de doliu 8
Adrian Dinu RACHIERU Nicolae Manolescu și cele două critici (III) 9
Cristina SCARLAT Extemporal la neuitare. *Poeți după gratii* Noi n-am fost cu ei în celulă! 10
Daniel Ștefan POCOVNICU Agonie fără moarte 11
Constantin CUBLEȘAN Peotul urcă-n poem ca în pom 11
Emanuela ILIE Poezia și proza de ficțiune a criticului Constantin Pricop 12-13
Flavius PARASCHIV Promenade literare 13
Mircea CIUBOTARU Considerații sceptice despre gâlceava trupului Bojdeucii cu sufletul ei nepieritor 14
Constantin I. PĂDURE O oră la „Bojdeuca” lui Creangă 14
Nichita DANILOV Un poet șaptezecist-Lucian Vasiliu 15
Liviu Ioan STOICIU Cine mai e ca Lucian Vasiliu 15
Leo BUTNARU StrăLucian 15
Nicolae TZONE „Scriu pe acoperișul blocului de gheață” 16
Dumitru Augustin DOMAN Ani și fapte din viața prodigioasă a poetului mondadelor 16
Adrian ALUI GHEORGHE „Să alergăm împreună”, cu Lucian Vasiliu 16
Gellu DORIAN Linia Literară/Bibliotecarul 16
Nicolae TZONE Torțele lui Minulescu. Căutarea unei noi formule de viață 17
Magda URSACHE Disciplina Istoriei sau disciplinarea ei 18
Pavel TOMA „Bătrâna și extraterestul” -cronica unei cărți-așteptate- 19
Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXII) 20
Vasile FLUTUREL Daniel Corbu, un remarcabil poet(și) în proză 21
Vasile AIOANEI Raptul de teritorii și decimarea sufletului românesc 22
Dionisie VITCU Poezii 22
Flavius PARASCHIV (O) viață de vânzare 23
Ioan RĂDUCEA Vitrificări moldovenești 23
Emanuel VASILIU Ad Astra 23
Constantin PRICOP Ar fi bine să știm de unde venim și unde vrem să ajungem 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

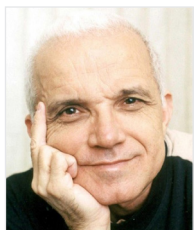
Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistului plastic Mihai Sticlă.

* **Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**
* **Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7000 de caractere și să fie în format Word.**

Liviu Ioan STOICIU

Cu urarea de nou an inspirat!

Ce plan am pe acest an, 2024, care ar fi strategia și țintele, sunt întrebat. Mulțumesc iar de întrebare, din start atrag atenția că sunt superstitios și că nu-mi fac planuri, fiindcă nu se împlinesc, e o regulă. Dacă anunț că mâine trebuie să fiu într-un loc, la o acțiune, se contramandează de la sine; am un subconștient păcătos, care stă la pândă, cum scot o vorbă că am un plan, cum mi-l anulează. Niciodată nu promit că vin undeva, dacă sunt invitat – răspund cu „dacă Dumnezeu vrea, vin”. Așa că n-am nici un plan, nici o țintă sau vreo idee de strategie cum să abordez acest *an bisect*. Sunt liber, ușurat că n-am. N-am nici o grijă în acest sens, las întâmplarea să ia hotărâri de moment. Pesimist, regret că anul trecut n-a avut loc înmormântarea mea fizică (altfel, m-am simțit înmormântat moral de destin; am fost păgubit din toate punctele de vedere) și m-am făcut de râs cu anunțul de pe coperta 4 a volumului de versuri „Luare aminte”, apărut în 2022: *Chiar așa, mi s-a ghicit anul morții: 2023 (moarte violentă, probabil accident de mașină), nu-mi mai amintesc de cine și când*. Serios, am luat degeaba măsuri și am pus la punct o criptă (să nu fiu lăsat pe marginea drumului) în cimitirul în care sunt ai mei, la Adjud, din vara anului 2022 – se va deprecia, cu cât va trece timpul, sub intemperii, ca orice casă nelocuită... Poate anul ăsta, 2024, mă voi muta totuși la acest ultim nou domiciliu, slavă!

Va să zică eu n-aștept nimic de la acest număr 2024 – citit întreg sau cifră cu cifră sau din doi în doi. Sau 2+0+2+4: „Ce înseamnă cifra opt? Cifra opt în științele antice se asociază cu karma, se asociază cu justiția, se asociază cu revoluția, se asociază cu disciplina și se asociază cu banii”. La vârsta mea nici n-ar fi cazul să-mi fac iluzii că ar merita să răstorn munții sau să am parte de vreo pacoste pozitivă, care să-mi ridice moralul. Aș fi bucuros dacă aș fi mai sănătos și n-aș mai atrage antipatii din senin, de neînțeles. Dacă voi mai scrie versuri și proză (pentru sufletul meu) și voi fi în stare să colaborez la revistele culturale la care sunt invitat, va fi de ajuns. Nu voi scoate nici o carte (deși ar trebui să mă mobilizez, „cum fac alții”, să nu las să moară în sertare texte de frontieră, de la jurnal și interviuri, la eseuri și publicistică literară, dacă tot nu am de gând să public o nouă carte de versuri sau de proză). Sincer, îmi e lehamite să mă gândesc numai să public, știind că nu am cititori.

Cum va fi anul acesta? Ce spunea Nostradamus (a murit în 1566): *Pentru 2024, specialiștii care au studiat catrenele lui Nostradamus ar fi identificat patru mari pericole. 1. Al treilea război mondial: „Șapte luni de la Marele Război, oameni uciși de fapte rele”. 2. Un cutremur: „Atât de puternic se va zgudui pământul, Marele Teatru va umple ruinele”. 3. Un nou Papă: „Clerul roman în anul o mie șase sute nouă, în fruntea anului vor fi alegerile”. 4. Încălzirea globală: „Timp de patruzeci de ani, nu vom vedea curcubeul, Pământul uscat va deveni din ce în ce mai arid”. Sigur, „clarvăzătoarea” Baba Vanga (a murit în 1996), a atras și ea atenția că în 2024 lumea se va confrunta cu „o mulțime de dezastre naturale” și că războiul din Ucraina nu se înche-*

ie în acest an (într-o altă predicție, Baba Vanga a prezis că pacea nu va fi restabilită în Ucraina până în 2027; n-a prezis nimic de războiul din Fâșia Gaza, extins în Cisiordania, în pericol să aprindă întregul Orient Mijlociu).

Altfel, anul în curs se anunță a fi un an al super-alegerilor – „Potrivit unui calcul făcut de *Libération*, aproape trei miliarde de cetățeni din 77 de țări vor fi chemați la vot în 2024 în cadrul alegerilor naționale. În aproximativ treizeci dintre scrutine, cetățenii își vor desemna președintele”. (Am întrebat AI Bard și mi-a răspuns că „în anul 2024 vor avea loc alegeri în peste 100 de țări din întreaga lume. Acestea includ alegeri pentru parlamente, președinți, guverne locale și alte funcții de conducere”). Asta înseamnă că e un an-cheie, care va schimba lumea? Avem alegeri de toate felurile și în România (sigur, pentru mapamond nu contează; nu contează nici măcar pentru români, care cred că avem statut de „popor de mâna a doua” și în cadrul Uniunii Europene; probabil

se va uni stânga cu dreapta politică și în noul mandat guvernamental, după modelul ultimilor ani; românii s-au resemnat cu inflația ridicată, cu nivelul de trai scăzut; noul președinte de țară, mai puțin important în viața de zi cu zi, va fi un prieten al SUA). Vor fi alegeri în Uniunea Europeană (6-9 iunie); și ce dacă? Nu se va schimba nimic, nici dacă va atârna mai mult dreapta politică între aleși. Vor conta numai alegerile din SUA din acest an (5 noiembrie), ele conduc lumea și de politica lor depind războaiele. Alegerile din Rusia (15-17 martie) sunt previzibile. Ar fi interesante rezultatele alegerilor din Ucraina, dacă s-ar ține. Îmi doresc să fie liniște și pace în China (și Taiwan, susținut de SUA), să nu ne trezim cu un nou război mondial... Tacit, se crede că suntem în Al Treilea Război Mondial de când marile puteri militare ale lumii luptă „proxi” în Ucraina împotriva Rusiei și în Fâșia Gaza și Cisiordania împotriva guvernanților palestinieni Hamas, considerați teroriști (ferească Dumnezeu să intre și Iranul în război de partea palestinienilor, oficial). Cu noii aleși, vom trăi într-o lume mai bună? Personal, am îndoieli.

În lumea noastră literară, în 2024 eu voi continua să stau în banca mea, izolat la Brașov. Cu siguranță, proiectele Uniunii Scriitorilor (se găsesc pe site-ul Uniunii; cu patru în plus față de 2023) pe acest an vor fi, pentru cei invitați să participe la ele, o supapă (iar cei premiați vor fi fericiți). În rest, fiecare scriitor va merge pe cont propriu – îi urez fiecăruia să aibă parte de un nou an inspirat!

Nicolae PANAIT

„Vreme trece, vreme vine...”

V-ați gândit vreodată la timp? El este inflexibil. Este o cantitate extrem de rigidă; nimeni nu o poate modifica: o oră este o oră. Și, totuși, după părerea noastră, uneori pare să se lungească obsedant de mult și alteori trece amețitor de repede.

Cu toții suntem supuși timpului și uităm prea repede că avem o responsabilitate. Ce facem cu timpul pe care-l avem? Cum îl folosim?

Când suntem tineri, ni se pare că avem o rezervă uriașă de timp pentru viața noastră. Atunci suntem în marele pericol de a-l irosi. Două sau trei ore de „navigare” pe internet nu ni se par o pierdere mare! Abia pe parcursul vieții, oamenii își dau seama că este limitată „rezerva de timp” și regretă că adesea ar fi putut să o folosească mai bine. Când cineva din jurul nostru dispare subit, ne dăm seama cu înfiorare că viața noastră se poate sfârși mai repede decât credem.

Privind la anul care a început, inimile noastre sunt cuprinse atât de speranță cât și de îngrijorare, pentru că nu putem ști ce bucurii și ce tristeți vor fi partea noastră în zilele ce urmează. Rămânem ușor pe gânduri la începutul de an. Câte împliniri și câte eșecuri ne vor traversa viața în cele 366 de zile ale acestui an? În ce măsură se vor împlini urările de bine rostite ca un refren și de această dată?

Sunt situații care, fără să vrem, ne fac să reflectăm asupra existenței noastre. Ori începutul de an, ori propria noastră aniversare, ori despărțirea de cineva apropiat, din familie sau din cercul de cunoștințe, toate sunt momente când ne dăm seama cât de firavă ne este viața și cât de repede trec anii.

*

Mulți cred că trebuie să îndeplinească anumite condiții pentru a deveni cineva cu adevărat relevant.

Discursurile motivaționale sunt foarte la modă, trainerii sunt în plină expansiune, iar cărțile lor, bestseller-uri. Fie că este vorba despre afaceri, sport sau cercurile personale, se cere totul de la oameni, trebuie extrasă ultima picătură de putere din ei, conform devizei: „Poți să o faci, crede în tine, ești mai bun decât crezi, poți fi orice îți dorești, totul este în tine, doar trezește-te și gândește pozitiv”. Mulți se lasă

purtați de val și plutesc în acele clipe, dar lunecarea nu întârzie să apară... Ei încearcă să se concentreze pe partea pozitivă, dar nu o găsesc sau abia o zăresc... Adevărul este că nu poți face față cerințelor, nu ești pe atât de puternic pe cât crezi. Ești un om, cu toate slăbiciunile și instabilitățile sufletești. Viața de zi cu zi cere prea mult timp de la tine, tensiunea constantă devine insuportabilă, presiunea din exterior este prea puternică, iar concluzia de multe ori este o butaforie. În loc să te zidești, o bucată din tine continuă să se destrame. Nu vrei să admiti, nu vrei să recunoști, până aproape nimic nu mai funcționează. Atunci încerci să găsești soluția ieșirii din tunel...

O privire atentă și responsabilă înapoi, pentru a-ți vedea traiectul parcurs, este o soluție. Astfel, este posibil să descoperi când a apărut paliditatea și norul sulfuros care ți-au maculat idealurile. Rededicarea unui nobil țel te va conduce spre aripile necesare înălțării. Fiind în cunoștință de cauză, prin rededicare conștientă unui țel înalt, având pasiune și dragoste, vei da peste aripile de care ai nevoie pentru zbor. Vei găsi că, deloc departe de tine, sunt germenii îmbietori pentru continuitate și înmulțirea talanților tăi.

Constantin COROIU

relecturi subiective

Bojdeuca a murit, trăiască mitul din „mahalaua celestă”

Când cu ani în urmă am publicat în Cultura un serial sub titlul Casele scriitorilor, nu întâmplător am început cu cea din Humulești-Neamț a lui Creangă și l-am încheiat cu Bojdeuca din Țicău, primul muzeu literar din România, înființat în 1918, an crucial în întreaga noastră istorie modernă. Ion Creangă a scris Amintirile din copilărie, Povestile, devenite clasice încă din timpul vieții sale, în Bojdeuca din „mahalaua celestă”, unde a locuit, alături de Tinca Vartic, din 1872 – când, fiind răspopit, a părăsit mănăstirea Golia – până la moarte, în seara zilei de 31 decembrie 1889, un an nefast, îndoliat de moartea celui mai mare poet român și a celui mai artist scriitor al nostru, legați printr-o prietenie devenită legendară. În volumul Ion Creangă și lumea în care a trăit – o riguros documentată retrospectivă a evenimentelor importante petrecute în țară și în lume de-a lungul vieții lui Creangă (1837- 1889) – cercetătorul, prozatorul, memorialistul, profesorul Constantin Parascan, care în acest ianuarie a „promovat” în liga octogenarilor, notează că în acea seară de ajun de An Nou, marele povestitor, învățator și autor de manuale școlare ieșea din scena vieții în larma făcută de copiii care veniseră să-l colinde la Bojdeuca. Parcă cineva din alte sfere nepătrunse de gândul oamenilor regizase un spectacol unic în care veselia colindătorilor, cărora Creangă le spusese atâtea povești nemuritoare și despre datina uratului în vremea copilăriei lui, trebuia să se însoțească cu tristețea de dincolo de fe-reastră modestei căsuțe a magicianului luminat de

flacăra unei lumânări. În acea seară, Creangă fusese văzut pe strada Lăpușneanu. Un martor ocular, amic al său, profesorul Drăghici, a lăsat mărturie că Ion Creangă, îndreptându-se spre casă, a cumpărat dintr-o franzelărie de pe amintita stradă crafle, un fel de gogoși umplute cu dulceată ce le-a mâncat cu poftă, înghițind una după alta” și a mai cerut 20 la pachet, plătind doi franci, în monezi de argint, pe care le-a scos dintr-un chimir. Apoi, împreună cu Drăghici, s-au oprit la o băcanie unde s-au cinstit cu un coniac. De acolo, cei doi au plecat împreună, iar aproape de Țicău și-au urât cele cvenite pentru Noul An și s-au despărțit, de față fiind și sergentul aflat la post în zona respectivă. Moartea scriitorului este anunțată a doua zi prin fluturași răspândiți în oraș: „Ioan Creangă / Profesor în vârstă de 52 de ani după o lungă suferință a încetat din viață în ziua de 31 decembrie. Însmormântarea va avea loc marți 2 ianuarie ora 1 precis în cimitirul Eternitatea unde se află depuse rămășițele lui. / Fii, frate și surori roagă pe toți amicii, colegi și cunoscuți a asista la însmormântare. / 1890, ianuarie 1”. S-au ocupat de însmormântare un vechi prieten al său, Ioan S. Ionescu – care va ridica primul monument la căpătâiul scriitorului, transmutat în 1923 în curtea Bojdeucii și înlocuit, la mormânt, cu cel ce există și astăzi – și Miron Pompiliu. La ceremonia înhumării a fost prezent și Nicolae Iorga, student la Universitatea din Iași, viitorul și primul exeget de seamă al operei lui Creangă, cum a demonstrat într-un excelent eseu criticul Cristian Livescu. Au rostit scurte discursuri Toma Săvescu din partea corpului profesoral și Eduard Gruber, ginerele Veronicăi Micle, ca reprezentant al tinerilor din Cercul literar în cadrul căruia Creangă citise capitolul al IV-lea al Amintirilor din copilărie. Nicolae Iorga va evoca momentul: „Se uita multă lume la dânsul – și oameni învățați, dacă nu chiar de la «Junimea», unde făcuseră atâta haz de dânsul. Nu era un mort urât: căzuse bun sănătos și era roșu la față, cu gura întredeschisă ca pentru a vorbi, și lumina făcliilor parcă făcea să-i joace pleoapele apăsate ca pentru somn. De ce să supere el atâta lume mai subțire decât dânsul care dacă venise să-l vadă, nu trebuia să ducă înapoi acasă o întipărire rea...”

Cum se știe, Ion Creangă nu căzuse chiar bun sănătos, era bolnav de mai mulți ani, dar asta nu mai contează în ordinea și sub specia eternității...

Să ne întoarcem însă la Bojdeuca și la filmul în date al unei vieți văzute în relație, nu doar temporale, cu evenimentele – în primul rând cele culturale – ale lumii și epocii în care a trăit Creangă și să luăm, la întâmplare, anul 1876. La 13 august, moare mama lui Eminescu – Raluca Eminovici. În acea perioadă Eminescu stătea la Bojdeuca din Țicău, unde prietenul său l-a găzduit vreme de șase luni. De aici a plecat poetul la Ipotești, la însmormântarea

mamei. Peste mai bine de trei ani, la 1 ianuarie 1880, avea să scrie cunoscuta poezie care a înfiorat atâtea generații – O, mamă..., una dintre puținele pe care le-a datat, apărută în Convorbiri literare, numărul din 1 aprilie. De subliniat: este singura poezie publicată de Eminescu în tot anul 1876. În același an, Creangă publică unul dintre binecunoscutele sale manuale – Povățuitoriu la cetire prin scriere – și scrie nuvela Moș Nichifor Coțcariul, o capodoperă. Maioreșcu, mutat la București, cere printr-o epistolă adresată junimistului Anton Naum să i se trimită grabnic nuvela pentru a o citi înainte de tipărire: „... Aud despre o frumoasă nuvelă a dlui Creangă, a[le] cărui scrieri în genere sunt o adevărată îmbogățire a literaturii noastre. Fă bine, spune-i să-mi trimeată pentru 5 zile manuscriptul nuvelei și îl voi retrimite desigur după acest timp. Nu mă oropsiți de tot, rogu-vă. Sau poate i-l aduc în persoană la aniversarea «Junimei»”. Maioreșcu primește textul după câteva zile, confirmând într-o scrisoare datată 20 octombrie: „Mulțumiri pentru trimiterea mijlocită a istoriei lui Creangă, care a făcut cel mai mare haz la toți câți au cetit-o pe aici, și sunt mulți, căci începe a înmuguri și în București un vlăstar al Junimei. Știi că vlăstarele noastre înmuguresc iarna. Încă o dată, vă rog pe toți nu mă oropsiți”. Maioreșcu, ardeleanul, olimpiantul, cel ce s-a construit pe sine cu o perseverență și cu o severitate pe care Jurnalul său le atestă cu asupra de măsură, omul politic, ministrul, profesorul auster – în ipostază sentimentală. Mi-aș permite aici o scurtă paranteză: din păcate,

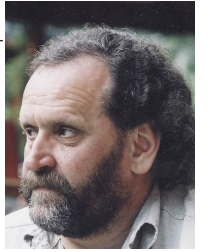
aproape nimic din ceea ce s-a fondat și s-a edificat la Iași – cu o fericită excepție: Unirea de la 1859 – nu a mai avut la București aceeași anvergură chiar dacă a „înmugurit” sau a reînmugurit și acolo. Nici Junimea, nici, mai târziu, celebrele prelegeri de estetică ale lui Călinescu de la Universitatea din Iași, nici Jurnalul literar al marelui critic. Iar exemplele ar putea continua. Ce se mai întâmpla în acel an? În Curierul de Iași din 5 decembrie, Eminescu semna cronică la spectacolul cu Revizorul lui Gogol. Între scriitorii care își trag seva operei din viața reală a popoarelor lor, cronicarul îl menționează pe Ion Creangă. În lume se naștea Jack London și murea rusul A.N. Afanasiev, arheolog, primul editor al basmelor și poveștilor rusești pe care le

compară cu producțiile similare ale altor popoare. Mark Twain începe publicarea Aventurilor lui Tom Sawyer. În România se naștea la Ivești (Galați) Hortensia Papadat-Bengescu. Slavici se angajează redactor la Timpul, unde îi va avea colegi pe Eminescu și Caragiale. Dimitrie Petrino îl denunță pe Eminescu, acuzându-l că ar fi furat cărți și mobilier din inventarul Bibliotecii Universitare. De fapt, așa cum se va dovedi, el contribuise substanțial la îmbogățirea patrimoniului Bibliotecii ce îi va purta numele. Eminescu semna în Curierul de Iași, din 29 septembrie, necrologul „unuia din cei mai nobili bărbați ai Românilor” – Costache Negri. Ion Creangă scrie corosiva Poveste a lui Ionică cel prost: „Scrisă de Ioan-Vântură-Țară, în Iași, la 22 octombrie 1876 și dedicată căracudei din Junimea îmbătrânită în zile rele, la prilejul aniversării a treisprezece ani, numărul dracului”. Etc...

Revin la nefastul an 1889. În ziua de 18 iunie, Ion Creangă află din ziare că marele său prieten, Mihai Eminescu, a murit. Este el însuși bolnav. Nu mai are nici timp, nici putere să călătorească de la Iași la București, pentru a-l petrece pe ultimul drum pe cel al cărui „nume va trăi cât veacurile”. La aflarea veștii, Creangă deschide volumul POESII, ediția Maioreșcu, unica apărută antum, și îl citește în Bojdeuca sa, de la prima la ultima filă, plângând. Apoi, copleșit de emoție, suferind, adoarme cu capul pe carte. În același pat va adormi – pentru totdeauna – peste mai bine de șase luni, în ultima seară a anului 1889... Era ajunul unui Nou An și al primului din fabuloasa posteritate a genialului humuleștean.

Un istoric literar din viitor, urmând exemplul lui Constantin Parascan și scriind despre evenimentele culturale ale anului 2023, ce tocmai l-am lăsat în urmă, nu va putea să nu evoce cu sufletul strâns de tristețe că pe locul faimoasei Bojdeuci din Țicău Iașului a apărut o casă-muzeu kitsch, cu același nume, dar aproape fără nici o legătură cu timpul și universul lui Creangă, cu „hohotul malancolic” al operei celui supranumit de Ibrăileanu Homer al nostru.

Gellu DORIAN

Rapănul și săpunul electoral

Încep acest an cu abandonarea tuturor dezamăgirilor anului care a trecut. Bine, le abandonez, dar ele, afurisitele, revin și mai abitir chiar din primele zile. Ești în general suma unor proiecte sau a unuia singur, și atunci când vezi că totul este uitat, dat deoparte, sau înțeles greșit, nu poți decît să te întrebi dacă nu cuma a fost totul o ratare. Ce ar trebui să faci atunci, să nu mai acumulezi astfel de eșecuri sau măcar să nu cîntărești tot timpul ce ar fi fost bine să fi făcut și ce ar fi trebuit să nu fi făcut? În fond, atunci cînd faci ceva de inters public faci pentru cineva, pentru tine, în ultimul rînd, să zicem, pentru ai tăi, pentru lumea din jurul tău, pentru comunitatea în care trăiești, sau pur și simplu, așa, doar pentru a face ceva, să fie acolo, să nu treacă timpul în zadar. Ca în final să vezi că poate ar fi fost mai bine dacă nu ai fi făcut nimic, dacă ți-ai fi văzut de traiul zilnic, așa, ca un vierme în burta unui măr, ori ca o efemeridă, ca o libelulă, mult mai apreciată pentru culorile sale, pentru zborul ei de o secundă prin fața ochilor tăi. Și asta cînd vezi că cei acoperiți de tot felul de licențe, de tot felul de diplome și doctorate luate pe gemulețul casieirie unor universități, ocupă locuri din care murdăresc tot ce s-a făcut temeinic pînă la ei, ți se acrește totul și mai abitir. Dar oare o fi totul pe lumea asta dezamăgire, vîinare de vînt, uitare, nimic? Privesc în jur, văd o altfel de lume, una căreia viața îi oferă totul și ea, lumea, ia totul, consumă, dă deoparte, uită, adică trăiește la cele mai înalte culmi ale fericirii, după criterii absolut de neînțeles. Nu așa mi-am imaginat viitorul, nu așa credeam că arată fericirea, nici nu am crezut vreodată că ea ar exista cu adevărat. Dar sunt contrazis la fiecare pas de ceea ce văd. Sîrșitul de an mi-a oferit un vacarm de lumi de tot felul, chiar și în interiorul unor familii, în intimitatea a două persoane, în relațiile oferite de cele mai autentice instituții umane, cum este nașterea și moartea. Totul și toate mi s-au părut a fi fade, existind doar pentru a trece și uită totul. Nu puteam privi pe nimeni în ochi, pentru că ochii celorlalți păreau a fi ocupați de un vid în care plutea o altă lume, cu altă înfățișare, una în care viitorul părea a fi o prăpastie, așa ca un topogan pe care se rostogoleau cu toții în risete și gemete prelungi. Nimeni nu era prezent, toți păreau transborțați în alte lumi paralele, înexiatente în fond, fără trecut, fără prezent, fără viitor, dar lumi care înghițeau totul. Nu, nu eram în vreun vis, nici în vreun coșmar, eram într-o ralitate de sîrșit de an, într-un oraș, pe care nu-l mai recunoșteam, pentru că oamenii din jur nu mai erau acei oameni pe care să-i poți saluta, care să te salute, ci oameni care-ți spuneau, ironic, care pentru ei suna ca o urare, „Drum bun!”, fără a ști că tu vei pleca pe vreun drum anume, dar pe care ei așa o vedeau, ca o plecare, o plecare a ta dorită de ei. Dar așa o fi la sîrșit de an, mi-am zis! Poate că toate dispar așa, în această formă dezavuață, în feeria de luminițe, ca un cer coborît pe pămînt, să se transforme, fiecare, în cîte o gaură neagră. Și am deschis ochii, iar anul vechi trecuse astfel, rupt ca o filă din calendarul atîrnat pe perete și aruncată pe foc.

Și încep anul cu alte gînduri decît cele de ieri. Aș vrea să fiu optimist, încărcat de o energie care să mă facă se trec mai departe, să iert totul, să uit și să văd în fața ochilor numai ochi în care să pot privi, și acolo să văd ceea ce aș fi putut face și fac, ceea ce ar fi fost bine de făcut așa cum se face. Însă n-a fost deloc așa. Pe 15 ianuarie, cînd de treizeci și trei de ani am pus pe picioare un proiect dedicat Poeziei, Poetului, nu s-a întîmplat iarăși nimic la Botoșani. Poate în iunie, ni se spune, fără a se asuma vreo decizie în acest sens, ci așa, pur și simplu, să înțelegem de la sine, că acum, nu, că poate mîine, cine știe. Celor cărora le revine această deschidere spre viitor a unui proiect cum este Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”, orice deviere de la normal li se pare normală și de acceptat. O ordonață care tăia elanurile unor manifestări culturale, prin anulări de fonduri dedicate acestor evenimente, le-a picat iarăși ca o mînușă acestora, așa cum le-a picat și perioada nefastă a pandemiei de Covid, cînd au lucrat pe ascuns la denaturarea unui proiect cultural de anvergură națională. Iar acum speranța că vor încununa gloria unor refaceri de imagine prin oraș aceluiași elan electoral din totdeauna, vor crede că la vară, în iunie, cînd la va fi bine, vor putea relua totul așa cum a fost. Mă îndoiesc, așa cum mă îndoiesc acum că voi putea abandona toate dezamăgirile anului care a trecut, cînd acestea revin pe același tapet, așezîndu-se pe zilele de azi ca un rapăn, pe care nu-l va putea spăla nici un săpun electoral!

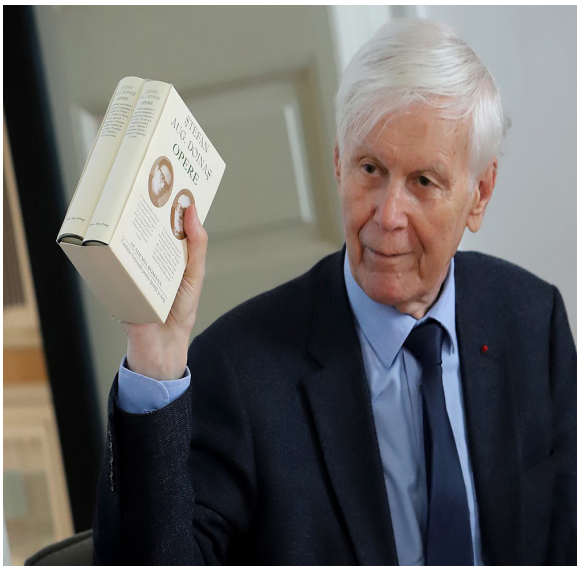

O colecție de patrimoniu (preambul)

Cu actualul număr, revista „Expres cultural” deschide o rubrică de tradiție în revistele literare de la noi, chiar dacă statutul ei nu a fost niciodată comparabil – ca regularitate, autoritate și audiență – cu al, de pildă, cronicii literare. Decalajul apare ca firesc, fiindcă, de când lumea (literară), presa de orice fel este „grefierul” actualității. Dar există și o actualitate acronică, dacă o putem numi așa, sau un prezent continuu, care este al unui trecut așa cum este el selectat și valorizat de același ochi ce înregistrează și (dis)cerne imediatul; altfel zis, al unui trecut aflat în dialog efectiv, și deci producător de sens, cu prezentul, într-un raport de validare și consacrare reciprocă. Din acest punct de vedere (deloc inedit, în urma atâtor achiziții din estetica și sociologia receptării, ca și a teoriilor canonului), cronica literară și cronica edițiilor nu sunt decât două fețe ale aceleiași realități în mers, numai că una s-a axat pe înțelegerea felului în care opera scrisă azi își depășește precedența, iar cealaltă pe potențialul de anticipare al celei scrise ieri. Fără a forța lucrurile „peste marginile iertate”, aş spune că, dincolo de comentariul tehnic specific, cronica de ediție este cronica literară a unei creații din alt timp, văzută din perspectiva actualității (noastre). Și viceversa: cronica literară, prin identificarea și punerea în vedetă a ceea ce cartea nou apărută anunță ca rezistent în timp, este cronica celei dintâi ediții a unei opere care și-a început, iată, călătoria temporală.

Într-o primă etapă, rubrica își propune să examineze edițiile publicate de Fundația Națională pentru Știință și Artă în colecția tip „Pléiade” intitulată „Opere fundamentale”. Răspunsul la întrebarea de ce o plănuiesc astfel presupune mai întâi o plasare a acestei întreprinderi a anilor 2000 în contextul momentului în care ea a fost gândită și demarată. Schița, fie și lacunară, a acestor împrejurări obligă și la o privire rapidă înapoi. Începută în Interbelic prin generosul program al „Fundației pentru Literatură și Artă «Regele Carol II»”, aflată sub conducerea fastă a lui Al. Rosetti, istoria cea relevantă a editării profesionale a fost reluată la sfârșitul anilor '60 de Editura Minerva, după ce ea înregistrase tot ce știm că au însemnat, ca impact dramatic asupra tradiției culturale naționale, ideologia proletcultismului și a realismului socialist. În mod miraculos, deși cenzura anilor '50 a afectat major canonul și adevărul asupra literaturii „din trecut”, școala românească de editologie a rezistat, continuând să-și păstreze principiile dincolo de impusa lor încălcare în practică. Fenomenul a fost similar cu „conservarea” unei aparaturi, în așteptarea materiei prime, a combustibilului adecvat și suficient, a pieței de desfacere etc. Așa s-a făcut că „Minerva”, desprinsă ca editură autonomă în anii micului dezgheț ideologic, a putut să alcătuiască fără dificultăți de „personal” calificat o redacție special consacrată autorilor canonici (în colecția „Scriitori români”), a căror operă a apărut, de regulă, în ediții critice veritabile, în vreme ce o alta („Restitutio”) era rezervată scriitorilor de al doilea raft, indispensabili totuși înțelegerii literaturii române în ansamblul și evoluția ei. Același lucru s-a întâmplat cu Editura Academiei, care în înșeși actele ei de stare civilă avea înscrisă misiunea de a aduce la lumină și promova literatura creată în limba națională. M-am referit doar la aceste două instituții deoarece, până în 1990, în primul rând lor le-a revenit misiunea editării în condiții adecvate a literaturii române. Dacă însă după 1989 Editura Academiei, cu autonomia de care ea se bucură, și-a putut continua drumul (nu interesează aici și acum cu ce rezultate, chestiunea e pusă în principiu), prin privatizarea celeilalte edituri s-a dăruit un castel de cărți sau de nisip un întreg program. În zadar Z. Ornea, directorul de atunci, a mers în câteva rânduri în audiență la vremelnicul ministru al Culturii spre a pleda – cu lacrimi în ochi, ne asigură martori oculari – cauza „Minervei”, pentru ca ea să rămână o instituție națională, atâta vreme cât promovarea și apărarea culturii naționale constituie o chestiune de stat. Din fericire, a fost totuși salvată redacția de ediții. Înțelegând dezastrul și profitând de poziția sa în Academie, Eugen Simion a adus această valoroasă redacție în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, unde profesioniști de talia lui Tiberiu Avramescu, Mihai Dascălu, Gabriela Omăt și Daciana Vlădoiu și-au putut valoriza în continuare competențele. Cu toate acestea,

situația la nivel național în materie de editare a clasicilor, precum și de editare în general, se deteriorează masiv și accelerat în primul deceniu de după 1989. Ca și pentru alte domenii ori sectoare culturale, termenul cel mai potrivit pentru a defini o asemenea stare de lucruri este acela de anomie. Care, cel puțin în ce privește situația editării scriitorilor români, se așterne peste un dezinteres cvasiunanim – oficial și neoficial. Cu alte cuvinte, se editează puțin, la întâmplare și prost. Firește, aceasta este situația generală, care nu exclude excepțiile ce vin s-o întărească – și încă printr-un contrast violent cu veleitarismul din jur.

Pe acest fundal prinde viață colecția gândită, pusă la cale și apoi coordonată de Eugen Simion vreme de peste două decenii, mai exact din anul 2000 până în octombrie 2022. Cum însuși mărturisește undeva, ideea i-a venit „pe la sfârșitul anilor '70”, într-o convorbire cu Marin Preda, directorul „Cărtii Românești”, însă „implementarea” a fost posibilă mult mai târziu, la sfârșitul primului deceniu postdecembrist. Fără a urmări să fac din criticul academician salvatorul sosit pe calul cel alb și fluturând stindardul unei noi ere, mie unuia îmi apare limpede că, în împrejurările date, proiectul lui s-a desprins ca un eveniment cultural unic, frizând miraculosul, de vreme ce aproape întreaga noastră literatură, tipărită pe hârtie-biblie, putea încăpea acum pe câteva rafturi de bibliotecă. A fost un eveniment singular deoarece, după 1989, se întâmpla pentru prima dată – până astăzi și ultima – să fie lansat și urmărit pas cu pas un program editorial de o asemenea anvergură, care beneficia acum de absența presiunii politice și a cenzurii ideologice, precum și, sub raport profesional, de aportul unui grup larg de specialiști – din institutele Academiei și din afara lor. În contextul de superlative de mai sus am folosit sintagma relativizantă „aproape întreagă”. Și pe drept cuvânt, fiindcă lipsește din acest corpus opera câtorva mari scriitori (Sadoveanu, Camil...). Cauza este aceeași care explică absența lor din librării... Apoi: nu toate aceste ediții sunt și „critice”. În sensul sever al termenului, dimpotrivă, cele din urmă se află în minoritate. Pe lângă asta, nu toate sunt ediții noi, ci reluări ale unora, deja – și uneori de mult – existente, dar care acum sunt completate prin integrarea textelor eliminate în integritate de cenzura comunistă ori „doar” amputate de aceasta. Nu toate, în fine, excelează prin exigență filologică sau prin amploarea și calitatea notelor și comentariilor de istorie literară sau a „cronologiei” ce urmează prefeței.

Un cuvânt despre aceste prefețe, care ar merita o cercetare aparte. Scrie în totalitate de E. Simion și de regulă extinse până la dimensiunile unui studiu introductiv, ele alcătuiesc o istorie sui generis a literaturii române; una la vârf, prin autorii cei mai proeminenți și prin capodopere. Strângerea lor la un loc ar susține pe viu această afirmație și ar face vizibilă coerența ansamblului – nu atât ca relație între capodopere (acestea fiind de obicei paricide și lipsite de urmași), cât la cel al contextului lor genetic, al vieții literare, atmosferei etc. Odată l-am întrebat pe semnatarul lor dacă nu are de gând să le publice laolaltă, producând astfel o nouă sinteză de istorie literară. Mi-a „răspuns” printr-un „Mda!” care, prin ton și prin alianța lui

cu privirea trimisă sus prin fereastră, a fost mai sibilinic decât topirea lui „Nu” în „Da” și viceversa.

Privite în alinierea și conviețuirea lor edenică pe rafturile bibliotecii, cele 300 de volume dau impresia că s-au născut în săptămâna unei „Faceri” în care ES, zeul suprem, a zis și s-a făcut. Într-adevăr, un ochi din afară ar avea motivele lui de a acredita ideea că aceste cărți s-au născut fără travaliu, fără a întâmpina mari dificultăți și mai ales fără a-i provoca frământări majore creatorului. Ce-i drept, părintele lor (deopotrivă „cauză finală” și „cauză eficientă”) dispunea de personalitatea forte a omului de acțiune, puternic volitiv, netemător și nesuspicios de obstacole, călcând sigur, regulat și apăsător pe metereze, sfidând suveran rivalități și cârteli. Realitatea este însă că omul acesta a realizat atât de mult visata „sută de cărți fundamentale” (cum le definise în discuția cu Preda) într-o necurmată stare de febrilitate și anxietate, de febrilitate anxioasă, dacă pot spune așa. Stare comparabilă cu aceea mărturisită de Mircea Eliade în numele său și al generației atunci când a conștientizat generozitatea momentului ce i-a / le-a fost dat, dar și, în contrasens, a presimțit că acest răstimp norocos avea să expire curând, strivit de șenilele istoriei. Eugen Simion era, poate, mai optimist în legătură cu viitorul nostru în planul mare al istoriei. În schimb, acest plus se asocia la el cu o dramatică trăire a precarității prezentului, precum și cu marea lui obsesie negativă referitoare la „adamismul” nostru. Se înșală cei care cred că omul atât de stăpân pe sine în cele mai dificile situații, extinzându-și lesne suveranitatea asupra celorlalți, dominator și – la rigoare – rece, „olimpi-an”, obturase și fanta prin care se strecoară Grija. Ca unul care i-am fost mai aproape decât alții, prin simplul fapt că eram șeful departamentului de ediții și istorie literară din Institutul „G. Călinescu”, pot spune că fiecare volum din cele 300 i-a adus coordonatorului partea lui de insomnie. La unele, aceasta era cauzată de nesiguranța finanțării, care nu a venit niciodată dinspre buget, ci a fost rezultatul puterii de persuasiune și de seducție a... petentului, fie că acesta se adresa vreunui președinte de consiliu județean, cutărui primar de oraș sau de comună sau te miri căruia om de afaceri, indiferent de culoarea politică; uneori și de condiția lui intelectuală și morală. Enumerând ușile la care a bătut, îmi vine să-i atribui lui Simion, modulată, zisa lui Lenin cum că proletariatul trebuie să-i deposeze pe bogați până și de funia cu care are să-i spânzure... Trecând peste suspiciunile sale legate de târăgănarea muncii la ediții, îi mai amintesc doar unul dintre motivele de îngrijorare:

posibila reacție a „corectitudinii politice” atunci când coordonatorul și-a luat inima în dinți spre a edita toată opera românească a lui Emil Cioran ori pe a lui Nae Ionescu. Sau după ce îl publicase deja pe Mircea Vulcănescu, cel ulterior propus spre demolare: ca statuie, ca nume de stradă, ca titlatură de liceu. Fără a-l opri din drum, asemenea împrejurări îl nelinișteau totuși, și mai cu seamă îl nedumereau intelectual, ca orice simțea el că ofensează și agresează rațiunea și logica. Mai ales îl uluia și revolta la culme confuzia valorilor și a criteriilor, de genul „suntem noi proaste că stăm de vorbă cu o tuberculoasă”...

Post scriptum: Începând cu numărul viitor al revistei, vom comenta cele mai relevante ediții apărute în colecția „Opere fundamentale”.

Leo BUTNARU-75

Textul și viața ca invenție

Dacă acest pretext de text sau text-pretext nu ar fi existat el ar fi trebuit inventat în lupta și unitatea contrariilor ca permanentă intrare și ieșire din situație întru atenuarea monotoniei universale dar mai ales a absențelor abisale și a scurtei durate de viață umană care dacă nu ar fi existat sigur că trebuia inventată.

Alibi. Reciprocitate

I

Cred că pe petalele florilor de piersici au rămas amprente digitale ale îngerilor.

II

Când eram copil-copil aveam în grijă îngerii care aveau grijă de mine.

Subacvatic

Un vis în care te simți ca lipsit de apărare și de memorie sau de memorie ca apărare;

visul cu un lung subsol al școlii de arte ocupat de poporul de statui handicapat al începătorilor în sculptură

sau visul ca o lentă filmare subacvatică a Atlantidei în fine descoperită.

Căutarea timpului pierdut

Căutarea timpului pierdut ca la Homer sau ca la Proust sau ca la cine mai știți domniile voastre e o îndeletnicire ce nu se aseamănă cu niciuna alta poate că abia-abia având asemănare cu culesul de melci undeva prin nisipurile pustiului.

Naștere și supunere

Mintea mea naște ideea dar nu o poate supune;

ideea supune minte mea cea care a născut-o...

Jidovul rătăcitor și busola

Jidovul Rătăcitor a tot schimbat zeci de busole pe unele pierzându-le cu bună intenție altele ieșind de pe fix; busole pe care le tot consulta nu pentru a găsi cursul drept calea izbăvitoare ci, firește, pentru a o lua aiurea cât mai aiurea abătându-se de la jocul acului magnetic în caz contrar el devenind Jidovul Nerătăcitor.

Însă ne-rătăcitorii nu intră în Biblie nu dau motive de poveste de versete.

De nu se mai știe

Dovadă că te iubește – te ține ca în palmă. De nu i se mai vede linia vieții. De nu se mai știe de are viață.

Variante cu Prometeu

Să scrii compuneri despre Prometeu nu e nici ușor nu e nici greu plus că în acest caz erorile de... imprecizie se soldează cu un plus de sens precum în cazul în care un școlar a înțeles că legenda se întâmplase de fapt în două moduri – da,

Prometeu furase focul iar pentru fapta sa ficatul i-a fost strâns cu ușa.

Sau astfel: Prometeu le-a furat zeilor focul lăsându-le cenușa – să aibă ce-și pune pe creștet...

Deschizând ochii

Pruncul deschide ochii. Vede ceva însă nu pricepe ce anume: în fond – niște mar-tori.

Delirul

...și avu loc o mare calamitate: transformarea în masă a gândurilor în sentimente sau cum zicea ilirul mirosindu-și elixirul: s-a întâmplat delirul...

Vrancea, 3,3 grade pe scara Richter

A fost cutremur. Nu prea puternic. Într-un dulap de bucătărie se mai aud încă hârșâind ușor boabele de hrișcă ce curg din pachetul înclinat...

Deconstuctivism

La început a fost Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul...

...iar la sfârșit a fost Discursul și Discursul era la toți și toți erau Discursul care a fost înainte de Marele Post zis tăcere universală survenită din cauza Discursului...

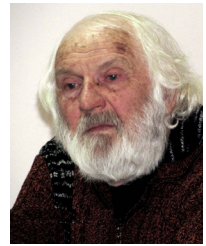
Statistică aproape secretă

Există o statistică biblică dar și socială aproape secretă: mult mai des se întâmplă întoarcerea fiului risipitor decât întoarcerea tatălui risipitor...

Din sens opus (II)

E de presupus (cine ar fi putut confirma ar fi spus?) că ochii unora mai reușeau să vadă totuși ceva – blitz! – prin ochiurile din împletitura de loaze a coșului de sub ghilotină chiar dacă – posibil – în genere viața nu are sens ci doar contrasens

ceea ce de fapt e unul și același lucru – finalul nu se modifică...

Viața după viață

Să ai lumină Lină, Petru!

Se putea un titlu mai potrivit pentru o carte scrisă pe alocuri cu „lacrimi de sânge” de Magda Ursache (Lui îi sângera gura, mie îmi sângerează inima), apărută la Editura „Alfa” din Iași? Paginile, peste 400, consemnează, într-o simultaneitate, o fractură și o continuitate pe planul existenței, semănând cu bocetul de altădată al femeilor de la țară, care, în cele trei zile de ședere pe laviță a „omului meu” și a adormitului robului lui Dumnezeu, rememora o seamă de aspecte din traseul parcurs în viață de cei doi. „Viața-viețioasă” zicea înțelepciunea populară, referindu-se la scurtimea ei în fața veșniciei, dar și la echilibrul trecerii și petrecerii pământene, ceea ce rămâne valabil pentru autoarea volumului și pentru bătrânul meu. Suntem dinaintea unui fericit titlu, cu repetarea termenului, prima formă articulată hotărât cu trimitere la sfera absolutului, în vreme ce forma a doua, nearticulată, exprimă ideea mișcării în cercul rotitor al relativității – aeternitas și fugit irreparabile tempus. Doar că e posibilă intersectarea: Hristos-Cuvântul a coborât pe Pământ, luând veșmânt omenesc („Ieșit-am de la Tatăl și am venit în lume; iarăși las lumea și Mă duc la Tatăl” – Ioan 16, 28), iar omul, dezbrătat de cele ale lumii și despovărat de materialitate, poate fi luat pentru un moment (într-o oră benefică astrală) în divinele brațe părintești. Prigonitorul Saul de altădată, devenit apostolul Pavel, le vorbește corintenilor despre sine: „Cunosc un om în Hristos, care acum paisprezece ani – fie în trup, nu știu; fie în afară de trup, nu știu, Dumnezeu știe – a fost răpit unul ca acesta până la al treilea cer,” (II Corinteni 12, 2) Iar Poetul Național Mihail Eminescu (pentru defăimători mai e cenușă în țara asta?), retras în sfera esențelor, avertizează interogativ, cu ochii minții la Hyperion: „Nu e păcat/ Ca să se lepede/ Clipa cea repede?/ Ce ni s-a dat?”

Aceste versuri le-a avut gravate Petru Ursache în inimă și în toate arterele, iar niște doctori s-au apucat să le îndepărteze și în locul lor să-i planteze stentori, pentru fiecare vers câte unul. Omul care intra în biserică așa cum intri în bibliotecă și în bibliotecă așa cum intra în biserică, a rostit simplu și dramatic în același timp: Nu mai pot citi, nu mai pot scrie! Universitatea a ucis în pas alergător (cazul eminentului eminescolog Mihai Drăgan), sau a procedat la administrarea de „otravă” cu efect întârziat, cum s-a întâmplat cu profesorul de Frumos, Petru Ursache (nu i-a fost dat să ocupe un fotoliu de academician) fiind numit astfel de studenții teologi. Conviețuind în armonie jumătate de secol, cei doi oameni se completează fericit (El, slobod la minte, eu, slobodă la gură. Măsura lui – nemăsura mea; starea mea explozivă față cu echilibrul lui seniorial. Temperatura mea ridicată; a lui cea normală), în vreme ce Magda se înfățișează în paginile cărții ca o Penelopă, dominată de imaginea Bătrânului, țesând propoziții și fraze cumpănite care țin în priză cititorul prin informații și dorul cumplit al scriitoarei: Mi-e dor de blânda noastră intimitate, de bucuria lui calmă când mă vedea intrând, de ochii lui nemărginit de albaștri. Adaug imediat: textul este scris la temperatura demnității și a iubirii nefisurate, aureolându-le personalitățile: Pe tot parcursul lui pământesc, a căutat pentru mine lumină, aer, soare, ca pentru o plantă. Lupt cu sentimentul de părăsire. Petru nu m-a părăsit. Nu l-am pierdut. Din acest punct, lumina se întoarce asupra profesorului, ținut la distanță de cei fără coloană vertebrală (omul orizontal, în concepția lui Petru Ursache), printr-o continuă strădanie de a-i tipări cărțile.

Superspecialistul Petru Ursache n-a avut parte nici măcar de un curs stabil, n-a încăput de căpușarii fără operă, pizmătareții din Alma Mater (Cei trei A și câți alții, zice Magda Ursache, rămasă și dumneaei la un moment dat fără „pâinea cea de toate zilele”), răsfățată regimului dement, al căror „operă” reprezintă un fluviu de note informative. Cei mai mulți, proletari în ale gândirii, scâldându-se într-un

hedonism deșăntat și profitori nemernici ai delatiunii, se considerau coborâți cu hârșobul din Comintern, gata să-și vândă cunoscuții, prietenii, părinții, incompatibili cu cei ce se raportau la eternitate. Slugarnici, prin auto-vidare la personulitate, dar mereu în fruntea posturilor și a bucatelor, cu sufletul mutilat, îi voiau și pe cei din jurul lor coborâți la orizontalitate prin lepădare de sine și perversitatea conștiinței. Mărturisește Magda Ursache: Petru n-a dat cinstea pe rușine: angajament cu Securitatea. Nu s-a învoit, n-a plecat din țară. Și în altă parte: N-am bănuț, în acel sfârșit de decembrie și de ceaușism, că presiunea Securității, devastatoare, nu s-a încheiat. Că vor avea și mai multă putere informatorii Secu și fiii lor. [...] Indiferența la imoralitate a rămas aceeași: cei mai maculați s-au ales în posturi de conducere, de la șefi de catedre în sus. În mod sigur se va fi întrebat Petru Ursache ce se întâmplă cu țara noastră, din moment ce a decupat din Publicistica lui Mihail Eminescu un citat edificator: „Numai în România înalta trădare e un merit, numai la noi e cu puțință ca vafeții slugarnici ai străinătății să fie miniștri, deputați, oameni mari.” Evident că cei doi, gazetarul inflexibil de la „Timpul” și neînduplecatul patriot, s-au întâlnit pe terenul adevărului, în afara oricărui trucaj, idee subliniată de Magda: Da, Bătrânul a fost naționalist în felul lui Eminescu: „în marginile adevărului”. Și asta

e considerată rea purtare politică. De acord, pentru că în politică adevărul devine insuportabil și atunci, ori e crucificat, ori i se sparge capul cu bolovanul minciunii, rezultatul fiind același – prosperitatea minorității pe seama majorității mitraliate cu gloanțele neadevărului ambalate în staniol colorat cu înșelătoria inscripție privind istoria mai veche sau cea recentă: „Revizuirii”.

Pe față „Revizuirii” și pe partea ascunsă „Dezinformare”, orile fiind aduse la forma blândă erorile, ori nici măcar atât, pentru a dezorienta mari segmente ale populației și a-i spăla pe tortionari. În infern(ul) numit Aiud (M. Ursache), scrie Ioan Ianolide, „Vizat era îndeosebi tineretul creștin-ortodox.” Acolo s-a născut blestemul lui Radu Gyr, inserat în volum, din care preiau doar finalul: „Aiudule, Aiudule/ fiară năucă/ face-te-ai, crudule,/ fum și năluca!” Și continuă autoarea: Preoților întemnițați, bătuți, schingiuiți li s-a oferit moarte martirică prin baterea de cuie-n frunte, pe viu (subl. M. U.), prin înghețare în apa Canalului Dunăre-Marea Neagră, moarte fără mormânt și fără cruce. Iar tartorul Nicolschi declara într-o vreme, cu cinism, că groaznicul „experiment de la Pitești” nici n-ar fi existat, fiind o „scorneală a lui Ierunca și Goma”. La Tg. Ocna, „sfântului închisorilor” (N. Steinhardt), Valeriu Gafencu, i se spusesse cu aceeași nesimțire și obrăznicie „Aici s-a terminat cu Hristos”, de parcă Mântuitorul lumii ar fi fost o momâie de avocat în masca rada condamnărilor organizate de așa-zisul

Tribunal al Poporului, ori cele militare. Din păcate, Războiul contra crucii continuă, nota Petru Ursache pe o fișă de lucru, informația fiind prezentă și în volumul Magdei Ursache Ridică-te, Gyr, ridică-te, Crainic!, iar piticii, care duc acest război, nu vor să știe că „Religia nu e o teorie, ci un mod de a fi” (Părintele D. Stăniloae), cu valabilitate absolută pentru creștinii Petru și Magda Ursache. Războiul, sub masca revizuirii, e dus cu același aplomb și împotriva scriitorilor importanți, cu operă peste care nu se poate trece, în capul listei aflându-se „xenofobul” Mihail Eminescu. Necitare și falsă etichetare (a se citi „înjosire”) prin Patul, nu al lui Procust, ci neomarxist, unde tronează inscripția „corectitudine politică”. De același tratament „se bucură” și impresionanta cultura noastră populară, începând cu capodopera Miorița. Rănit de o asemenea criminală atitudine, Bătrânul a reacționat cu o serie de cărți, repere în domeniu, pentru ca Magda să preia în acest volum următoarele: Un singur lucru îi este clar (și de la el nu se abate) artistului anonim: «Cu cât cânt cu-atâta sunt». Este un vers celebru (sau ar trebui să devină celebru), ce poate rivaliza cu orice poetică savantă. El are o semnificație destinală, așa cum i s-a decis creaturii prin geneză de a fi o ființă creatoare. Balada ori colindul Mioriței, cu peste o mie de variante, coborâtă de nechibzuți la nivelul unei făcături care îndeamnă la pasivitate și lașitate îi apare etnologului Petru Ursache o aberație: Magda, ticăloșii, ucigașii au pierdut lupta, nu Păstorul. El a avut puterea, după Eliade, să-și preschimbe moartea în nuntă cosmică, mitică. Nu l-au omorât tâlharii, nu-i mort, el e mirele. Fără discuție! Folclorul românesc mărturisește cu asupra de măsură un aspect fundamental, și anume faptul că poporul acesta a purtat în suflet și pe umeri crucea veșniciei (Lucian Blaga o exprimă puțin altfel), ceea ce se petrece cu ciobanul mioritic. Cu alte cuvinte, a nu se umbla cu ciomagul prin înțelepciunea populară!

De înțelepciune are parte și Magda Ursache (o întâlnire fericită a Mioriței, care dă cheia la toate întrebările despre moarte, cu Sfinții Părinți): „despărțirea de viață nu-i pe viață”. Adormitul meu n-a murit, ci trăiește în Dumnezeu. Ca și bunul Păstor, a învins definitiv moartea, pentru că, potrivit cuvintelor părintelui profesor Ioan Cr. Teșu, „nu există moarte, este doar o schimbare la față” (subl. M. U.) De aceasta are parte omul vertical, cu smerenia sa plină de lumină, pe când celui orizontal, cu invidia, mândria și demolarea înscrise pe frunte, îi este rezervată... „întunericimea” și abia asta-i moarte: „Duceți-vă de la Mine, blestemătorilor...” (Matei 25, 41) N-am pomenit titlurile cărților rămase de la Petru Ursache la care a trudit cu competență și pasiune; o face tipărindu-le rând pe rând, cu jertfelnicie, Magda și, cum nici unul din ei n-a căzut în vreo grea ispită, cred că e unicul exemplu de zbatere întinsă pe mulți ani, în cultura română, privitoare la recuperarea de către soție a moștenirii rămase de la cel plecat, în așteptarea unei alte prelungi întâlniri. Dincolo de bocet, cum remarcam la început, semnul iubirii pentru omul frumos și al faptului că nu a fost prezentă la „marea trecere” (o carte în care sinceritatea e dusă la extrem), rămâne invincibila strădanie a unui om pentru care rânduiala (subl. I. Ț.) se arată a fi chiar o modalitate de (con)viețuire, din moment ce Petru a plecat la Ceruri pe aripile cântării „Lumină Lină”.

Dan Bogdan HANU

suburbii subterane

Post(st)ări

(secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* În septembrie 2008, scriam un text bizar, nici recenzie, nici cronică, nici studiu sau analiză naratologică, nimic care să țintească detenta exegetică, doar o sumă de glosse în marginea romanului „Cristina domestica și vinătorii de suflute”, al lui Petru Cimpoeșu. Inseram, diseminam acolo, sub forma unor flash-uri – avertisment, de diferite dimensiuni și puse într-o sintaxă torențială, un „material inflamabil”, neortodox în raport cu dogmele timpului, care însă vădea, într-un fel, o zonă de referențialitate consonantă, în rezonanță, cu aceea a cărții. De o actualitate oarecum submersă, pe atunci, cât se poate de emergentă, între timp...

* „Poți să te hotărăști să îți trăiești viața cu integritate. Crezul tău să fie acesta: minciunile pot să intre în lume; minciunile pot chiar să triumfe. Dar asta nu se va întâmpla prin mine.”

(Alexandr Soljenițin)

* Rămas bun, Anubis...hieroglifă gracilă, așa cum te miști ca o geamandură în marea unui text vechi, în privire destrămându-se, în memoria inimii apropiindu-se, limpede... (iunie 2021)

SECANTE (ANTIDERAPANTE) (iunie 2021)

≠ Răul este colectorul a mare parte din ceea ce admirăm, astăzi. Altfel spus, mare parte din felul de a se articula al admirației, urmează o spirală ascendent-arborescentă a răului, se capitalizează în contul acestuia, este ocurența sa disimulată. Terminație sau interfață a sa. Cei mai mulți dintre noi nu înțeleg asta, deși este cât se poate de elementar și la vedere. Iar axa libertății interioare, contorsionată, este deja a libertății permise de agendă.

≠ Pentru apartenența mea organică, buturuga de câțiva centimetri înălțime, al cărei diametru bate spre un metru, atît cît a mai rămas din acel copac, undeva lîngă sediul academiei, înseamnă incommensurabil mai mult decît poezia nu știu cărui poet premiat de aceeași academie.

≠ Ei sînt oamenii acestor timpuri, cei care acum spun ceva, iar dacă te-ai deplasat în momentul următor la locul spusei, deja nu mai sînt acolo. Urmele lor, răsăturile neantului.

≠ „Zombificarea României”. Un titlu care ar îndreptăți, dincolo de el, opul meritat. Și monumental, pe deasupra, în enșpe volume, un op în progress, pentru că ar trebui scris în formă continuată. „Materialul” e răspîndit precum aerul. Ne respiră în ceafă, ne respiră în față. Se bagă cineva? Și dacă m-aș gîndi la vreo măreață umbră, ar fi curată cacofonie...

CREVASĂ, ECLUZE, HUBLOURI (iunie 2021)

* Sînt singur și mă poartă gîndu’ pe strada Gîndu. Precum pe funambulul involuntar, somnambulul, luna. Străfulgerînd dintre nori, ca umărul dezgolit al unei femei îndepărtate.

* O epifanie. Un cîine, un herald țîșnit dintre limburile încețoșatei Arcadii, un cîine pe care nu l-am văzut demult și aproape nu-mi vine să cred că mai trăiește, îl privesc ca și cum m-aș recompune într-o falsă oglindă, căci e, de fapt, o fereastră prin care îmi apar subit, aproape tînr.

* Mare parte a textelor sale critice erau niște judecăți sumare, care n-au mai apucat să ajungă execuții sumare.

* Criticul plătit pentru a scrie despre o carte ceva, o recenzie, o cronică, o prefață, este adesea în raport cu autorul care îi solicită serviciul, ceea ce este asasinul plătit pentru victima sa.

* Printre atîtea specii prolife de „noi” și „ei”, pendulează nebăgați în seamă, aproape nevăzuți, „voi”-i, o minoritate nesfîrșită și vădit derutată.

* Visele noastre sînt vocile și privirile lor, vocile și privirile lor sînt ceea ce punem noi pe hîrtie, paginile pe care degetele ne

lasă iluzia mersului pe ape. Ei sînt în mîinile noastre, noi, în mințile lor. Puterea noastră este nesomnul lor, puterea lor e oboseala noastră (noiembrie 2011).

* Sînt cîinele propriei mele memorii. Mirabile dictu, nu atît mirabilă, cît mirapodică. Îi adulmec urmele, purtat de nostalgie ca într-o lesă.

* Insulele? Baleare, ba nu le are. Neserios

proprietar. Sau doar amnezic.

* 4.07.2021. Aleea Parcului, Bacău. Razant, pe lîngă casa liniștii. Dacă mi-ar reuși un excițiu de abstragere, aș uita totul și ar rămîne doar liniștea, adăpostul, vatra. Restul sînt, au fost mereu, cochilii, galerii, buncăre, ștafetă cu înlocuitori. Pierzînd totul, aș rămîne cu tezaurul...aș intra acolo, bunica maternă m-ar aștepta firesc, m-aș retrage într-unul din cele două fotolii vechi din sufragerie sau într-unul din balcoanele dinspre stradă și mi-aș aprinde o țigară. Ar rămîne doar liniștea și s-ar face lumina aceea pe care n-o mai poate nega nimic. Iar eu m-aș simți ca un cîine care dă pe neașteptate peste un os intact, îngropat demult. Osul providențial. Cîta vreme te poți întoarce în timp, merită să-l duci mai departe. Nu e (o) morală, poate doar ceva mai mult decît o senzație. Un sentiment.

* Timpul, un motan în vreme de ploaie. Torsul său, trecerea în ficțiune. Ficțiunea trecerii sale. (7 iulie 2021)

* Am ajuns să trăim aievea în acea lume care transformă viața într-un continuum, „algoritmă”, de proceduralitate în exces, ceea ce o aruncă tocmai la extremitatea cealaltă, în ambiguitate iregulară. Las’ că așa e proiectată, concepută, ca un elogiu adus instrumentelor alienării. O viață pe care tehnologia o seduce și o reduce la parametrii (sic!) unei foșgăieli insațiabile de variabile și efemeride imposibil de procesat/ metabolizat. O topologie de background (și de prăpăd!) devenită pledoarie cvasi-oficială pentru instabilitate stenotică, împinsă pînă la atomizare ontologică. Cînd simbolurile și legendele sînt tratate ca subansamble, componente puse să ispășească, din motive de fiabilitate neadecvată, sînt casate, suspendate și evacuate, semioza de azi pe mîine este, în fapt, derută pe termen nedeterminat. Tot ce nu durează, derutează. Starea de derută e singurul mit (încurajat) oficial, pentru că întreține starea de calamitate, e garanția perpetuării sale. Poezia este unul dintre locurile unde aceste forme de „instaurare” se vîd cel mai limpede. Logica internă, osatura oricărui discurs poetic, a suferit multiple fracturi și leziuni, i s-a dat la gioale din toate pozițiile. (Iulie 2021)

AL. CISTELECAN

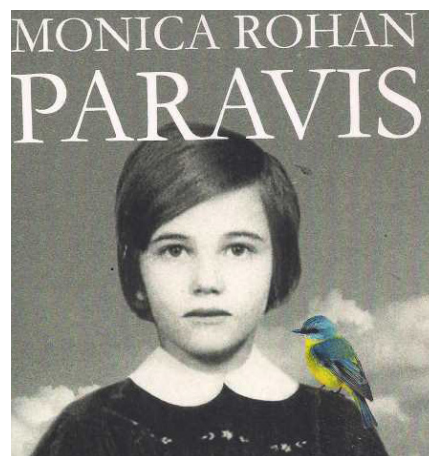
Cartea de doliu

De obicei Monica Rohan scrie cu creioane mirifiante și se lasă prinsă în reverii pastelate, ușor umbrite de nostalgie, dar mai ales mereu amenintate de o panică insidioasă. Își notează stările ca-n jurnal, dîndu-le repere naturiste care nu vorbesc, de fapt, descriptiv, ci confesiv. În Paravis (Editura Eikon, 2023) și-a închis însă trusa cu creioane colorate și și-a deschis inima rănită, lăsînd-o să se reverse în litanii îndoliate. Un kadish scrie și Monica, într-o gramatică austeră, în care singura conjugare – și doar la indicativul prezent - e cea a suferinței după mama pierdută. Versurile s-au simplificat și nu mai caută registrul de farmec amenințat al lumii, ci se opresc la recitativul sentimental, hieratizat într-un bocet de penitență expresivă. Suferința nu-și caută vreo cale de exorcizare, ci doar una de asumare cît mai concretă și mai candidă. Directetea și candoarea ei expresivă îi asigură un fond de autenticitate reglat într-o cadență de pietate. Cartea e un memorial de doliu în care amintirea mamei capătă o aură de religiozitate iar durerea pierderii se difuzează și antrenează după sine întreg peisajul, menit parcă și el unei ceremonii sacrificiale: “/.../ oare știai că prunul bătrîn l-au tăiat/ apoi piersicul, după un an, a căzut doborît de furtună/ păsările mai vin, așa cum le-ai învățat -/ eu îți scriu neconținut despre lucruri mărunte/ deschid dulapul și respir adînc/ parfumul tău curat/ odaia tăiată într-un deal de tămîie” (Prajituri pentru sufletul tău). Memoria se activează în detalii în cadrul acestui ritual, dezvoltînd scene idilice care aduc în prezent figurile tutelare ale copilăriei (bunica, Mica, Ticu), agravînd, prin contrast, suferința pierderii: “Cad în copca de gheață./ Mă scoate mîna bunicii/ îmi smulge pumnul înroșit. Mă încălzește./ Prosoapele moi erau ale mele. Flanela pufoasă./ Gălbenușul crud cu miere și cacao/ șadoul copilăriei./ Ștergarele aspre ale bunicii/ impecabil apretate, călcate./ Pieptenele curat./ Cozile ei strîns împletite” etc. (Odinioară). Dar scufundările în memorie n-au doar acest rost terapeutic cu efecte agravante. Monica e, de fapt, un scafandru în durere, în straturile de intensă angoasă: “E vremea să răscolim apele tulburi/ după lighioanele iuți din nămol/ care țîșnesc la suprafață cînd nu visăm/ ucid libelulele/ se hrănesc cu aripi de îngeri/ sorb inimile privighetorilor” (Suprapunerea vremurilor). Graficul stărilor are un aranjament contrastiv, pendulînd între reveleuri din copilărie și concentrate sublimitate ale durerii din prezent, în care se instaurează, pînă la urmă, un climat funeral: “În liniște așterni un pat de sînge -// tu porumbitei îi oferi grăunțe negre/ cu palma strecurată printre gratii -// iar somnul cade lin între vertebre// de apă somnul/ cu năframă albă...” (Nouri amurgînd). Sau: “numai vise lichide/ în care te îneci/ și te îneci/ fără să te poți apăra” (Nu te poți apăra). Angoasa devine tot mai consistentă și ea năpădește nu doar sufletul poetei, ci și fiziologia, iar progresia ei atinge reportajul expresionist: “Pe dinăuntru, sînge și lemn zdrobit, cedru amestecat cu sînge, - nările absorb mirosul din interior, prin pereții buretoși, îl opresc în alveolele lor, răscolindu-l chinuitor la fiecare respirație” etc. (Rananara). Suferința atinge astfel o zonă de panică fiziologică, interiorizîndu-se tot mai capilar. Dar

asta fără a deteriora ritmul auster al confesiunii.

Nu e singurul – cel dintre mirificele anamnetice și inciziile în concretul actual al suferinței – aranjament pendular din volumul Monicăi. În același fel sînt orînduite peisajele contemplative ale suferinței și narațiunile onirice, peripețiile unui subconștient bîntuit de aceleași prezente dispărute. Ca și-n oniricele Monicăi Pillat, și-n cele ale Monicăi Rohan

cutreieră prezențele familiare, dovedind și-n cazul ei profunda comuniune în care s-au aflat. E un semnificativ jurnal de vise în care suferința de doliu e travestită în pietate și-n compasiune: “În visul de 8 decembrie părea că suntem într-un salon-dormitor (internat de fete?) cu mai multe femei și fete, iar eu am luat-o pe Mica în brațe ca pe un copil și o purtam așa, pe brațe, ocrotitor, iar Mica mea era ușoară, aproape că nu avea greutate, și parcă încercam să fug cu ea undeva, să o protejez, să ne salvăm... simteam nedefinit apropierea unei mari primejdii.” (Alt vis cu mama). Oniricele sînt, de fapt, dovada unei comuniuni continue.

Cît de efervescență este (a fost?) suferința Monicăi Rohan se vede din spontaneitatea cu care au venit poemele, la orele cele mai imprevizibile. Notațiile “cronologice” sînt și ele un argument de credibilitate, după cum sînt și depozitiile onirice. Dar autenticitatea acestei suferințe e garantată liric de austeritatea lamentației, de lipsa ei de retorică. De concretețea care face inadecvat orice comentariu.

Nicolae Manolescu și cele două critici (III)

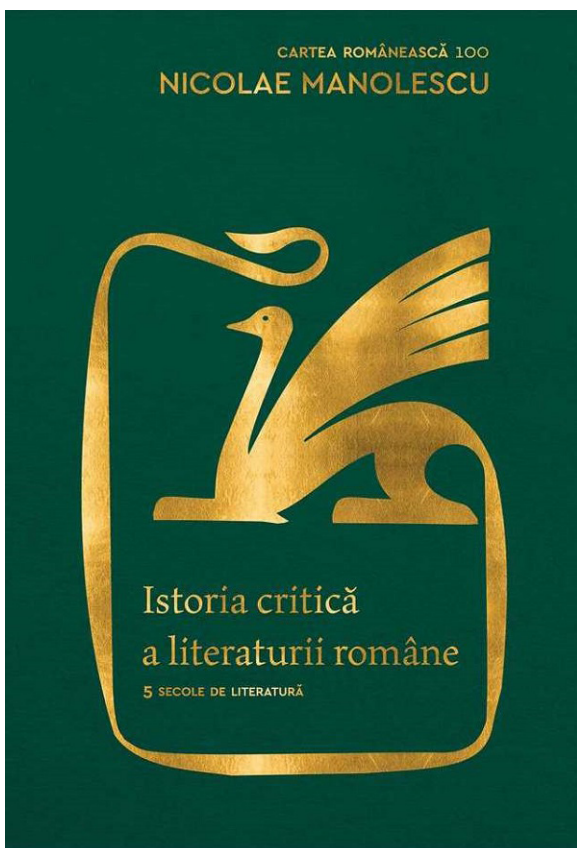
În bogata recoltă romanesă, Manolescu propune o tipologie ingenioasă, de o funcționalitate discutabilă. Anistorismul criticului este însă o apreciere răutăcioasă. El nu are sentimentul trecutului tocmai fiindcă trăiește „lărgirea prezentului”, istoria fiind, mai degrabă, o experiență cărturărească. Manolescu însuși va recunoaște că „s-a situat scriind”; prin scris – modul de a exista al criticului – se socializează. Ceea ce scrie ar fi variantele unei singure cărți, o demonstrație de inventivitate nesecată. Dar aplicând acest criteriu „interior”, invocat de Manolescu, observăm că – deseori – criticul intră în conflict cu propriile-i afirmații. Stilul manolescian, în care trăiesc laolaltă distanța profesorală și naturaletă, colocvialitatea și ironia subțire, precizia și echivocul, trădează o mare mobilitate de apreciere (cf. Marian Popa). Manolescu profesează sinceritatea în limitele propriului gust, încărcat de elemente contradictorii. De unde și pledoaria sa pentru dreptul criticului la contradicție.

Critic rasat, propunând disociații de finețe, manifestând dezinvoltură (nativă și narativă) și o curiozitate neobosită, N. Manolescu a optat pentru critica de interpretare, înțelegând ca dialog între două subiectivități. Criticul înmoaie penița subțire a ironiei în călimara călinesciană, e mereu vioi și își îngăduie răsfături de autor. Dar dacă Manolescu vedea în cronicar un actor ieșit în luminile rampei, observăm că textele sale evită gestică amplă sau revărsarea tumuloasă; e drept, stilul colocvial, asaltul îndoielilor, teatralitatea și finețea incisivă slujesc în ultimă instanță unei meditații asupra posibilităților criticii, luminând chipul interior al Criticului. Călinescu, reamintim, definea tinerețea prin mobilitatea spiritului. În pofida preferinței „ostentative” (cf. Alex. Ștefănescu) pentru literatura livrescă, evidentă la Manolescu, blamând astfel – nedrept – ca antiintellectualism reacția inversă, mobilitatea manolesciană se cuvine superlativ prețuită. Hoinărind printre „teme”, refuzând lungă vreme dilatarea operei prin adunarea cronicilor în volum(e), gestul însemnând – după Manolescu – mutarea florilor din grădină într-un vas, criticul e credincios în fond jurnalului. Cronicariatul manolescian rămâne un seducător jurnal de lectură.

Carte-eveniment, îndelung așteptata *Istorie critică*, lăudată (înainte de a fi fost scrisă) și denigrată (pe necitite), rămâne marele pariu manolescian. Conceptul de „istorie critică”, a demonstrat Ion Simuț, are o preistorie (cazul Iustin Popfui, 1867, în cu totul altă accepție); dorindu-se o *istorie integrală*, fiind o carte „de autor”, zidită pe temelia operei cronicărești, tomul manolescian, dincolo de diagrama receptării și presiunile mediului literar este o construcție monumentală. Văzut ca un alt Al. Rosetti, editorul Călin Vlasie are, neîndoielnic, meritul de a fi provocat apariția impozantului volum, iscând o bogată zvonistică, cu aură comercială (termene ultimative, liste, cozi etc.).

Desigur, scrisă „la două mâini”, Istoria lui Manolescu intră în dialog cu opiniile altor critici. *Cultura criticii* asta presupune, interesată – prin comparare și raportare – la „viața de apoi a operei”. În repetate ocazii, criticul ne avertiza că „orice istorie se scrie la două mâini”, predecesorii, chemați la raport, salvând o continuitate mereu amenințată. Deși istoria literară, precum „gemenele călinesciene” este – pentru Manolescu – o altă față a criticii literare, el se dovedește un istoric de nevoie. Citește estetic, speculativ, invocă „clauza de literaritate”, dar, vizitând anumite epoci, survolând, după o socoteală ciudată, „cinci secole de literatură”, nu se simte confortabil. Orgolios, „ostentativ în singularizare” (cf. Mircea Martin), cu supralicitări și absențe notorii, criticul, credincios impresionismului estetizant, „defazat”, zic vocile tinere, cade în „retard metodologic”. Istoria sa, scria Daniel Cristea-Enache într-un serial de ecou, este „un hronic al vârstelor” (critice și stilistice), oferind „tehnici de iluzionare”, „captiv” al cronicilor de altădată. E ridicol a-i

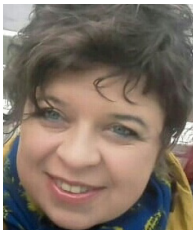
reproșa lui Manolescu, foiletonist hiperactiv, că „a preluat” din propriile-i cronici. Ulterior, în chip de „reproșist spășit” (cf. I. Simuț), Daniel Cristea-Enache va semna un encomion (și el de ecou), repetând isprava tânărului Manolescu, cu cele două cronici despre Lăncrănjan. Criticul se declară „un nostalgic al logicii, al esteticului și al canonului”. Deși „bătăliile canonice nu se planifică”, e limpede că Manolescu a pus umărul (decisiv!) la formarea canonului neo-modernist. Desigur, nu există canon „definitiv”, valorile canonice nu sunt atemporale și, în optica manolesciană, ordonate estetic, ele – până la urmă – configurează o listă (scurtă). Inserând în comentariul critic, extins la scara întregului, fenomenul receptării, convocând și alte nume, Manolescu operează, prin relecturi, revizui și redimensionări, o reducere la scară, impunând o *viziune*. El descoperă „autori de istorie” și „autori de dicționar”. „Criticul exponențial” al generației sale se poticnește în capitolul dedicat lui Eminescu (ratat), ocupat cu identificarea avatarilor eminescieni și considerând că s-a dat prea multă importanță *Luceafărului* (impalidat). În numele neomodernismului conservator, favorizează

(pe merit!) blocul șazecist și victimizează, tot în bloc, promoția '70. Ca generație „norocoasă”, șazeciștii, bucurându-se de o mai permisivă conjunctură politică și de un „dezgheț” controlat, au explodat creator, inclusiv în sfera criticii. Noii critici, odată cu „lărgirea” realismului și diversificarea procedeelelor, printr-o „strategie corozivă” (cf. Alex. Goldiș), au părăsit rețetarul realismului socialist, cu acel cortegiu de coerciții, stereotipii, frustrări și traume, cultivând, în dauna ofilitelor monografii ideologizate, un eseism care a înviorat climatul epocii. A fost o reacție la realismul socialist, nu o strategie generaționistă (ulterior conștientizată și aplicată), spre deosebire de zgomotoșii optzeciști, pătrunzând pe piața literară cu o poetică de grup. Inevitabil, Manolescu, mentor al junilor postmoderni (un „Dumnezeu al lunediștilor”) va acorda favoruri noilor veniți. Abordabil, abil, percutant, asigurând un protectorat paternal, el însuși marginalizat, va trăi „anii lunediști” (profesor-îndrumător) cu o explicabilă exuberanță, prezervându-și tinerețea spiritului. Bineînțeles, întreținând cearta canoanelor, esteticul este / rămâne „cheia” intrării în canon; suprinde neplăcut însă, în lista manolesciană, „viteza” canonizării, încălcând „regula elementară” a lui H. Bloom, acel „interval tampon” (două

generații). O fi Mircea Cărtărescu „cel mai strălucit debut din poezia postbelică”, „unul din primii clasici ai optzecismului”, poet „vorbit de cuvințele sale” etc., dar graba de a transborda centrul canonic, detronând un Eminescu „istoricizat”, nu se justifică nicidecum. În *Istoria „canonică” a literaturii române* (2009), Theodor Codreanu deplângea această detronare, Manolescu punând sub semnul întrebării centralitatea eminesciană, „oferind” – pe lângă bruiaje științifice și stilistice, o listă prea încărcată, practicând un „abuz partizanal”. E drept, între timp, canonizabilul Cărtărescu, deja mondializat, a pierdut teren în ochii mentorului, noul favorit fiind Gabriel Chifu, cel care „merge în sus”. Să nu uităm, păcătuind prin superficialitate, capitolul despre Eminescu, mărturisirea însuși criticul, „l-a ținut în loc ani buni” (până a considera *Luceafărul* un poem „supralicitat”), urmând a afla un „înlocuitor”. E vizibil, Nicolae Manolescu s-a postmodernizat. Optzecismul anunța o mutație de concepție, criticul vorbind, anticipând oarecum, despre *Metamorfozele poeziei* (1968) și *Despre poezie* (1987). Dar în *Antologia* cu bucluc nu putea bănui această schimbare de paradigmă (proces lent, imperceptibil), chit că acolo, printre poezii antologabili, strecurase și numele unor indezirabili, recuperați ulterior. Firește, nu cu intenția de a-i reabilita pe legionari, neavând, se știe, simpatii extremiste. În privința douămiismului, rămâne opac. Regretă demisia tinerilor cronicari, maladia prezenteismului și, mai cu seamă, degradarea ideii de Istorie literară în favoarea criticii *scholarship*, vestind „defoiletonizarea” (cf. Christian Moraru). Manolescu, impresionist intratabil, e convins că „literatura se naște din literatură, nu din contexte”. Dar contextul nu poate fi ignorat. Lansând, cartezian fiind, verdicte reci, indiferent la metafizic și paradigma mitică, refuzând plasma sentimentală a comentariului. Carte-dialog, *Istoria* manolesciană (proiect pus în paranteză lungă vreme) va avea de suferit, profetea I. Simuț, „din cauza autorului”. Or, soarta unei cărți, se apăra Manolescu, este „o formă de postumitate”. După ce se vor stinge atâtea orgolii ulcerate și frustrări, ea va rămâne, cu toate păcatele ei, un reper de neocolit. Nicolae Manolescu, „la două mâini”, „în descendența (nobilă) a lui G. Călinescu” (a cărui *Istorie*, prin interdicție, și-a sporit faima), observa Gelu Ionescu, ne-a dăruit un op monumental. Într-o cultură obișnuită a consemna o mulțime de titluri anunțate emfatic, promise, îmbogățind „Biblioteca proiectelor eșuate”, *Istoria critică a literaturii române* este o izbândă nu de toată ziua. Desigur, sub pavăza prestigiului, capricios și resentimentar, Nicolae Manolescu poate fi și nedrept; criticul s-a grăbit, sunt contemporani expediați, nu toți se bucură de același tratament temporal ș.a. Dar *Istoria critică*...există!

Dacă generația sa a venit „pe val”, criticul, cel de odinioară, a fost, vreme de zece ani, navetist, un necunoscut, absent din viața literară. Recunoscând, într-un moment de sinceritate, că a-i cunoaște pe scriitori înseamnă „un handicap enorm”. Mai ales când, vorba arghezieană, această apropiere ar fi „mai mult decât trebuiește”. Acum, înconjurat de ceata de „lustragii” (cf. I. Simuț), președintele breslei, preocupat de fidelizare, pare a se fi dezis de primul Manolescu. Cândva rezervat (aproape natural), disciplinat (prin educație), devenit „o figură istorică” (cf. Mircea Martin), inconvertibilul Manolescu, cronicarul „cel mai ascultat”, privește neputincios „balamucul” din literatura zilelor noastre. Cronică literară, ne-remintea, presupune „un anume temperament”; plus pricepere, devoțiune și disponibilitate, ca oficiu de control, asigurând trierea valorilor. De mare popularitate, cu impact social, impunând lideri de opinie, instituția cronicii literare a decăzut în societatea mediatică. Iar longevivul foiletonist Nicolae Manolescu, ajutat de soartă prin doi „oameni providențiali” (Andrei Oțetea, intervenind pentru a-i obține, după exmatriculare, reinscrierea la facultate, George Ivașcu, asigurându-i „spatele”), strălucind prin excelență, rămâne *criticul exponențial* al unei epoci.

Cristina SCARLAT

Extemporal la neuitare. *Poeți după gratii*¹ Noi n-am fost cu ei în celulă!

„Azi noapte Iisus mi-a intrat în celulă.
O, ce trist și ce-nalt părea Crist !
Luna venea dupa El, în celulă
Și-L făcea mai înalt și mai trist.”
(Radu Gyr)

RUSINEA DE PE OBRAJII ȚĂRII

Istoria unui popor nu se măsoară atât prin numărul martirilor săi cât, mai ales, prin ocalele de neuitare și efortul prin care este păstrată vie candela sacrificiului lor. Prin lecțiile pe care, învățându-le de la ei, le prețuim sacrificiul și-i creștem rod.

Răsfoind manualele de istorie de după 1989, an care a marcat, incontestabil, trecerea poporului român la o altă etapă a existenței sale, n-ai cum să nu te simți rușinat, ca român, când feliile groase din cea mai proaspătă și mai dureroasă experiență formatoare a nației noastre (represiunea comunistă) au fost plasate la tomberoanele istoriei. Întrebați elevi de liceu dacă știu ce reprezintă pentru memoria colectivă Târgșor, Gherla, Văcărești, Jilava, Târgu Ocna, Pitești, Aiud. Eventual, să dea exemplul unor martiri care au marcat aceste locuri cu sacrificii ce au însângerat nu numai trupul încercat al patriei cât, mai ales, obrazul României care îi ignoră. Întrebați-i, de asemenea, dacă știu povești de viață despre Sfinții Închisorilor – care au început să locuiască deja în sinaxare și în inimile celor care nu-și permit să uite episoadele formatoare ale poporului român. Surprize? Cât despre

POEZIA ÎN LANȚURI...

Poezia a fost una din formele de rezistență în lagărele și închisorile comuniste, alături de oficierea sfintei liturghii – așa cum s-a putut săvârși în condițiile extreme existente – și solidaritatea extraordinară a celor care, privați de libertate și în condiții de tortură de neimaginat, își erau unii altora suport de moralitate, rezistență și milă creștină.

Nume grele ale rezistenței românești din perioada comunistă zac în neuitare sau, firav, în memoria unor nostalgici care au avut direct tangență cu acest segment din istorie: victime care au supraviețuit regimului torționar sau urmașii acestora. Un serviciu imens făcut istoriei și românilor în perioada imediat postdecembristă (1989) a fost cel al Luciei Hossu Longin care, prin excepționalul serial Memorialul durerii, marcă TVR, timp de câțiva ani a ținut trează conștiința telespectatorilor prezentând subteranele istoriei prin mărturii directe, în episoade de neimaginat, cum că a fost posibil să se întâmple în România orori de calibrul celor prezentate.

Au apărut și, firav, mai apar volume de mărturie care conturează din ce în ce mai viguros tabloul opoziției din perioada comuniste în toată incandescența importanței ei (pentru revelarea adevărului istoric) dar, din păcate, astfel de volume / autori / mărturii rămân ca prezentare în coada grelor canalelor media sau nu sunt menționate deloc. Astfel de momente nu oferă ratingul scontat, fiindcă orizontul de așteptare al publicului din România (citor, telespectator) este formatat pe alte dimensiuni de interes. Spre exemplu. Deși apărut în 2010 prin efortul maicilor de la Mănăstirea Paltin / Petru Vodă – Neamț, volumul *Poeți după gratii*, imens ca valoare documentară, a trecut aproape nesemnalat. Textele reunite în acest volum au fost recuperate grație memoriei supraviețuitorilor din temnițele comuniste oferind pe viu mărturii despre destinele frante ale celor care au marcat cu propria-le viață destinul poporului român, oferindu-se ca model de rezistență și probitate morală. Popor a cărui recunoștință este uitarea și ale cărui manuale de istorie, care ar trebui să hrănească generații de tineri cu seva amară a adevărului, sunt din ce în ce mai subțiri și alternative (sic!).

ROMÂNIA UITATĂ

Figură de legendă a fenomenului concentraționar, Aspazia Oțel Petrescu mărturisește în textul de deschidere a impresionantului tom *Poeți după gratii*: „Bună dimineața, Românie profundă! Azi ți se face un dar deosebit pe care (...) ar trebui să-l primești cu emoționalitate tală bății de inimă, drept aplauze pentru cei care în bezna temnițelor flămânde au făurit din flăcările durerii, pe nicovaia suferinței, candelă de lumină pentru un veac românesc.”¹ În peste 600 de pagini sunt adunate textele a 71 de poeți care, după gratii, au încercat să supraviețuiască și să zugrăvească prin cuvânt grozăviile la care au fost supuși. Neavând instrumente de scris sau hârtie pe care să le imortalizeze, autorii și-au „lucrat” textele în gând, le-au memorat și apoi le-au transmis colegilor de temniță care, tot cu ajutorul memoriei, le-au salvat după ce au fost eliberați și le-au transmis mai departe. Multe astfel de documente vii s-au pierdut. „Nu este cuvânt să poată tălmăci cât de alinător era, într-un izolator infam, să-ți culci capul pe o metaforă de Radu Gyr, să te acoperi cu plapuma unui vers de Nichifor Crainic, să îl iei de mână pe Ciurunga și să suspini eliberat

de însingurare, sărutând odată cu Vasile Voiculescu picioarele Îngerului durerii.”²

Radu Gyr, Valeriu Gafencu, Nichifor Crainic, Corneliu Coposu, Virgil Maxim, Gabriel Tepelea, Constantin Oprisan, Vasile Militaru, Zorica Latcu – maica Teodosia, Traian Popescu... - sunt doar câteva din miile de destine care s-au contopit cu destinul poporului din rădăcinile căruia s-au născut. Cei 71 de autori reușiți între copertele acestui volum – ale căror texte au fost recuperate - ne oferă imagini transpuse în versuri despre ceea ce a însemnat și cum au supraviețuit spiritual ororilor la care au fost supuși. Prin cele câteva exemple pe care vile propunem în rândurile următoare nu vrem să facem o analiză „pe text” ori o ierarhizare, practic imposibile. Textele însele sunt mărturia unor trăiri într-atât de vii și de profunde și de un asemenea calibru, încât s-au așezat în forme fără cusur, oferind cititorului un spectacol grav, real, un motor de perpetuă aducere aminte de unde venim și ce suntem, ca popor, care ne sunt eroii. Sunt felii de viață din

PATERICUL ROMÂNESC AL ÎNCHISORILOR COMUNISTE

pe care nu avem voie, moral, să le trecem cu vederea, lăsându-le să zacă, din ignoranță, în tomberoanele istoriei..

RADU GYR

Figură emblematică a rezistenței anticomuniste, Radu Gyr este prea puțin cunoscut, deși volumele sale stau mărturie a unei activități literare de excepție: Liniști de schituri, Cerbul de lumină, Stele fără leagăn, Cununi uscate, Poeme de război și volume de eseuri, povești, studii literare, piese de teatru. Textele create în perioada detenției sunt marca sacrificiului și a moralității fără cusur: „Din luptele și-nfrângerile noastre / așternem trepte altor noi destine, / o seară de argint peste dezastre, / s-o urce pașii lumii care vine.” („Ofrande”, p. 25). Nu putem decât să fim solidari cu suferința celor care s-au stins și și-au frânt destinele în lagărele comuniste și să le cinstim memoria, dar n-am fost cu ei în celule! „Voi n-ati fost cu noi în celule / să știți ce e viața de bezne. / Sub ghiară de fiară, cu guri nesătule, / voi nu știți ce-i omul când prinde să urle, / strivit de cătușe la glezne” („Voi n-ati fost cu noi în celule”, p. 17).

EUGENIA INDREICA-DAMIAN

Studentă la Facultatea de Istorie din Cluj, Eugenia Indreica-Damian a fost arestată în 1949 și condamnată de Tribunalul Militar pentru „crima de ucneltire împotriva ordinii sociale a statului” (p. 613). 12 ani a mucenicit în închisorile Mislea, Dumbrăveni, Miercurea-Ciuc, Botoșani, Arad. Versurile sunt mărturia vie a unor pagini desprins direct din Pateric: „Deschide, Părinte, ale cerului porți / Să intre cohorta de îngeri și sfinți / Schingiuiți, umiliți și cuminti, / Cu ochi mari în orbite de mărți, / Cu fețele supte, cu oasele rupte, / Cu urme de cizme pe piepturi strivite, / Sub asprele zeghi cenușii, zdrențuite (...)” („Rugă pentru cei care au murit în închisori”, p. 614).

ȘTEFAN TUMURUG

Profesor la liceul din Miroslava, Iași, Ștefan Tumurug a fost prizonier de război în lagărele din Siberia. Singura pătură caldă care i-a încălzit suferința a fost cea a amintirii și versurile prin care și-a forțat supraviețuirea: „Sub fereastra amintirii ne-adunăm, / Cântecul de altădată-l colindăm. / Și-a cernut un înger florile, tiptil, / peste fruntea mea senină de copil (...) / Mamă, mamă, cresc nămeții și pierim / fără țară, fără nume, Velerim... / Gândul nostru-n gândul Țării să-mpletim, / Flori de măr într-o cunună, Velerim...” („Colindul prizonierilor români din Rusia”, p. 612).

CONSTANTIN OPRISAN

A „locuit” în lagărul hazist de la Buchwneald și în penitenciarele Jilava, Pitești, Târgu Ocna, Văcărești. A compus texte de tulburătoare spovedanie, moștenire celor care nici nu și-ar putea imagina aburii infernului respirați pe viu de ființe umane: „Priviți-mă, sunt iadul, mă reîntorc în soare! / Priviți-mă, prieteni, cu inima înfrântă, / Acoperiți-mi trupul cu degete usoare / Și, drept prinos, luați-mi cenușa asta sfântă // În ea s-a stins un înger cu aripi de lumină, / Mai arde suferința în carnea mea de zgură, / Ce-a mai rămas din mine e-o drojdie, jivină / Negrită de păcate și arsă de tortură (...)” („Autoportret”, p. 548).

BUCUR STĂNESCU. CATALIZA VREMII SAU JOCUL CU NEANTUL

Buchenwald. Aiud. Domiciliu forțat și arestări fără explicații sau motivații înscrise pe certificatele de eliberare. Cataliza vremii sau jocul cu neantul este un exercițiu mnemotehnic, un ciclu compus mental de Bucur Stănescu în perioada detenției, ca formă de su-

praviețuire. Lagărul de la Buchenwald i-a inspirat aceste rânduri de adâncă trăire: „Pe poarta ta, când am intrat silit, / Rânjea satanic și înghemuit / Credința unui veac barbar / Că omul poate izvodî cântar / Să drămuiască sufletul de jar” („Idem das seine”³, p. 125).

VIRGIL MAXIM

Elev la Școala Normală din Buzău, Virgil Maxim s fost arestat în 1923 pentru activitatea în cadrul „Frățiilor de Cruce”, organizație a tineretului legionar. A trecut prin Târgșor, Jilava, Aiud, Gherla. Anii furați ai adolescenței / tinereții / vieții și-i imaginează și completează cu povești născute în spatele gratiilor: „Dragă mamă, / la noi au înflorit caișii / (zăresc pe sub oblon de ferestruie) / și sălcile plâng pe malul apei... / căci curge mai aproape Aiudelul / pe dealuri turme de cărlani agale suie / și mână-n urma lor copilele bălaie... (...) / O, mamă! / Doar gândul pentru tine-i liber / și numai el gonește-ntră hotare... / Primește-l, dulce mamă, lasă-l / sărutul meu să-ți pună pe picioare!...” („Scrisoare prin poștă...din gând”, pp. 139-140).

GABRIEL TEPELEA

Deținut politic la Jilava, Canal, Aiud, Oradea, membru marcant al Partidului Național Țărănesc, Gabriel Tepelea a compus versuri doar în perioada detenției, ca exercițiu de rezistență spirituală. Extrem de adânci și de vii, imaginile sale, ca și cele ale fraților de suferință, se adaugă paginilor de Pateric: „(...) M-am născut aici cu șobolanii / Să rod cu ochii gratiile grele, / Să peticesc cu rime și cu stele / Cămășile ce le purtară anii (...)” („Portret într-o tinetă”, p. 239). Sau: „(...) acum, la ultima răscură, / Strivit de gratiile roșii, / Sunt împăcat, căci drumul duce / Acolo unde vor strămoșii” („Final”, p. 241).

CORNELIU COPOSU

Condamnat la muncă silnică pe viață pentru „înalță trădare a clasei muncitoare și crimă contra reformelor sociale” (p. 595), Corneliu Coposu a trecut prin 12 închisori comuniste și prin coloniile de muncă forțată de la Canal, Capul Midia și Poarta Albă. Simbol de extremă ținută morală, supraviețuitor al calvarului din temnițele comuniste, a fost din 1989 până în 1996, anul trecerii în lumină, președintele Partidului Național Țărănesc – creștin democrat. „Ruga”⁴ sa este un luminos exemplu de iertare și înțelegere creștină, cum ni-l dau toți Sfinții din Pateric: „Cerne, Doamne, liniștea uitării / Peste nesfârșita suferință, / Seamănă întinderi de credință / Și sporește rouă îndurării, // Răsădește dragostea și crinul / În ogorul năpădit de ură / Și așterne peste munți de zgură / Liniștea, iertarea și seninul!” (p. 598).

NICHIFOR CRAINIC

Arestat în 1947 pentru colaborare cu mareșalul Ion Antonescu, Nichifor Crainic supraviețuiește condițiilor de exterminare de la Zarca Aiudului. Volumele sale de versuri, memorii, articole de atitudine stau mărturie a unui spirit care a trecut prin bolgiile infernului fără a abandona lupta. Nostalgia Paradisului, Icoanele vremii, Puncte cardinale în haos, Șoim peste prăpastie (1990 – volum de versuri create la Aiud) sunt titluri care rămân ca reper al calității incontestabile a celor care au populat temnițele ororii comuniste. Cât de adânc trebuie să fi fost gustul umilinței extreme să simți cum „(...) pământul s-a îngustat de-o șchioapă / Iar timpul scos din lume, e pustiu. / Eu sunt cel care s-a trezit în groapă / Și nu-și aduce-amine c-a fost viu (...)” („Limită”, p. 105)?

NU AVEM VOIE SĂ UITĂM!

Nu am fost cu ei în celule, dar nu avem voie să uităm prin ce-au trecut martirii neamului pentru ca noi, astăzi, iată, să le pomenim exemplul și să ridicăm de pe paginile de istorie pleoapele orbirii. Ale unei nemeritate uitări și ale unei forme deficitare de reamintire. Manualele subțiri de istorie rămân în continuare o rușine pentru noi care, ca popor, nu știm să ne prețuim valorile și exemplele de nezdruccinat de patriotism dus până la sacrificiul extrem. Avem exemple de eroi, de martiri, de Sfinți intrați în sinaxare. Cât cunosc despre ei tinerii din școlile noastre? De neuitarea și de uitarea lor toți suntem responsabili. Este istoria vie care ne-a modelat destinul ca popor, încă vie.

Nu avem voie să-i uităm pe cei care ni s-au oferit cu tot ce aveau mai bun, nu avem voie să trecem peste exemplul sacrificiului lor fără un gând de adâncă recunoștință, să-i scoatem în neuitare, căci pentru noi și

ASTA-I ROMÂNIA!

1 Poeți după gratii, Mănăstirea Petru Vodă, 2010. În loc de prefață, Aspazia Oțel Petrescu, „Cuvântul unei deținute politic beneficiară din plin a poeziilor după gratii”.

2 Aspazia Oțel Petrescu, „Cuvântul unei deținute politic...”, ed. cit., p. 9.

3 Idem, p. 12.

4 Fiecăruia ce i se cuvine. Inscriptie pe poarta de intrare de la Buchenwald. N. ed.

5 Text apărut în „Aldine”, supliment săptămânal al ziarului „România liberă” – Anul I, nr. 33, 11 octombrie 1996.

Daniel Ștefan POCOVNICU

prefețele lui Cioran

Agonie fără moarte

Pare sosită acum vârsta marilor între-bări!

De pildă, ce m-a ațintit în preajma lui Cioran?

Câte răspunsuri s-ar putea încerca!

Sinceritatea pătimasă, uneori falsă, în ipostază tinerească, intempestivă umoare, autenticitate căinească, nefericind terestrul. Familiară, dar insuportabilă încărcătură arsă de zbaterea somatică, reclamând evadarea eului din culcușul ca trupul.

Violenta exasperantă a adevărului personal dezvăluit sălbatic, cam viclean, demascarea supraviețuirii complice în locul comun al acceptărilor fel de fel. Cioran o califică în Prefața la Tolstoi drept cruzime, ca s-o ridice apoi la rang de ferocitate:

<<La cruauté, en littérature tout au moins, est signe d'élection. Plus un écrivain est doué, plus il s'applique à mettre ses personnages dans des situations sans issue; il les poursuit, il les tyrannise, il les contraint à affronter tous les détails de l'impasse ou de l'agonie. Mieux que de la cruauté, c'est de la férocité qu'il faut pour insister sur le surgissement de l'incurable au milieu de l'insignifiance, sur la moindre nuance de l'horreur échue à un individu banal qu'investit le fléau.>> (Loc. cit., p. 8)

Iată afinitatea lui Cioran cu o tehnică narativă, de vagă inspirație naturalistă, a scriitorului Tolstoi. Hybris tragic subit reșapat experimental, în laboratorul literaturii pândind oarecum ingenuu metafizica, întoarsă în retortele sensibilității supraliminale, dominând cumva tiparul modernității. Interesul special acordat încercărilor la care scriitorul rus își supune personajele, suspectate tacit a reprezenta avataruri ficționale de-ale romancierului, oglindește o solidaritate neașteptată a posturii cioraniene centrate pe lirism filosofic.

La alt pol, al extremului refuz de cititor datat, hârșit cu scepticismul jubilând în Cioran, i-aș opune un lirism mai smerit, despre care abia intuiesc că reverberază cumva un poem mai puțin autist.

Iată numai două spre pilde oprite înainte de a-și căuta ecou metafizic în carnea ofilită a obseiei fade, ce sfidează efortul de-a tânji spre concept.

Mai presus de aceste sumare motive, aș propune acum regatul chinului de arid, golind viața de viață, al insomniei. Expertiza tristă, apăsătoare și aspră din care, cam spre a doua zvăcnire nervoasă a tinereții, m-am împărtășit cu o sete furibundă și neagră, otrăvind-mi scurt calea, comodă până atunci, a omului binecuvântat să fie comun.

Deși poate că asta îmi pregătea copilăria, captivată de cărți încărcate cu eros subtil de lecturi interzise. Tomuri de aventuri cu eroi și fapte mărețe, triumfale. Volume pitite, ascunse pe sub pat, cu aripile larg desfăcute, într-un rastel uitat din viteză deschis de febra unei lupte aeriene, poate eterice, de neoprit.

Uite așa se deschid cărările viitorului într-un unghi ce te-ar putea îndrepta spre exercițiul căutării cuvântului potrivit de adânc, din panoplia filologiei. Iar culisele scânteiau translucid acea uimire devotată filosofiei. Cu a ei înțelepciune hermetică, pe care Socrate o mărginește, cumva sofistic ori doar precaut: „Cunoaște-te pe tine însuși și vei cunoaște universul și zeii.”

Lectura căutării de sine înseamnă exercițiul unei interiorități ce te-ar putea pregăti sau deja convinge că ești gata să înfrunți provocările trepidante ale vastelor teritorii de cutremurare abisal sardonică a întregii ființe supuse toxiceii insomnii.

Cioran nu e limpede cu privire la acest

episod important pentru a lui biografie: filosofia l-a îndreptat spre insomnie ori aceasta din urmă l-a despărțit frenetic, zgomotos, retoric neobosit, de cea dintâi?

În mărturisirea oferită pentru Lea Vergine evenimentele sunt altfel: „am încetat să mai cred în filosofie în urma unei catastrofe personale despre care vorbesc în toate scrierile mele, pierderea somnului.” (Anarhie, disperare, tinerețe... , în Convorbiri cu Cioran, Humanitas, București, 1993, p. 134). În timp ce lui Gerd Bergfleth îi povestește că excesul de filosofie i-a cauzat o prăbușire („Mi-am pierdut somnul.”) (Neantul se afla în mine, în op.cit., p. 102).

Cele două versiuni nu vin neapărat în contradicție flagrantă. Stă la pândă, însă, ambiguitatea. Aproape edict al vieții lui complicate: „Însă un scriitor trebuie să fie șireț; el trebuie să-și camufleze originile, începuturile, culisele în care iau naștere gândurile. Căci își compromite gândurile dacă le dezvăluie proveniența; le degradează.” (Ibid., p. 110)

Nesomnul lui e puietul agoniei din care se desprinde altoiul trăirii la extrem a tulburătoarei apropieri de senzația vie a morții ce nici măcar nu te lasă să mori, ci te muncește ca și cum te învie fără încetare, fără milă, întruna și iarăși deloc. Golindu-ți sevele existenței primare despre care unii maeștri spirituali ar spune că doar îți frânează pe drept pe nedrept accesul la ființă și chiar pe calea Ființei!

Nu cumva insomnia mută însăși moartea într-un impersonal resimțit prea pe viu și, totuși, prin efectul unei încă prea distanțe dureri, cam abstract? Trăire adusă la extrem de nesomn, luciditatea excesivă transformă binefacere în blestem, scotocind haotic, nebunește aproape, după celălalt capăt, indecis și neclar, al netrăirii ce zvăcnește, totuși, anapoda, deznodământ jinduit a aduce izbăvire:

<<Plus on devient abstrait et impersonnel, que ce soit à cause de concepts ou de préjugés (les philosophes et les esprits ordinaires se meuvent également dans l'iréel), plus la mort prochaine, immédiate semble inconcevable>> (Prefața la Tolstoi, p. 9)

Este oare și stă încă ascuns în umbra aceasta palid abia luminând precum un nor norocos ingerul morții despre care povestea altădată Șestov?

Dar dacă aș susține mai mult, subit pierzându-mi orice măsură, că insomnia face figură aparte în trusa de instrumente greu de mânuiește, înțeles, de neacceptat aproape, ale scriiturii ce mai urlă uneori în mine? Grav de îndurat, de acceptat la nesfârșit, simbol pecetluind fâțiș o anumită vocație mai dificil de asumat pentru meseria tare incomodă de scriitor? Imposibil a o desprinde de pe reversul îndeletnicirii cu lectura.

În mine, insomnia lucrează ca un aparat de măsură a importanței pe care o atribui textului la care tocmai gândesc, muncesc elaborând mental, scriu. Cu cât mă dedic mai profund, apăsător și febril, cu atât nesomnul mă atinge mai rău, nu mă lasă odihnei decât cu un fel de țâfnă amintind un satrap, abia acceptându-mă ajuns în punctul limpezirii căutărilor scriiturii.

Și, totuși, chiar astfel, fiecare zi vine precum o mare minune a (supra)viețuirii.

Constantin CUBLEȘAN

Poetul urcă-n poem ca în pom

Păreocupat mereu de condiția scriitorului (poetului), Remus-Valeriu Giorgioni scrie eseuri, proză dar se recomandă mai ales ca poet, în totul „iscoditor și problematic” după cum îl caracterizează Radu Ciobanu, ajuns la vârsta seniorială – mai dăunăzi a împlinit șaptezeci de ani (n.1952) – se vede chemat a-și defini demersul liric, încercând (și izbutind) o panoramă tematică, de fapt o portretizare (în mers) a poetului din zilele noastre, având ca orientare *programul* de creație optzecist. Dar, nu o face într-o suită de eseuri ci într-o suită de meditații poetice, ca într-un veritabil îndreptar prozodic, după modelul cărțurilor clasici: **Poetul întră zilnic în Poezeum** (Editura Giroc:Castrum de Thymes, Timișoara, 2023). În acest sens se și exprimă, oarecum justițiar, în postfața volumului: „Astăzi trece drept poezie orice text care evocă o stare sufletească, crează atmosferă. Exaltă – sau supralicitează – un eveniment, mic accident biografic sau social, cât ar fi de banal. Dar o poezie nu poate exista fără un minimum fior metafizic, fără trans-figurarea acestui fapt banal. Mai nou – cum de câteva bune decenii – noi nu mai scriem poeme, ci texte (...) O altă maladie a secolului: unii consideră că, dacă nu-și intitulează poemele (xxx) și adoptă punctuația zero conferă creației lor o amvergură care tinde spre infinit”. Într-o asemenea perspectivă, volumul este pe cât de confesiv pe atât de polemic: „De la Platon încoace considerați/ De prisos în cetate (...) Poeții, acești vajnici flecari/ Cu mintea în clocot/ Nu făceau altceva decât să producă/ Zarvă și zânzanie în cetate!// Chiar în zilele noastre, ei/ Evită eforturile mentale/ Raționări intelectii și cogitații/ Visează câte-n stele și lună/ Mulțumindu-se cu o cină... (o ciorbă de burtă)// Poemele lor/ Sondând adâncimile mărilor (și oceanelor)/ Tind către locul din care de mult/ Acolo de prin primordii/ Din cetatea cerească – Civitas Dei –/ Fură expatriați// Realizările lor din agora – fapte de arme –/ Din cele estetice/ Repudiate și astăzi mai sunt de arhonții cetății/ Socotite de prisos și eretice!” (**Poeții-procleții și Poezia**). Discursul este ironic și uneori chiar persiflant („Iată-l în podul casei – mansarda sa/ Pierdută în nori rătăcită printre stele” (**Poetul în prozeum, muzeu-de-muze**). Luat în ansamblul său, volumul apare ca o epopee sarcastică a poetului și poeziei de azi, autorul depănând, în diversele episoade ale acesteia, o factologie scriitoricească ce se așează sub semnul discipline morale. Titlurile însele fac parte din enunțul programatic al poemelor: **Poetul și muza lăuză; Poetul minimalist biciclist, bramburist; Poetul, perorările sale aurale; Poetul, soldat al trupelor de asalt; Poetul văzut ca vast observator al naturii; Poetul nevăzător și vedenia invizibilului** etc, etc. Nu este lăsată în abandon relația cu cititorul: „Păstor de cuvinte pierdute și rătăcite/ Poetul/ Pune lumea pe roate (planetele pe orbite)/ Hrănește/ Doritorii de iluzii frumos fabricate: iluzii/ Fierbinți de realitate/ Prin excursul său sideral// Cutreerat de cuvinte e Cititorul.../ Este cel care pecetluiește/ Sacrele premoniții/ Iar în finale înfrupă din poculul pascal,/ Gustă din plin/ Din cupa cu miere și vin pelin” (**Poetul bijutier; caseta sa de valori**). Pledoaria poetică este un ghidaj romantic, la urma urmelor, prin diversitatea de aspecte ale prozodiei și creatorului acesteia, azi („Poeții..., armată de melancolici/ Meditează pe ruinele pitoreștii mansarde/ (pe care o numeau poezium...)” – (**Poetul amant al Poemei boeme**) și astfel constricți are alură epigramatică: „Romantic și trist bramburist/ Bolnav de boala melancoliei (un soi/ De bodogăneală estetizantă)/ Cutreerat de neliniști sacre, Poetul/ În unitate este stegar/ Trompetist – sau gornist, toboșar/ (adică de toate)” (**Un poet toboșar, trompetist și stegar**). Ne amintește astfel, ca într-o falsă evocare insinuantă, de angajamentul proletar beniucian: toboșar al vremurilor noi.

Remus-Valeriu Giorgioni se dovedește a fi un pamfletar de rafinament ce se exersează cu dezimvolutură în rigorile poeticești, exprimându-și astfel, în gamă metaforică, atitudinea tranșantă față de creația surogat lirică atât de frecventă la noi (și nu numai la noi) sub pretextul construcției postmoderniste.

Emanuela ILIE

Poezia și proza de ficțiune a criticului Constantin Pricop

Intro

N-o să comit o impietate deontologică susținând (cum din păcate se cam obișnuiește în textele omagiale ditirambice comise, într-un ritm halucinant, pe meleagurile culturale neaoșe) că știu pe dinafară toate cărțile de critică și istorie literară, altminteri foarte serioase, pe care le-a scris și publicat Constantin Pricop începând cu anul de grație 1990: Marginea și centrul, Cartea Românească, 1990; Seducția ideologiilor și luciditatea criticii. Privire asupra criticii literare românești din perioada interbelică, Integral, 1999; Literatura și tranziția, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2000; Literatura română postbelică, vol. 1, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2005; Începuturile literaturii române. Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Ion Budai-Deleanu, Editura Universității „AL. I Cuza”, 2012. Le-am citit însă pe toate cu deferența și atenția cuvenită, așadar cu creionul în mână și agenda de însemnări alături, la vremea formării mele filologice și, ceva mai târziu, ca asistent al profesorului la disciplina pe care astăzi mă mândresc și eu (folosesc semiad-verbul gândindu-mă la titularul celeilalte serii de curs, Bogdan Crețu) că am moștenit-o didactic de la domnia sa: Literatura română postbelică. Cu aceeași curiozitate admirativă îi citesc și acum articolele pe teme culturale, mentalitare și ideologice (publicate îndeosebi în paginile „Expresului cultural”), adevărate probe de probitate și exigență metacritică, într-o lume care, cum bine observă adesea, și-a pierdut aproape cu totul reperele valorice și busola etică, sufocându-se într-o de-gringoladă pe care doar conducătorii pătați moral o pot întoarce, pervers, într-o necesară suferință metamorfotică.

La fel ca sintezele sale critice, articulate în jurul câtorva nucleoli de interes particular (raportul dintre margine și centru, unitar/ sintetic și fragmentar/ discontinuu, evoluția sincopată, pe verticală și orizontală, a culturii române etc.), publicistica de opinie a istoricului, criticului și teoreticianului Constantin Pricop – centrată, de ceva vreme, pe analiza meticuloasă a „distoniilor greu de ameliorat ale organismului social” și literar românesc) – este într-o delectabilă, în ciuda amărăciunii altminteri firești cu care autorul trece în revistă și sancționează, deopotrivă exigent și nuanțat, racilele și tarele mai noi ale societății și lumii noastre culturale. În cele ce urmează, totuși, mă voi opri asupra creației sale literare, în care, mutatis mutandis, se pot recunoaște și unele dintre topicile preferate de autorul cărților pomenite mai sus. Îmbrăcată într-o carnație poietică sau romanescă austeră, osatura ideatică de vector socio-politic sau meta-cultural capătă, de altfel, o anumită luminiscentă care, în treacă fie spus, se potrivește perfect operei (mereu fierbinți tematic a) celui care, surprinzător, în această lună împlinește nici mai mult, nici mai puțin decât 75 de ani.

Poezia, Viața fără sentimente

Ținut îndelung în frâu câteva decenii, proiectul poetic al lui Constantin Pricop – început prin chiar volumul său de debut, programatic intitulat Viața fără sentimente (Editura Cartea Românească, 1982) – este unul calibrat de o austeritate arhitecturală și stilistică pe care nu aș vedea-o străină de o anumită exigență etică. Volumul nu se nutrește din marile iluminări ontopoetice și nici din extazele revelatorii încă obișnuite în epocă. Un text emblematic, intitulat chiar Revelație, constă în descripția, punctuală și expurgată de orice licărire de afectivitate, a unui interior domestic vag personalizat: „Unghiul drept/ tăblia mesei/ flori roșii/ geometrice-n covor/ tușul galben/ negru/ albastru/ paharul/ cristalul perfect/ aparatul TV/ și tranzistorul/ fotografia persoanei/ cinci flori/ cam ofilite/ și un calorifer/ rece”. La fel ca în această neverosimilă, detașată Revelație a minusului, a golului existențial, o răceală calculată, bine dozată țintește să se instaleze în întreaga Viață fără sentimente. Sobrul decupaj de imagini pare executat fără greșală, de o instanță poetică aproape absentă din propriile texte, în virtutea unui principiu bine cunoscut al liricii moderne: eludarea „trăirii”, a sentimentului în fond dizolvant. Altfel spus, poetul repudiază din propria lirică fermentul sentimental, conform unor convingeri distilate

uneori aforistic („dragoste – / cuvinte aruncate peste bord”; „sângele/ ridiculizând/ poeme/ de dragoste”; „simțămintele/ și pingecele tocite” etc.), preferând să schițeze fie tablouri statice, stilizate de un geometru impasibil, fie înscenări ironice ale luptei cu tentația histrionismului artistic. Ici-colo, însă, Cuțitul perfect steril pe care autorul îl folosește în sala de intervenție po(i)etică taie și mici fragmente de organism liric, descoperind câte-odată țesuturi de infiltrație expresionistă: „lama taie orice:/ zâmbetul sticlos/ nu lasă speranțe./ Stă sub apă, subțire./ gata să separe/ orice imagine/ de modelul ei viu./ Secționare nedureroasă./ În fisură se preling/ aburi otrăvitori./ Cel viu rămâne/ pentru totdeauna singur.”

Ceva din răceala metronomică din volumul de debut se regăsește și în Verglas (Editura Charmides, 2019), cartea de poezii apărută, surprinzător, la 36 de ani distanță. Prelucrarea migăloasă a percepției ia, și aici, forma unor cristale aforistice: „cerul este fundul unui acvariu răsturnat. otrăvit.” (o primăvară); „limbile orologiului sunt brațele foarfecelui” (se spune); „pe vârful limbii/ bifurcat/ al micii șopârle verzi/ lumea” (îmblânzirea greșelii); „iluzii – sângerări efemere/ ale visătorilor” (este); „melancolie, produs chimic!// ca un fular prea lung/ ca moartea plină de fluturi”(melancolia ca produs chimic) etc.

Dar și a unor basoreliefuri ale căror linii plumbuite reliefează mortificarea universală: „prea mult cenușiu în jurul meu/ profilurile celor pe care îi văd/ pe care îi aștept pe care îi citesc/ basoreliefuri/ plăci de plumb/ ale tuturor acestor sarcofage”. Ori, în fine, a unei serii de schițe întunecate, proiectate de fapt ca o amară (căci lucidă!) dare de seamă a singurătății radicale: „*între bărbat și femeie/ se instalează transparența oxidată/ florile care n-au fost oferite/ târziu răzbunări// *mereu la fel de singuri/ ca un prag care nu poate fi trecut” (trecătorii).

„revăd încă o dată configurația jocului meu// iată poemul”

Voltajul subiectiv din Verglas este de bună seamă mai încărcat decât cel din Viața fără sentimente. În spatele gloselor frecvente pe teme asociate cuvântului, înțeles ca formă principal de degradată de manifestare discretă a unei ființe obosite, transformate cu sau fără voie în operator sever de limbaj, se ghicește mai mereu emoția profundă, grea, a celui împovărat cu osebite de zdrențele timpului, de capricios-tumultoasa memorie („trec prin memoria mea ca prin marele nord înghețat/ de pe o mică banchiză pe altă/ mică banchiză// de la un episod la altul// între fragmentele burdușite de frig/ (solidificate în izolarea lor, în propriile lor suflete moarte)/ o mare neliniștită” etc.) sau de rânjetul zilei asfixiate de certitudini întristătoare (precum, bunăoară, „logica imbecililor” amintită în coțofana). Catalizatori lirici devin și nopțile bânuite de „melancoliile de altădată/ limbă a unui clopot/ scufundat...” sau amenințate de „atâta apăsătoare depresie” (privesc). Inserțiile expresioniste strecurate în astfel de texte dau un contur întunecat angoasei care știe să izbucnească violent, spărgând suprafața poematică aparent incasabilă, căci turnată pe tiparul liniștitor al familiarului (vag) ludic: „pun cuvintele/ unul câte unul/ pe suprafața plană// atât de diferite între ele, cuvintele/ romburile de mătase/ stele cărnoase/ fire

verzi, iarbă/ mici tampoane îmbibate de sunetele cotidianului/ pun cuvinte, schimb ordinea lor/ revăd încă o dată configurația jocului meu// iată poemul// imediat fondul./ marea suprafață albă/ imensa coală de hârtie/ începe să se miște să se contracte să tremure/ îi văd porii respirând/ făcând să izvorască transpirația grea mirosul spaimei// iată: un simplu poem”. Simplu poem, într-adevăr, dar unul dinadins neasigurat antifonic, așadar capabil a (re)produce atât supărătoarele zgomote exterioare, cât și reverberațiile sunetelor unei interiorități hipersensibile. Ultimele sunt cu mult mai puternice, desigur, în textele scurte – dar cu bătaie intertextuală lungă – precum mic poem pentru un lung adio, sau cum se poate trece dincolo fără prea mult zgomot, sau... „tristețe/ explodând/ strigăt celest/ cu toate accesoriile sale”.

Cu toate că în fiecare dintre cele trei secțiuni ale cărții – unu, șapte și nouă – există și poezii de dragoste (zi de vară (1), zi de vară (3), ea, mic poem sfărâmat) sau aparente elogii ale unei vulnerabilități afective redescoperite dureros (vreau să vă arăt inima mea, inima inimii mele, ea este aici), poeziile din Verglas se nutresc, înainte de orice altceva, din inadaptarea congenitală a autorului la mizeriile sociale, culturale ș.a.m.d. ce amenință să înăbușe universul privit neconcesiv, deși specular. Imposibil de ignorat, din această perspectivă, trimerile peritextuale: pe de o parte, titlul de semn francofil și vector metatextual, pe de altă parte, reproducerea de pe copertă a lucrării Choral und Landschaft de Paul Klee (plus numeroasele trimiteri intertextuale din interior) sugerează nevoia constantă de răsfrângere, dar într-o multitudine de reprezentări polimorfe, concentrate, dincolo de care să se poată oricând descoperi o supra-ordine intelectuală. De la înălțimea acesteia, diagnoza pusă lumii în derivă este articulată într-un limbaj de o claritate sanitară: „mai mult ca niciodată/ lumea/ pe dos// (binele devenit rău urâtul frumos zidul devenit fereastră pasărea cârțița biata barcă transatlantic gigantic precum oceanul amantii devin dușmani urechile ochii – dar s-o lăsăm, totul devine prea banal – nimicul ajunge mai mult decât nimic viața devine moarte etc.)// lumea/ pe dos// simple cifre” (lumea pe dos). Verglas este o carte de poeme puternice și incomode, ce marchează întoarcerea decisă a criticului Constantin Pricop către o lirică de factură neostentativ intelectuală, amară, dar atașantă, crescută pe altoiul unei percepții acute a mizeriei noastre celei de toate zilele.

Noua educație sentimentală, puterea și seducțiile ideologului

Sub un titlu de influență flaubertiană, romanul Noua educație sentimentală (Editura Alfa, Iași, 2015) mizează pe o ficțiune pluristratificată și miez tare, metanarativ. Pentru că povestea – cu vădite intersticii autobiografice – a inițierii unui tânăr intelectual în complicatele resorturi ce pun în mișcare mecanismul societății totalitare nu e decât pretextul pentru un experiment scriptural care îl ține tot timpul în alertă pe receptor. Destinul protagonistului se reface cu dificultate, căci romanul aglutinează, voit, episoade dispartate, când „reproduse” din jurnalul sau carnetele sale de însemnări, când asumate de diverși mandatar ai unei instanțe auctoriale preocupate nu atât de biografia „eroului”, cât de privirea acesteia printr-o lentilă metatextuală.

În felul ei, biografia aceasta este, totuși, exemplară. Adolescentul, apoi tânărul intelectual trebuie să se lupte cu frustrările sau neliniștile obișnuite (având adesea drept catalizator relațiile tulburate cu reprezentanții autorității de orice natură sau forme de evaziune la care apelează, ca recul necesar), dar și cu demonii specifici unei societăți totalitare. Elevul de liceu, mai târziu studentul la Filologie înțelege repede că în orice ierarhie contează aproape exclusiv o altfel de valoare decât cea intelectuală, că reprezentanții puterii se infiltrează și conduc chiar acolo unde ar trebui să primeze o altfel de axiologie. Are senzația și ulterior confirmarea că e urmărit, înregistrat și sancționat în varii forme pentru că nu acceptă sistemul perfid de manipulare a mulțimilor și în special a elitelor. După absolvire, i se solicită tranșant colaborarea cu securitatea; refuzând, nu se mai poate angaja, în

ciuda performanțelor intelectuale, decât ca simplu corector în redacția unei publicații provinciale, în timp ce alți foști colegi, inferiori lui sau chiar mediocri, ocupă funcții importante, foarte bine plătite, și îl supun la ani de umilințe. Care, între altele, îl determină să fie atent la angajarea sau neangajarea celorlalți. I se confirmă, bineînțeles, că „ei controlau totul și asta era lucrul care îl îngrozea. Puterea de a duce la capăt acte de inginerie socială l-a făcut la un moment dat să renunțe la orice ambiții de parvenire – și asta într-un moment în care așa ceva ar fi fost posibil, exact atunci când avusese un start fulminant. Ideea că totul era fals, că prin parvenire ar fi ajuns în poziții care l-ar fi obligat, care l-ar fi făcut cu totul dependent, l-a determinat în cele din urmă să renunțe la ambiții, să se dea, încet, la fund, să se izoleze și să-și caute un mediu vital în familie, în lecturi, în ceea ce scria – într-o zonă extrem de redusă, pe care avea pretenția că o poate controla, în care nu puteau pătrunde mecanismele sociale. Altfel, acea forță uriașă a puterii, a securității, instrumentul principal al acesteia, putea să facă orice. Putea să-ți violeze iubita sau nevasta, să-ți înspăimânte copiii (asemenea cazuri au existat), în acele împrejurări puteau să te umilească, să te șantajeze, să te supună cu totul – iar atunci când înimaginabilele torturi s-ar fi oprit, nu mai aveai cum să dai înapoi, erai cu totul în mâinile lor...”.

Pagini întregi din carte, atribuite unor naratori cu identitate incertă („L.”, „un narator”, „Cetățeanul Gh. Behemot” etc.) sau livrate ca eseuri literare, publicate în diferite reviste de cultură din țară, glosează pe teme subsumate politicului, avertizând cititorul în privința diverselor forme de manipulare la care sunt supuși indivizii într-un „circuit al mizeriei”, ante- și postdecembriste. A se vedea, spre exemplu, notațiile despre infiltrarea „organelor” în școli generale, licee și universități, redacțiile revistelor și asociațiile culturale, fișele de diagnosticare a diverselor tipuri de turnătorie („cu indiferență, cu inconștientă, ... cu o doză de bucurie răutăcioasă”), strategiile de racolare, operațiile de autocamufare a colaboratorilor etc. Sau reflecțiile triste despre necesitatea, resimțită și în timpul, și după căderea comunismului de majoritatea românilor, de a-și dezvolta „o a doua personalitate” și, mai rar, o „a doua conștiință”: „Ea definea un mod de viață. Era un refugiu între două extreme – opoziția fâțișă (cum am văzut, transformată de putere, după ‘65, în cazuri penale) și supunerea totală. Două poziții fundamentale care erau, totuși, greu de găsit în realitate... (Nu-i puneai la socoteală pe protestatarii „cu susținere”, protejați din afară sau dinăuntru, care făceau, de fapt, politica susținătorilor lor).” Ori, în sfârșit, micro-eseurile despre Farmecul discret al comunismului. Fiziologia cozii, cele despre receptarea – dirijată, orientată, deviată – a unor tipuri de ficțiune, literară ori cinematografică, în diferitele etape ale comunismului (Inima lui Danko pe Google) ș.a.m.d.

Tați, obsesii și traume

Criticul literar pasionat de seducția ideologiilor și discursurilor specifice acestora se recunoaște însă foarte bine nu numai în astfel de pagini, ci și în fragmentele care îmbină sociologia cu meta-ficțiunea, trecând peste nesimțite, spre exemplu, din analiza unui trăsături etnice (precum caracterul tranzacțional românesc, văzut via Ralea) și contextualizarea ei precisă în analiza facerii și transformării imediate a propriului text. Ingenioasă e utilizarea, în acest proces de continuă imbricare discursivă, a unor motive așa-zicând canonice, prin intermediul cărora se glisează în permanență între teme culturale, sfere de influență (para)literară și tipuri de scriitură.

Motivul paternității este valorificat, cu cele mai bune efecte stilistice, în anumite secvențe ale romanului. În câteva pagini din jurnalul protagonistului, în observațiile câtorva naratori heterodiegetici, dar și în tulburătorul eseu Sângele morților, spre exemplu, intertextul literar, dublat frecvent de cel sociologic, permite de minune deplasarea atenției cititorului dinspre imaginarul privat înspre imaginarul public și chiar înspre sfera culturalului, căci romancierul leagă, prin fire inoxidabile, comportamentul taților de familie, în sens strict biologic sau profesional, de cel al Taților comunităților întregi, apti a manevra, precum niște siniștri păpușari, destinele generațiilor împovărate de traume greu sau chiar imposibil de vindecate. Clivajul motivului este anunțat doar la început. Prima însemnare diaristică se și rotunjește, complicat, în jurul unor reflecții pe marginea nevoii de protecție paternă și a „amputării” sumbre a acestei nevoi după moartea tatălui, pentru a se încheia cu transferul de semnificație în plan social: „Unii erau conștienți de amputare. Se resemnaseră. Mulți au trecut la

elaborări complicate, încurcate. Și-au construit tatăl în ei, deveniseră și fii și tată, și fiice și tată. Îl purtau în ei. Ținuta lor arăta cât de însemnat era tatăl. Mergeau de parcă ar fi vrut să-l protejeze, să nu-l strivească, să nu-l deranjeze măcar acolo, în interior. Pentru alții era mai degrabă un rest, o prezență bicornică – mersul lor arăta că ascund în ei o reeditare insignifiantă. În sfârșit, erau cei impunători prin ceea ce purtau în sufletele lor. Până și tristețea lor devenea impunătoare. Nevoia de tată, nevoia de a fi protejat, de a fi supravegheat, de a fi admonestat, de a fi pedepsit, de a avea un cer deasupra? Ființe crescute în umbra unei obsesii. Care devenea model de comportament social.”

În celelalte situații, intervențiile pe acest subiect alunecă pe nesimțite fie în reflecții despre mizele reale ale valorificării unei tradiții culturale incomode sau paradoxale, fie în comentarii succinte despre fascinația irepresibilă a scrisului ca alteritate interioară cu funcție integrativă: „Nu o dată am la trezire senzația că s-a întâmplat ceva, că am trecut prin niște întâmplări formidabile – dar nu îmi amintesc nimic din vis. Persistă încă senzația de urgență. Altădată se întâmpla ca în mijlocul unei acțiuni o secvență străină să se însezeze în lanțul logic, absorbindu-l, trăgându-l spre cu totul altceva, fără legătură cu ceea ce făceam. Fragmentul se contura, dar nu știam de unde venea, din ce împrejurare, din ce timp... Creierul reptilian lucra, trimitea semnale. Le acceptam așa cum erau. Trebuie să fac ceva, să mă agăț de ceva, să pornesc într-o anumită direcție. Până una alta mi-am făcut ordine în paginile scrise de pe masă. Am pășit pe străzile pustii. Straturi după straturi de ectoplasme, aparținând celor care trecuseră pe străzile acum pustii în sutele de ani de când orașul există, acum siluete translucide, alcătuind valuri ieșind din trecut, topindu-se în prezent...” (subl. mea, E. I.)

Înainte de a fi interpretată ca o curajoasă meditație polifonică despre întunecata pedagogie a securității, Noua educație sentimentală, complicată inter- și metatextual, trebuie citită în primul rând ca o sensibilă confesiune pe tema valențelor taumaturgice ale scrisului care, chiar și în cele mai teribile circumstanțe, știe cum să supraviețuiască în și cu demnitatea solitară pe care i-o conferă marcajul axiologic sigur.

În loc de încheiere

În absolut toate scrierile sale, autorul pe care îl omagiem cu acest prilej nu atacă decât chestiuni fundamentale. Mai mult (și nici nu s-ar putea altfel!), chestiuni suficient de incomode încât să nu stârnească imediat reacții imediate. Nu e locul să insist, aici, asupra păcătoaselor noastre obișnuite comportamentale, despre care el însuși a scris pagini de o inclemență perfect justificată. Mă limitez doar la a aminti că, la loc de (ne)cinste, și în împovărata noastră lume culturală stă un amestec de cuminenție egoistă, de teamă congenitală de a-ți asuma, public, reacții onest-ferme, dar care ar putea să stârnească oprobiul micii comunități căreia îi aparții, în fine, de retractilitate în fața atitudinilor tranșante ale temerarilor (inclusiv în situația în care îi admiri nespuse pe cei din urmă)...

Dar, la fel cum cărțile sale de critică, istorie și teorie literară nu pot fi ocolite de cei care intenționează să ofere o sinteză cât de cât serioasă despre evoluția românească a anumitor forme de discurs (meta)critic & cultural, volumele de poezie și proză ficțională ale lui Constantin Pricop tematizează, oblic și în modalități estetice specifice, aspecte dintre cele mai importante privind evoluția, receptarea și decodarea, în contextul potrivit, a unor tipuri de scriitură sau raportul dintre straturile de ectoplasme literare ori, mai larg, culturale. De aici, impresia de substanță ideatică similară, așadar de convergență a scrisului său dens, cerebral, de o fermitate și o acuitate de invidiat, pe care eu una sper să îl mai citesc, fie în presa culturală, fie în volume de autor, măcar câțiva lustruți. La mulți ani inspirați, prin urmare, scriitorului complex și integru !

Promenade literare

Autor prolific și implicat activ în publicistica de astăzi, Constantin Pricop a marcat peisajul academic cu numeroase studii literare și cărți de specialitate. Menționăm, de exemplu, volumul *Marginea și centrul* (1990), care conține eseuri originale despre literatură. La fel de remarcabilă este și *Seducția ideologiilor și luciditatea criticii* (1999), o lucrare originală despre natura criticii literare din perioada interbelică.

Dincolo de critica literară, profesorul Constantin Pricop a publicat și cinci cărți de beletristică. Amintim, de pildă, romanul Noua educație sentimentală din 2015 și Verglas,

volumul de poezii din 2019, care vine în prelungirea discursului liric lansat la debutul din 1982 cu versurile din Viață fără sentimente.

La toate acestea, adăugăm și faptul că din 2017, profesorul este redactorul-șef al prezentei reviste, unde ține de 7 ani o rubrică aparte, vie și acidă, în care sunt prezentate, analizate și criticate diverse aspecte atât din lumea literară, cât și din spațiul nostru socio-cultural. În calitate de redactor-șef, Constantin Pricop a reușit să adune oameni talentați în jurul publicației, voci cunoscute în România care au ceva de spus despre literatură și nu numai. Ca mentor, profesorul s-a dovedit nu numai o sursă credibilă de informații, dar și un model în toată regula. Nici nu putea fi altfel, din moment ce este nu doar un bun cunoscător al literaturii, ci și un puternic spirit critic, capabil de a recomanda lecturi cu adevărat esențiale și modelatoare.

Pentru unii, Constantin Pricop a fost mai mult decât un profesor. Cei care l-au cunoscut mai bine, au descoperit un om deschis, liber de constrângeri ideologice inutile și dornic să ajute și să îndrume. Cititorii rubricii sale din revista „Expres Cultural” știu că profesorul nu este deloc iertător cu abaterile vremurilor de astăzi și din acest motiv le semnalează ca atare, într-un stil ironic și caustic. Ca orice figură polemică, Constantin Pricop cu siguranță a reușit să-și strângă atât adulatori, cât și detractori. Dar acest aspect mai puțin contează....

Profesorul Constantin Pricop nu este omul care să vorbească peste măsură. De altfel, la prima vedere, scrisul criticului pare destul de simplu, pentru că evită constant „floricelile metaforice” sau cuvintele „mari”, pompoase. Un text din *Marginea și centrul*, de pildă, este despre natura jurnalelor scriitorilor. Istoricul literar evită aici locurile comune și ezită, spre exemplificare, să afirme că prin jurnale, unii artiști vor doar să-și exprime gândurile ascunse, personale etc. După ce depășește astfel de clișee, Constantin Pricop pune o întrebare esențială, cu miez: dacă tot aveau de ascuns lucruri, de ce au mai scris jurnalele respective? Actul scrierii înseamnă deschidere către ceilalți, înseamnă acțiune comunicativă. Teoria continuă pe mai multe pagini, dar concluzia este următoarea: jurnalele nu sunt scriituri doar ale intimității. Aici vorbim despre un imens joc literar, care trebuie tratat ca atare. Ce-i drept, pentru o analiză decentă, niciun jurnal nu rezistă doar prin elementele subiective sau care țin de lumea personală a autorului. Tema nu este deloc ușoară, dar simplitatea argumentării și logica de bun simț frapează din start....

Rămânând în zona scrisului, țin minte și acum că în 2019, atunci când și-a lansat ultima carte, am remarcat din nou faptul că poezia lui este foarte incisivă, concisă sau – am putea spune – „zgârcită” în cuvinte. Zgârcită doar în acest punct, pentru că, în realitate, lirica poetului este concentrată și plină de substanță. I-am comunicat apoi această mică impresie și profesorul mi-a răspuns (răzând) că el nu practică o poezie „trăncănitoare”. Și așa a pornit o discuție lungă despre ce înseamnă poezia și atunci a fost prima dată când am înțeles mai bine spiritul critic, independent al lui Constantin Pricop.

Privind în retrospectivă, cred că astfel de momente au avut impact asupra mea atunci când l-am cunoscut pe criticul și profesorul universitar Constantin Pricop. Prima întâlnire a fost în 2013, în ultimul meu an de facultate ca student la Facultatea de Litere din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza”. Atunci, profesorul era titularul cursului de literatură postbelică. Cursul a început cu o parte de istorie (literară) propriu-zisă, iar după vreo 2-3 ore am ajuns să discutăm, evident, despre comunism și inevitabil am ajuns la Stalin. Până în acel moment, noi, studenții, am interacționat foarte puțin cu profesorul de la catedră, dar la unul dintre cursuri discuția a ajuns la anul 1953, anul morții dictatorului comunist și la ce a însemnat el nu numai pentru literatură, dar și pentru istorie în general. După curs, m-am dus în cabinetul profesorului (în 2013 era șeful catedrei de literatură română) și l-am întrebat mai multe despre ce a urmat după moartea lui Stalin și impactul în spațiul nostru socio-politic.

Surprins de prezența mea acolo, profesorul mi-a comunicat mai multe decât mă așteptam, iar discuția a fost atât de vie încât a întârziat la restul cursului. Așa a debutat legătura mea personală cu profesorul Constantin Pricop, legătură care a continuat, din fericire, și după pensionarea domniei sale în 2014, atunci când a primit și titlul de *Professor Emeritus al Universității „Alexandru Ioan Cuza”*.

Dincolo de relația profesor-student, în ultimii ani am ajuns să descopăr mai multe despre personalitatea profesorului. În amfiteatru, desigur, avea întotdeauna o postură anume, fiindcă venea în fața studenților pentru a ne explica anumite etape din istoria literaturii din România. Cu timpul și în urma numeroaselor plimbări pe strada Lăpușneanu și în zona mitropoliei, am ajuns destul de lejer să abordăm subiecte diferite, care depășesc total lumea literaturii. Am rămas surprins să observ cât de atent este la mișcările contemporane, indiferent că este vorba de un fenomen social, politic sau chiar științific/tehnologic...

Mi-aș dori ca toți studenții să aibă norocul meu de a întâlni un om ca profesorul Pricop. În acești 11 ani de când ne cunoaștem, domnia s-a dovedit a fi nu numai un intelectual veritabil, dar și un..... prieten în adevăratul sens al cuvântului.

Flavius PARASCHIV

Considerații sceptice despre gâlceava trupului Bojdeucii cu sufletul ei nepieritor

O zarvă mediatică recentă prilejuiește noi confirmări ale unor vechi și înțelepte aforisme, între care acela că orice punct de vedere este și un punct de orbire (Elias Canetti) mi se pare strălucit ilustrat de cazul cu miros politic și gust amarui de prost-gust al unei controversate afaceri, drapate în act de cultură cu substanță de business. Pentru o satisfăcătoare orientare în fascicolul de iluminări și orbiri, privească oricine poza din anul 1918 a celebrei bojdeuci, botezată așa de însuși Ion Creangă, și se va dispensa de consultarea vreunui expert, pentru a se lămuri care e chichirezul problemei: s-ar putea, oare, nu reabilita (*horribile dictu* juridic, în această speță), ci restaura, consolida, moderniza, reface sau oricum s-ar mai putea porecli

o tentativă de a reînvia ceea ce doar după Judecata de Apoi am putea spera să se întâmple? Răspunsul îl găsim, parcă premonitoriu, în cadențatele versuri evocatoare ale crepusculului venețian rostite autopa-rodic de... un colocatar rămas cândva pe drumuri: *S-a stins viața jalnicii Bojdeuce... Nu-nvie morții, e-n zadar, ieșene. Așadar, trupul originar fiind de-a pururi risipit în țărâna simbolică sau în lutul cel banal al pereților gata să cadă ai unei sărăcăcioase coșmelii din răpile Țicăului, ce reconstruim, ce... modernizăm? Desigur, încă o copie a copiilor, ca acelea din fundul peșterii platoniciene, căci propotipul mereu avut în vedere de inimoșii inițiatori ai sucesivelor restaurări sau consolidări din anii 1936, 1942, 1984 și 2019-2023 a fost reparația din anul 1918, cu adaosul odăii prăbușite din dreapta, și construcția în totalitate nouă din anul 1984, care cu îndreptățire minimală se poate numi Muzeul Ion Creangă, în niciun caz Bojeuca lui Creangă, o... firmă imaginară, care falsifică grosier o ipotetică restituire. Ca urmare, dacă am putea renunța (dar putem?) la un termen consacrat, însă inadecvat, ne-am lepăda și de o iluzorie dorință, aceea de a regăsi „autenticitatea” sau măcar... „atmosfera” lăcașului de înaltă creativitate, potențată și de prezența acolo, timp de vreun an, a genialului prieten Eminescu, de vreme ce, în afară de panta abruptă a unei coaste de deal, nici măcar spațiul înconjurător, dominat de betoane, de grădenuri de stadion și de o construcție anexă cu aspect de autogară marginașă, nu poate măcar sugera precaritatea condițiilor în care cei mai mari creatori ai literaturii române au fost constrânși de destinul existenței lor pământenești să trăiască o mizeră condiție socială și materială, singurul adevăr pe care vizitatorul onest și informat ar trebui să-l caute și să-l rețrăiască, pe cât este omeneste posibil.*

Dacă gâlceava din jurul trupului mort fizic al bojdeucii lor nu poate fi stinsă vreodată, ieșeanul sentimental din fire și educație ar trebui, forțat de decizii neinspirate și concretizări ireversibile, să caute leac pentru traumele sale interioare într-o compensație lesne de dobândit și la îndemâna oricui ar vrea: recuperearea corpului nemuritor al muritorilor din bojdeucă, prin asimilarea operei acestora, însoțită de retrăirea în imaginarul personal al fiecăruia a unui durabil mit identitar colectiv ieșean. Atunci s-ar umple și prăpastia dintre suma de un milion de euro a zisei... reconstrucții, fală declarată a comanditarului, arhitectului și constructorului, în oglindă cu jena viitoare a celor cu pixul avizului în mână, și valoarea fără preț a punguței cu doi bani, a turbincii lui Ivan, a unui sân de cireșe sau a unei pupeze vândute la târg. S-ar trece în arhiva contenciosului civic și apelul-somație a(l) Academiei Române, de bună intenție și înaltă competență, pentru ca „Bojdeuca lui Ion Creangă din Țicău să revină la autenticul său”, pierdere de nerecuperat vreodată, dublată de imposibilitatea practică de a anihila efectul inatacabilelor fonduri europene de investiții. Tot astfel, ar accepta și internații revoltați de isprava concetă-

tenilor specialiști în betoane, instalații de încălzire în pereți, prize pentru aspiratorul menit să adune părul plutonului de pisici din casa humuleșteanului, ideea kitsch că e mai... frumos cu parchet în loc de podea de lut sau, în cel mai bun caz, de dușumea de scândură negeluită, cu pereții trași la nivelă, având netezimea și precizia celor din biroul semnatarului de deconturi, și nu asprimea varului banal, adus de prin preajma târgului.

Cât despre textul alăturat aici, necunoscut con-tabililor de bibliografii tematice, regăsit într-o uitată și obscură revistă vasluiană, el ne instruieste despre nesfârșitele surprize documentare ale cercetării și, în pofida unor greșeli de tipar și a unor informații bio-grafice aproximative, aduce detalii ale unei experiențe de cunoaștere de fiecare dată unică în serialitatea condiției omenești standardizate

Mircea CIUBOTARU

O oră la „bojdeuca” lui Creangă

Am revăzut Iașul, am revăzut locurile copilăriei atât de sfinte, cari altă dată mi se păreau prea puțin valoroase. Rătăcind, tot sfātuindu-mă cu gândul ce să fac mai întâi, ajung în strada Sărării, cobor în strada Simion Bărnuțiu și mă opresc în fața „bojdeucei” lui I. Creangă. În mijlocul locului trunconic, pe o râpă, cu eșirea spre Țicău, stă tristă căsuța mică și bătrână, ce-și plânge anii grei, în văduvie. E casa care aduna odinioară valori ca: M. Emwinescu, V. Conta, T. Maiorescu ș.a. prieteni, pe cari Creangă îi avea în ceasuri vesele, din nefericire prea puține pentru el.

La poarta acestei „bojdeuce” nu odată opri trăsura T. Maiorescu, când era Ministru (1814 [1874]), pentru a se interesa de însănătoșirea prietenului său și a-i

înmâna personal ordinul de reintegrare în institu-torat și în diaconie (pe care o refuză), din care fusese scos, pe motiv că „trage cu pușca din curtea bisericii, în ciorile de pe clopotniță, își tunde pletele și umblă îmbrăcat civil pe la teatru”.

În curte, la intrare, străjuiesc pe rând: un plop, un brad și bătrânul ulm, la umbra căruia Creangă asculta șopotitul apei, ce-și avea cursul din isvorul la doi metri depărtare de arbore. În acest loc s’au născut multe din poveștile celui ce-a fost Creangă.

Căsuța e cu două odăi, o săliță mică și un pa-ravan moldovenesc ce servea de balcon (situat în dosul casei), locul contemplării lui Creangă și a mult iubitelui [text omis]. Acoperișul e de șită, renovat odată cu odaia din stânga, ce fusese dărămată, din cauza râpei pe care e situată, în anul 1918, de către un comitet format din: C. Grigorescu, Dr. N. Leon, A.C. Cuza, I.S. Ionescu, Arhitect Popescu, N.A. Bogdan, C. Șumuleanu și A. Alimășteanu. Mă cutremur! Trecând pragul în săliță și de acolo în odaia din dreapta, ochii mi se opresc asupra corpului copilului lui Creangă, lucrat din gips, (la 13 ani), îl înfățișa stând pe iarbă naturală – îmbrăcămintea e formată din: itari, căma-șă, scurteică, opinci cu ațe lungi – căciula lângă el, pe iarbă. Pe după gât, îi atârna trăistuta pentru cărți; pe brațe – având un ceaslov deschis din care învăța primele buche, după cum va mărturisi mai târziu – e școlarul I. Creangă (după bunic), din Humulești. Apoi, bustul lui, matur, alături de o băncuță cu toate operile (povești și amintiri, în broșuri).

Pereții „bojdeucei” fiind împodobiți cu tablourile: „bojdeuca” dărămată (înainte de restaurare), când rămăsese numai o odaie (după moartea lui Creangă). Un tablou al scriitorului singur și altul cu colabora-torii, colegii, intimii și comentatorii săi, numărând 32 de persoane, dintre care nu lipsea: Eminescu, Maiorescu, V. Mortzun, Mitropolitul Colnic [Calinic], etc. Tabloul nedespărțitului Eminescu la 20 de ani și matur. Soba veche, ca și celelalte lucruri – are ocnița

descrișă de Creangă. Camera aceasta servea de salon de primire pentru prieteni. Intrând în camera veci-nă – privirea mi se oprește asupra patului vechiu cu saltea, perini de perete, acoperit cu covorașe bătrâne, pe perete un covor de care stă atârnat portretul din tinerețile lui Creangă. Lângă pat e așternut un preș din cărpe – mai isbitor este masa cu trei picioare, pe care mânca și pe care-și nota gândurile, ce pun în lumină inteligența și dorul de creații, prin care s’a făcut nemuritor în literatură.

Pe masă, străjuiesc și-și așteaptă proprietarul: ochelarii, ceaslovul, abecedarul, călimara, năsipeluța¹, sfeșnicul și scrumuiera din lemn, pe care străju-iește un greer săpat din acelaș lemn, ce parcă-l auzi cântând, tot mai rar, mai trist... singur, în pustiu... Într’un colț, este dulapul pentru bucate; pe el stă strachina săpată din lemn, din care mânca Creangă cu Eminescu și un sfeșnic de alamă (are în el un capăt de lumânare de la moartea lui, 1889).

Pe pereți, se găsesc tablourile: Junimea din 1889, acesta fusese vândut de rudele scriitorului „Centrului Studentesc din Iassy”, a fost însă răscumpărat și adus astă vară (1936) în tezaurul templului acestuia. Tabloul lui Creangă cu A.C. Cuza și N.A. Bogdan la Slănic.

Un tablou mare pictat, cu M. Eminescu și Crean-gă, stând la o masă. Eminescu scrie, iar Creangă cugetă asupra situației creiate prin înlăturarea din învățământ...

Din sălița îngustă (1 m) trec în paravan – balconul din spatele casei, de unde prin cele trei ferestre se vede dealul „Șorogarilor”, care în timpul scriitorului era acoperit cu păduri, iar Țicăul era străbătut de un pâraiaș fără însemnătate. În dositul balcon, C. și E., cu mulți alți prieteni, au criticat vremurile și oame-nii vremurilor; aceasta culmina în câte un buchet [banchet] de pomină.

Din balcon, în fundul grădinii (râpii), într’o mlaș-tină formată de pâraiașul de care am vorbit mai sus, se vede piciorul crucii, fostă la mormântul lui Creangă, în cimitirul „Eternitatea”, în urmă însă fi-ind înlocuită c’o statuie de bronz. Piciorul crucii, cu pedestalul, a fost adus la „bojdeucă”, după o sedere în fața „bojdeucei”, a fost dus în fundul râpii (grădina cu spini și cucută). Pretextul e că trebie să fie la dos (mai la o parte), pentru a nu se crede că aici (locul unde a stat în fața casei) este mormântul unde se odihnește scriitorul. Se putea foarte bine să se pună o tăbliță care să lămurească prin câteva cuvinte pe vizitatorii curioși; astfel acea rămășiță din ceia ce a fost straja de 40 de ani, la căpătâiul celui ce ne-a lăsat comoara inteligenții lui, să fie păstrată, alături de celelalte obiecte valoroase.

După moartea lui Creangă, această casă a fost cumpărată de „Universitatea” din Iassy, de la D-na Vartic, care a stat împreună cu Creangă și a cărei proprietară era.

Odată cu casa, s’a cumpărat de la ea și celelalte

lucruri de care am vorbit mai sus și care erau în strânsă egătură cu viața scriitorului humuleștean – tot odată, pentru ca „bojdeuca” să aibă o cât mai naturală apropiere între trecutul și prezentul ei.

Un om plătit de „Universitate” supraveghează și conduce vizitatorii, face paza casei și prezintă „cro-nica bojdeucei” spre a fi semnată de fiecare vizitator.

Dacă a pierdut vreun vizitator al Iașului ceva de mare preț a pierdut prin nevizitarea „bojdeucei” lui Creangă, o comoară de cunoștințe, ce nu se pot găsi în cărți.

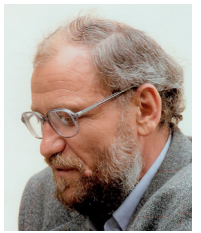
Spiritul lui Creangă-ți vorbește, în tot ce i-a apar-ținut, el trăiește, deși e mort, de mult... de mult.

Constantin I. PĂDURE

Valea-Târgului [sat din com. Laza, jud. Vaslui] Din revista lunară „Învățătorimea Vasluiană”, februarie, 1937, anul III, no. 2, p. 63-65.

¹ Cutia săpată în lemn, plină cu nisip, din care puneau pe scris, în locul sugătoareii.

Lucian Vasiliu - 70

Un poet șaptezecist

Probabil că încă de la începuturile sale și până în prezent, Lucian Vasiliu a fost cel mai tipic optzecist din toată generația noastră. În poezia sa întâlnim și epicul, și ludicul, întâlnim și absurdul, și logicul, și illogicul, și jocul cu șah, și jocul cu moartea; într-un cuvânt tot arsenalul pus pe muchie de cuțit ce definește poezia postmodernă.

Dacă pe parcursul timpului mulți dintre noi s-au dezis de tezele și antitezele mișcării optzeciste, căutând fiecare o porțiță de scăpare către propriului său mod de a scrie poezie, Lucian Vasiliu a rămas fidel sieși și fidel grupului poetic din care face și acuma parte. De o rigurozitate ieșită din comun, poezia sa și-a pus amprenta peste biografia sa, determinând-i cursul. Desigur, ludicul i-a jucat de multe ori feste, punându-l în situații din cele mai insolite. Dar Lucian Vasiliu, ca un adevărat hidalgo, a știut să-și învingă propriile sale slăbiciuni, ieșind din aceste confruntări inevitabile cu sine întotdeauna biruitor. L-am cunoscut încă din vremea când locuiau în chilia sa de lângă Piața Nicolina înconjurat de șobolanii Bosch, care mișunau mai prin tot locul, arătându-și mustățile iuți din găurile văzute și nevăzute săpate atât în podea, cât și în plafon și în pereți. Poetul îi hrănea cu metafore și sintagme literare desprinse din tot felul de dicționare și din alte tomuri ascunse vederii celor multi. Se pare că terciul de litere le stimula instinctul de perpetuare, căci, la un moment dat, ieșind din habitatul său, șobolanii parafizici ai lui Lucian coborând pe ferestruică, și-au făcut drum și s-au mutat în chilia lui Luca Pițu, rozându-i nu numai știința de carte, ci și conștiința și ura de sine până dincolo de temelii vizibile ale ființei sale de ascet cărtitor și de filozof mănuior de cuvinte colorate spuse în doi peri. De acolo, reveneau în șir vertical urcând pe aceiași ferestruică străjuită de tot felul de sintagme gramaticale, căutându-și un loc de adăpost sub tabla de șah peste care stătea plecată umbra poetului Ioanid Romanescu, ținând de coamă un cal între degetele sale osoase îngălbenite de tutun.

Deseori i-am vizitat, în perioada anilor optzeci, această vizuină, unde poetul se simțea în largul lui, deși locul era extrem de strâmt. Și această fiindcă în modestul său habitat toată se aflau la locul lor. Și camera, și călimara, și acul, și ața, și boldurile și imboldurile cu care își îndemna confrății să se apuce de scris. Cred că și în toiul nopții, stingând comutatorul, ai fi putut găsi acolo virgula și punctul, sau bobul de mac căzut pe jos. Obişnuit cu dezordinea, de fiecare dată când îl vizitam, mă simțeam fără să-mi dau seama un pic stingher, deși nu aveam de ce. Căci locul meu, ca și conversația pe care urma s-o purtăm împreună, având ca temă viața literară de pe Bahlui și Dâmbovița, fuseseră stabilite dinainte, eu nu trebuia decât să mă conformez rigorilor impuse de atât de ordonatul, dar și de hirsutul meu interlocutor.

Într-o lungă și destul de tulbure perioadă a tinereții noastre, în ciuda punctelor contrare de vedere privind modul de-a scrie poezie, ne-am ținut săbiile în teacă. Nu ne-am periat unul pe celălalt, dar nici n-am deschis Ji-

hadul între noi. El s-a deschis aproape de la sine, când ne-am maturizat suficient de mult, ca să ne jumulim tuleiele rămase neciufulte din perioada junimistă. Și le-am ciufulit așa cum se cuvine, de au zburat fulgii de s-a umplut aproape toată strada Lăpușneanu de scame și de păr, revărșându-se peste balcoane, uși, scări și ferestre, la confrății noștri mai tineri și mai bătrâni, Horia Zilieru, Ioan Holban, Val Condurachi, Daniel Corbu, Alexandru Zub, care, voind să aibă parte de liniște necesară lecturii și scrisului, încercau să ne potolească, noi însă nu ne-am potolit. Ne-am duelat urcați pe scări și butoaie până în pânzele albe, care au devenit roșii, și apoi negre, umplându-se în mod simbolic de cranii și de oase. La un moment dat însă, luându-ne nu după mintea altora, ci după mintea rămasă în propriile noastre capete, ne-am întâlnit ca niște vechi mușterii la o masă încărcată de pahare, ne-am oblojit rănile și ne-am liniștită pentru oareșicare vreme.

Nu ne-am păsuیت forțele nici după, aveam pesemne în noi încă suficient de multă vlagă pentru a ne duela, ca să le oferim un spectacol de artificii prietenilor noștri care se bucurau văzându-ne că ne înfoiem din nou în pene. Și tot duelându-ne așa, din când în când, de-a amorul artei în paginile vreunei gazete literare, la un moment dat am simțit că anii au trecut, lăsând în urma lor un praf de litere arse cu gust ușor amarui. Poate că dacă ne-am fi păsuیت sau chiar unit forțele, așa cum ar fi trebuit să facem, trecând peste tot felul de frustrări și de orgolii, astăzi viața literară de pe Bahlui n-ar fi avut un iz atât de sălcii. Căci demonul polemicii ne dădea din când în când ghes și noi ieșeam din nou la luptă. Mulți citind aceste rânduri, vor spune că suntem păcătoși. Desigur, suntem păcătoși. Dar e mai bine să fii păcătos decât să te scalzi într-un loc călduț, unde demonii mediocrității, mânaiți de cei ce ne diriguiesc obștea literară, își fac, fără nici un scrupul, mendrele. Ei sunt uniți, atât de uniți încât nici nu te lasă să respiri. Ferice de ei. Și ferice de cei care le cântă osanale.

Spun toate acestea, gândindu-mă cu nostalgie la anii o mie nouă sute optzeci, când toți eram tineri și frumoiși, și când, potopit de frumusețea tinereții sale, poetul Lucian Vasiliu, ieșind cu pieptul gol în stradă, sucea gâtul metaforei, tăindu-și unul după altul degetele de la mâini, dar ele creșteau la loc. Ba mai mult decât atât, îi creștea împodobite cu inele tatuate cu nenumărate formule magice și figuri de stil

Însă nu se atingea de cele de la picioare, drept care hălăduia noaptea prin oraș.

Uneori singur, alteori alături de poetul Ioanid Romanescu, care purta o trompetă în spate prevăzută cu o aripă de alamă și alta de bronz. Poetul Ioanid Romanescu mai avea și un acordeon, pe care-l ascundea sub haina ponosită de la costumul său de mire ce aducea cu o uniformă de elev.

Mergeau însoți de un alai substantive și de verbe, dar și de cifre aflate sub semnul radicalului. Înaintând pe străzi pustii, printre sticlele goale de iaurt și de lapte, poeții cântau: „încet-încet se pune în mișcare mașina de cusut cuvinte : TAC-ȚAC ! ȚAC-ȚAC ! / încet-încet calul moare pascând/ nimicul cucerește câmpul de lupta./ șobolanul/ Bosch avansează pe scenă/ încet-încet se deschid pulpele fetelor, în somn/ încet-încet

se termina tigara condamnatului la moarte (...)/ încet-încet sunt trași pe roata poeziei idilici”, ce obișnuiesc să sucească gâtul metaforelor, dar și gâtul fetelor frumoase.

Așezându-se pe trotuar, poetul Ioanid Romanescu, își scotea atunci trompeta agățată pe spate și începu să recite, îngroșându-și vocea, textul Către Ministerul Poeziei, care sună astfel: „Încă nu m-am desprins de o idee fixă,/ încă mai port pe ochi un bandaj de ziare, încă adorm cu manuscrisul sub cap/ și visez poezia care să mă omoare./ Secrete nu am, Domnule Ministru,/ Patria-mi este singura adresă -/ chiar dacă port în cap întreagă harta lumii pe care o cunosc din cărți, nu ca o stewardesă,/ de-un timp sunt obosit, vederea-mi scade și s-ar putea ca într-o noapte șuie/ pe sfânta masă a melancoliei/ să mi se bată mâinile în cuie,/ de-aceea vreau să vin la Dumneavoastră/ cât nu e prea târziu - și să Vă rog/ doar pensia lui Milton să mi-o dați,/ să mă retrag la țară-ntr-un bârlog,/ iar dacă nu mă Veți chema curând, nu-i nici o supărare - rămâne ca în tren -/ fără prea multe vorbe, știu să fac/ din gaură de șarpe o poartă spre Eden,/ mai știu să dau copiilor o buche,/ să fiu grăjdar, să cânt, ba chiar să tac - la o adică, nu aștept răspuns -/ ne vom vedea, oricum, în următorul veac.”

Ridicându-se apoi de pe trotuar și ștergându-și pantalonii de praf, poezii plecau, în toiul nopții, la pescuit pe malul Jijiei. Nici unul dintre ei nu-și renega formula poetică. Poetul Lucian Vasiliu nu dădea nici un pas înapoi de la optzecismul său. Iar Ioanid Romanescu, purtând sub braț, trompeta sa paradisiacă adusă din propriul său infern, de la șaptezecismul său.

De atunci și până acum s-au scurs pe Bahlui atât de multe întâmplări încât ne-ar trebui un tom înalt și gros cât turnul Golia ca să le consemnăm. Plăcerea aceasta o lăsăm altora, vreunui viitor Piu Holban, care v-a scrie pe trotuare și u pe ziduri de cetate istoria unui timp nou. Îi dorim de pe acum succes.

Ajungând aici, într-un punct în care întâmplările și vorbele capătă întorsături neașteptate, observăm că, după atâți ani de optzecism, poetul Lucian Vasiliu, a devenit brusc șaptezecist. A întinerit, dar a și scăzut în grad. De fapt, a crescut.

La mulți ani, Lucian! Și vorba lui Ioanid: „Trăiască poezia și marii vișători!”

Nichita DANILOV

Cine mai e ca

Lucian Vasiliu

Mare făuritor de cuvinte, care a împlinit 70 de ani – Lucian Vasiliu! Mare meșter, îl citez: *încet-încet se pune în mișcare mașina de cusut cuvinte: / ȚAC-ȚAC! / ȚAC-ȚAC! (pe când nimicul cucerește câmpul de luptă)...* E așa o minune că am avut norocul să fiu martor la ascensiunea celor ce ajung seniori de seamă. Sunt atâția optzeciști innobilăți ca... șaptezeciști. Cum trece viața, nu-mi vine să cred. Lucian Vasiliu mi-a fost un fel de înainte-mergător, a scris printre primii (dacă nu primul în revistele Moldovei) despre cartea mea de debut, m-a introdus în „lumea bună” a ieșenilor, invitat la manifestările organizate de el (de la Bunăvestirea Poeziei la Festivalul Internațional *Ronald Gasparic* sau la recitalurile din podul Casei

Vasile Pogor), mi-a scos din proprie inițiativă două cărți-jurnal la editura reinventată de el, Junimea, generos (cărți-jurnal pe care nu le-aș fi publicat niciodată; sigur, am profitat de faptul că de la primul număr al noii lui reviste *Scriptor* m-a invitat să public jurnal). O figură scriitoricească rasată, luminoasă, mereu deschisă dialogului și promovării valorii patrimoniale, „coleg de generație” de o noblețe aparte. O personalitate accentuată, de care și posteritatea va ține cont – a făcut din Muzeul Literaturii Române din Iași, ca director, un centru cultural național fără pereche (lasă că timp de 17 ani a pus la punct 12 muzee și case memoriale în Iași și în județul Iași), a fondat și condus două reviste (*Dacia literară* și *Scriptor*), nu mai pun la socoteală cenaclul condus și manifestările literare de care a răspuns direct. Plus opera lui: e unul din liderii necontestăți optzeciști.

Un poet premiant (cu un simț al limbii române ieșit din comun) și un mare om de carte. Azi *navighează* ca un comandant, dacă e să-l citez iar: „între eroare și adevăr / între instinct și rațiune”.

Liviu Ioan STOICIU

StrăLucian

Chiar cu riscul de a fi dator de nenumărate ori cu un miel, pentru mine marele prieten Lucian Vasiliu e, de fapt, StrăLucian Vasiliu! Onest până la religiozitate, respectuos, de un bun simț sui generis, generos, talentat și cumpătat în poezie, ctitor de așezăminte muzeale și de reviste, director-gospodar de editură, căruia mulți dintre colegii de breaslă, și nu numai, îi datorează mult. Iar printre cele pe care i le datorez eu ar fi atât scoaterea în lume a unor cărți de leologisme, cât și, implicit, alimentarea lor cu expresii, care s-au izvodit în multele noastre întâlniri colcviale. Ba chiar aş putea spune că însăși noțiunea de leologism îl are de naș pe StrăLucian, venită pe lume în următoarea situație: în ianuarie 2005, pornisem spre Botoșani, la manifestările Eminescu. La Hârlău, ca de obicei, oprisem pentru un popas-pauză de cafea. Cu prietenul StrăLucian Vasiliu ne-am apropiat de vitrina librăriei, jumătate din spațiul căreia deja fusese acaparat pentru sediu de nu mai țin minte ce partid. În jumătatea rămasă cu veche destinație, dar cu cărți mai puține, în vitrină stătea, stingher, „Dicționarul de neologisme”. Atunci i-am și spus prietenului: „Odată ce există cel de neologisme, de ce nu ar fi și un Dicționar de leologisme”? Faptul că „Prima carte de leologisme” i-am dedicat-o lui StrăLucian Vasiliu e legat și de acel moment, dar și de altele, în care, pe când ne întâlneam, fie la Casa Pogor, pe Corso din Iași sau la ședințele Consiliului USM, în București, ad hoc, în discuțiile noastre scânteia câte vreo vorbă mai deosebită, fie din partea lui StrăLucian (ales poet... serios, până la solemnitate, dar și subtil spirit ludic), fie din partea mea. Iar acum îi doresc distinsului coleg, nobilului prieten: La Mulți Străluci Ani lumină!

Leo BUTNARU

➔ „Scriu pe acoperișul blocului de gheață...”

Nu mai știu când l-am întâlnit prima dată. Sentimentul meu, de o claritate de cristal, este că noi așa ne-am găsit, și așa ne-am și bine-cunoscut, deja întâlniți. Totdeauna cu zâmbetul pe buze, totdeauna la îndemână cu o vorbă de duh, dulce cât un tezaur întreg de limbă românească veche și nouă deopotrivă, firește irepetabilă, Lucian respiră fără întrerupere pur și simplu Sărbătoare.

Oriunde ni se întâmpla să ne vedem, la Botoșani, în Biserica Uspenia, ori la Ipotești, în biblioteca „Laurențiu Ulici”, ori în Iași, la Casa Pogor, unde veșnicia cu temeinicie ca director al Muzeului Literaturii, sau într-o tipografie tocmai în clipele când tipăream, la „Vinea”, editura mea în bună parte exclusivistă, în dublă ediție, română și franceză, volumul său de versuri „Fata Magnolie”, sau direct la Paris, la celebrul Salon du Livre, la Standul României, prietenul meu aducea Minunea cu el.

În mod sigur trebuie vreodată, poate chiar și înainte de a se fi născut, să fi reușit să obțină o diplomă de doctorat în știința magistrală de a fi, cu risipă de naturalețe, Bucurie și Generozitate deplină. Dar, pe lângă lumina atât de tandră, atât de revigorantă pe care știa s-o poarte cu sine, pe mine mă bucura nespus să reîntâlnesc, la cărturarul temeinic din fața mea, farmecul și neasemănarea din poemul său deopotrivă sensibil și puternic, deopotrivă „anapoda” și genial, din tomurile tipărite. Ce-am putea aplauda mai întâi, de pildă, la acest vers al său, de neuitat, din România anilor '80: „Scriu pe acoperișul blocului de gheață”? Curajul social sau ingeniozitatea lirică, potopul de talent? Cum adică să aleagă să **SCRIE**, cu milițienii din VIAȚA REALĂ la fiecare intersecție de oraș ori în fiecare cătun, cât de amărât, pe un **BLOC DE GHEAȚĂ** și încă pe **ACOPERIȘUL SĂU**? Doar eram, sub Ceaușescu, cu mic, cu mare, înglobați, înghesuți cu totul în „edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate”. Cum să se afle aici blocuri de gheață? Cum să existe, doamne ferește, frig și oroare de văzut cu ochiul liber?

După acest vers (nu e ușor de explicat cum de a putut scăpa cenzurii drastice din lumea editorială!), urmează un altul, de asemenea, de pomină: „noaptea/ sparg lemne/ unei foste actrițe de circ”. Vasăzică poetul coboară de pe „blocul de gheață”, de pe „acoperiș”, și sparge de-a dreptul lemne „unei foste artiste de circ”. La Tristan Tzara, cel din perioada Zürich, am în vedere volumul său din 1918, „Douăzeci și cinci de poem”, există, de asemenea, referința la Circ. În continuitatea textului, „nebulia” marca „Tzara”, moineșteanul nostru european, este perfect asumată de ieșeanul Lucian Vasiliu: „ador sintaxa confuză, incongruența –/ scriu până la epuizare/ în numele unei acute lipse de/ Prudență,/ practic yoga între literele L și V/ saturat de convenții și certitudini// urc pe cal și nu mai pot coborî [...]”.

Acest enunț vestește ivirea unei arte poetice profund originale în optzecismul românesc. „Confuzia”, asumată, anunță, în fapt, tocmai absența ei din mesajul transmis. „Incongruența” – așșderi. Adică Absența ei din consistența cuvântului tipărit. „Lipsa de Prudență” și practicarea scrisului continuu („scriu până la epuizare”) înseamnă asumarea „pe viață și pe moarte”, proprie dintotdeauna numai marilor poeți. Să practici yoga între literele vocabularului, sau să urci pe cai pe care nu se mai poate coborî în vecii vecilor sunt sigur că i-ar fi plăcut și tânărului și foarte obraznicului Tristan Tzara.

Măine, 8 ianuarie 2024, poetul nepereche Lucian Vasiliu împlinește 70 de ani. De ziua mea, pe 10 mai, nu uită niciodată să mă sune. Pe la prânz îl voi căuta la telefon și-i ura, cu afec-

țiune, „La mulți ani!”. Îi voi reaminti, cu bucurie, un fragment dintr-un alt poem memorabil al său: „Cântăm în cor/ în pântecul mamelor noastre/ de demult./ Spre exasperarea/ cântăreților/ la toba municipală,/ spre dispararea celor care/ nu găsesc explicații/ poziției noastre prenatale”. Face parte din livada de versuri geniale pe care mi le-am notat de-a lungul timpului din poezia sa.

Nicolae TZONE

Ani și fapte din viața prodigioasă a poetului monadelor

Iată că și optzecistul Lucian Vasiliu devine...săptezecist. Sigur, borna 70 rămâne un număr rotund și atât dacă nu are în spate niște urme adânci. Dar, la Lucian sunt multe de spus despre cele trăite, despre cele înfăptuite. Venit la Iași din Baaadul lui Cezar Ivănescu, Lucian Vasiliu și-a legat numele de cultura și literatura patriarhalului oraș de pe Bahlui. Mi-l amintesc de la sfârșitul anilor '70 la Cenaclul Junimea păstorit de regretatul Daniel Dimitriu. Când unii dintre noi, având-neavând scuza tinereții zănatice, mai dădeam cu piatra când ne criticam colegii, Lucian făcea figură aparte, el analizând textele și făcând acolo, la fața locului, medali-oane argumentate pretendenților la glorie, unele din aceste medali-oane fiind valabile și acum. După 1990, cu diplomația și răbdarea care-l caracterizează, a făcut din Casa Pogor un loc plin de viață, nu doar un muzeu bine amenajat, un loc prin care au trecut mai toți scriitorii contemporani importanți. A dat pâine de mâncat scriitorilor de pe Bahlui împotmoliți în bezmetica tranziție postdecembristă. A înviat *Dacia literară* într-o structură nouă, făcând o punte de la secolul XIX la secolele XX-XXI. A revigorat Editura Junimea, i-a dăruit sediu. Păstorește revista *Scriptor*, pe care de altfel a conceput-o de la zero, revistă cu o compoziție originală și suplă, o revistă de păstrat în bibliotecă.

Iată zile și ani și fapte din viața prodigioasă a poetului monadelor și lucianogramelor. De poezia ludică și în același timp profundă a lui Lucian Vasiliu au scris critici importanți și vor mai scrie. Noi vom încerca să nu fim sentimentali scriind aceste rânduri despre un scriitor empatic, cu un rar cult al prieteniei, degrabă săritor în ajutorul colegilor aflați la ananghie. Sperăm să fim sănătoși și să scriem mai inspirați și la 77 de ani și la 88 și la anul și La mulți ani cu bucurii ale vieții, ale scrisului...

Dumitru Augustin DOMAN

”Să alergăm împreună”, cu Lucian Vasiliu

Pe coperta romanului ”Să alergăm împreună”, apărut în anul 1985, semnat de Lucian Vasiliu, cel care aleargă (în locul personajului Abel? în locul autorului?) sunt eu. Fata care aleargă și ea, alături, dezlănțuită, este (regretata) Irina Andone. Nu am ajuns foarte departe alergând (împreună), pentru că fotografia, regretatul Constantin Liviu Rusu, excelent artist al imaginii, ne-a tot pus să o luăm de la capăt, oferindu-ne noi și noi orizonturi de atins într-o poveste care se amplifică prin lectură. Răsfoind, cu nostalgie, cartea apărută cu patru decenii în urmă, descopăr că textul are ingenuitatea unei vârste pe care am atins-o și nu am știut să o reținem, că dăra de cuvinte ne-a afundat în marea bibliotecă a lumii până la pierderea de sine. Spun aceste lucruri, vorbind despre (un) Lucian Vasiliu ajuns la o vârstă rotundă (și temerară), pentru că de multe bune decenii ”alergăm împreună” în acest vast și ispititor spațiu al literaturii române, simțindu-mă tare

confortabil în preajma unui scriitor de rară vocație, a unui prieten de rar devotament. Cum mi-am dat seama (devreme) că nu știu (nu pot) să invidiez pe congenerii mei, am preferat să îi admir. Admirându-i, i-am iubit. Iar Lucian Vasiliu intră pe lista extrem de scurtă de prieteni și de scriitori cu care am împărțit pâinea literelor și vinul poeziei, numărătoarea făcând-o cu băta de inimă. Iar poezia lui, citind-o azi, de la prima carte, ”Mona Monada” (1981) și până la cel mai recent volum, ”Cod numeric personal” (2019), este o respirație atinsă de duhul și chiar de geniul limbii române pe care Lucian Vasiliu o slujește cu un atașament (de) benedictin. La aniversare, lui Lucian Vasiliu, poet și operă, îmi îngădui să îi spun precum ne-a spus (nouă) Iisus odinioară: ”Eu nu-ți zic până la șapte ori, ci până la șaptezeci de ori câte șapte.” În eternitatea literaturii noastre, se poate.

Adrian ALUI GHEORGHE

Linia literară Lucian Vasiliu

S-a născut pe 8 ianuarie 1954, când afară erau minus 24 de grade! Conform celor spuse de poet într-o poezie. Auzisem de el mult mai înainte decât atunci când am dat față-n față cu James Onedin, adică Peter Gilmore, din serialul ce tocmai rula pe ecranele noastre TV, când încă se mai dădeau filme străine la televizor. Mi-am zis: el este. Și el era Lucian Vasiliu, impunător, cu barbă unită cu perciunii stufoși, asemănători cu ai actorului din serialul Linia maritimă Onedin. Chiar și alunița de pe obreazul stâng era acolo, încât asemănarea nu avea cum să nu fie făcută la prima vedere. Eram la Suceava la una din primele ediții ale Concursului Național de Poezie „Nicolae Labiș”, înainte de anul '80 al secolului trecut, cel care a și definit generația din care făceam cu toții parte, fără să știm atunci. Eram cu toții pe scările Casei de Cultură a Sindicatelor din Suceava, mulți dintre poeții tineri de atunci cu care urma să mă împrietenesc. Nu vânam pemii, ci prieteni cu care să putem rezista în lupta pe care, pasămite, o duceam cu poezii de dinaintea noastră, cei din promoția '70, care, așa credeam noi, ne priveau de sus, mai ales atunci când discriminarea ospitalieră ne separa la alte mese decât acolo unde se împărțea cozonacul. Noroc de Laurențiu Ulici, care venea între noi și ne lua de mână până acolo unde urma să ne descurcăm singuri. Însă așa uniți încercam să rezistăm și împotriva aceluia regim ce ne îngrădea în mod special libertatea de exprimare. Unii am rezistat formulelor cerute de ideologi, alții au intrat în hora acelor timpuri, pe care acum unii doresc să o ascundă prin diverse atitudini de acoperire a acelor mizerii. Dar esențială era prietenia, care, încet-încet a curs ca o apă ce-și adună afluenții și-i face roditori într-o deltă în care putem pescui cele mai frumoase trofee. Lucian a fost unul dintre primii optzeciști care a intrat în administrația culturală, fiind angajat, după ce a trecut printr-o bibliotecă, unde-l vâna pe șobolanul Bosch, sub privirea atentă a lui Zenumud, apoi la Casa Pogor, sediul Muzeului Literaturii Române din Iași, unde a devenit ulterior director, dezgropând pașii înaintașilor care au făcut cultură de lungă memorie la Iași pentru toată România. Cu timpul m-am convins că tot ce a atins Lucian pe acolo pe unde a trecut a transformat în lucru temeinic. La „Pogor”, în chiar primii ani ai libertății câștigate în decembrie 1989, a reînființat revista „Dacia literară”, a pus pe picioare noul Cenaclu „Junimea”, a refăcut incinta și Casa Pogor, ca apoi, conform unei reguli de fier adoptate de el, s-a retras din administrație, consolidând la Casa Gane revista pe care a repus-o în circulație. Ca apoi, sub presiunile noii

conduceri a muzeului, să se retragă și de la revistă, pentru a administra Editura Junimea, aflată într-un con de umbră. Acolo a înființat revista „Scriptor”, una din cele mai conservatoare reviste în ceea ce înseamnă respectul față de înaintași și față de cei din timpul prezent pentru timpul viitor. S-a retras, în același ritm al promisiunilor ferme și de la Editura Junimea, rămânând pentru un timp stabilit la cârma revistei pe care a creat-o. Timpul scurs a lăsat pe chipul lui acea înfățișare de navigator dintr-o linie literară, care-i va purta numele, asemănătoare cu a lui James Onedin, încât pentru cine va dori să-i vadă filmul vieții va trebui să-i cunoască foarte bine toate realizările. La mulți ani, Lucian! Și mai jos un poem scris cu gândul la pasiunea noastră comună, biblioteca:

Bibliotecarul

-lui Lucian Vasiliu

Toată viața ai șters praful de pe cărți
ca pudra de pe pielea unor femei
venite dintr-un lan de floarea soarelui
într-o amiază fierbinte de vară,

ai fost atent la fiecare copertă, să nu se irite pielea femeilor
întinse pe plajă,
la fiecare pagină, să nu miști vreun cuvânt tatuat
ca într-un palimpsest toate vorbele de dragoste spuse
de la Adam pînă la tine,

udai cîrpa de bumbac cu spirt pulverizat
ca din flaconul cu apă de colonie
și apoi scoteai cartea din raft
așa cum scoteai de pe trupul femeii rochia
sub care se ascundea tot polenul din tabloul lui Van Gogh,
ștergeai ușor, așa cum a șters Maria Magdalena
sîngele lui Isus de pe fiecare cui,
să nu lași urme pe piele
ca rujul de pe buzele femeii pe paharul cu șampanie,

toată viața ai făcut asta
și acum te uiți la cărți cum se acoperă cu praf
ca femeile cu rochii transparente de mătase
al căror foșnet îți aduce aminte de vara cînd căutai cu degetele-n nisip
trupul atît de bine scris al femeii pe care doar tu o răsfoiai,

dar viața ta e doar un scurt episod
dintr-o lungă istorie în care s-au pierdut
cei mai puternici bărbați
sub pielea femeilor plină de polenul lanurilor de floarea soarelui
prin care acum rătăcești
într-un rai din care au fost izgoniți Adam și Eva,
ca acum cărțile din miinile celor care
s-au făcut gropari pentru ele,

și praful de pe cărți ușor-ușor se pietrifică.

Gellu DORIAN

Torțele lui Minulescu.

Căutarea unei noi formule de viață

Cum s-a ajuns aici? Nu ușor și nu dintr-o dată. Singularii, „insularii” (cuvântul îl folosim privind cu coada ochiului spre revista *Insula*) și-au făcut, ca întotdeauna când a fost nevoie de contribuția lor decisivă, datoria. Îl numim, în continuitatea argumentației noastre, pe Ion Minulescu. Făcea parte, fără îndoială, din familia de spirite întemeiată la români de Macedonski. Nu se sfia să fie omul spectacol în permanență. Provoca deopotrivă prin vestimentație și prin declamațiile incendiare ale poemelor sale. Aerul scânteietor al boamei pariziene devenea, prin el, și o prezență bucureșteană. Era, Ion Minulescu¹ în toate manifestările sale, nu numai un „răzleț” printre autohtoni, ci și un european sadea.

Articolul program al primei lui publicații literare (apare la 20 martie 1908), intitulată provocator *Revista celorlalți*, și astăzi, peste atâția ani, respiră prospețime și incită la fapte mari: «Aprindeți torțele să luminăm prezentul literar! Prezentul literar?... Iată! Câtiva tineri care vorbesc și citesc românește la fel cu ceilalți, dar care voiesc să scrie altfel decât ei, au curajul ca ziua nămiaza mare să înfigă în mijlocul drumului un fanion și adresându-se celorlalți să le spună: / – *Până aici este drumul vostru; de aici încolo, al nostru!* [s.n.] / Cei mai mulți, la început, vor râde – râsul a fost întotdeauna simptomea marilor înfrângeri. Mai târziu râsul lor se va prefăce în strigăt, strigătul în tumult și tumult[ul] va crește. Cei mai mulți vor ține calea trecătorilor și amenințându-i le vor spune: / – Nu treceți de partea cealaltă a drumului! Nu vă încredeți ne-mulumților, răzvrătiților, nebunilor... Și aceștia vor fi așa zișii preoți ai tradiției literare. / Cei mai puțini însă vor rămâne liniștiți și demnitatea a pregătit întotdeauna strălucirile victorii. Și cei mai puțini adresându-se trecătorilor le vor spune: / – *Rămâneți de partea cealaltă a drumului, ori treceți de partea ceastălaltă, ne este egal. Nu vă încredeți însă îmbătrâniților, neputincioșilor, orbilor... Și aceștia vor fi preoții religiei de mâine.* [s.n.] / Iată cine sunt unii și cine sunt ceilalți. Care va fi sfârșitul luptei începută de mult – de acum 10 ani aproape. / Noi îl vedem; ei îl ascund. / Cu toate acestea, este bine să se știe de către toți care se interesează de mersul literaturii în țara noastră ce vor acești câțiva tineri care au curajul să se rupă de gloată. / Ei nu sunt nici alchimiști căutători de pietre filosofale, nici inventatori moderni. Ei nu sunt decât expresia fatalelor legi ale evoluției. Ei nu caută lucruri noi, căci lucruri noi nu există. Ei nu caută decât formule noi pentru lucrurile vechi. / Pentru a-și închipui o nouă artă ei zădăresc... / Pentru trecut ei nu au nici o dragoste. Pentru trecut nu pot avea decât respect. Dragostea însă și o rezervă pentru viitor. / Libertatea și individualitatea în artă, părăsirea formulelor învățate de la cei mai bătrâni, tendința spre ceea ce este nou, ciudat, bizar, chiar, ce nu extrage din viață decât părțile caracteristice, a da la o parte ceea ce este comun și banal și a nu da atenție decât actelor prin care un om se deosebește de altul; iată câteva din principalele jaloane cu care cei câțiva au curajul să și însemne calea lor. / Dacă tradiția literară găsește revoluționară culoarea acestor jaloane, fie – noi o primim. Să nu se uite însă niciodată că crimele de care au fost acuzați scriitorii uitați sunt: conformismul, imitația și supunerea oarbă regulilor de ieri. Ce s-ar fi făcut bunăoară literatura franceză fără inovatori? În locul lui Ronsard am fi avut pe Ponthus de Thyard; în locul lui Corneille, pe fratele său; în locul lui Racine pe Campistron; în locul lui Lamartine pe de Laprade; în locul lui Victor Hugo pe Ponsard și-n locul lui Verlaine pe Jean Aicard. / În literatura noastră mai săracă nu putem da decât un exemplu. Și de ce ne-ar fi rușine s-o spunem că *în locul lui Eminescu am fi avut pe Samson Bodnărescu, pe care un mare critic al nostru, pe vremea aceea, îl sărbătorea cu același entuziasm ca și pe marele nostru dispărut*

[s.n.]. / Noroc însă că timpul, stăpânul nostru al tuturor – și al celor care scriu și al celor care ne cataloghează nu ne uită niciodată și, mai curând ori mai târziu pe fiecare din noi ne așază în scaunul ce ni se cuvine. / Aprindeți torțele! / Intrați în templul literaturii pe poarta cea mare, nu pe porțile lăturalnice. Prosternați-vă în fața morților de lângă intrare. Dar atâta tot... Pe mormintele lor ard candelile... Voi purtați în mâini torțe aprinse.»

Majoritatea dezideratelor de aici vor deveni puncte ferme de îndeplinit în programele avangardei. „Libertatea”, „individualitatea în artă”, „părăsirea formulelor învățate de la cei mai bătrâni”, „tendința spre ceea ce este nou” vor deveni obsesii ale viitorilor avangardiști. Și distanțarea de trecut este numită apăsător de Minulescu: „Pentru trecut nu pot avea decât respect. Dragostea însă și-o rezervă pentru viitor”. Prezența acestui punct în programul poetului ne-a atras atenția pentru că, peste un an, în 1909, în Manifestul futurismului al lui Marinetti, una dintre ideile

principale are drept conținut desființarea totală a trecutului cultural. De altfel, în numărul doi al *Revistei celorlalți*, din 1 aprilie 1908, la reclame este citată și revista lui Marinetti, *Poesia*.

Finalul manifestului este memorabil: „Aprindeți torțele! / Intrați în templul literaturii pe poarta cea mare, nu pe porțile lăturalnice. Prosternați-vă în fața morților de lângă intrare. Dar atâta tot... Pe mormintele lor ard candelile... Voi purtați în mâini torțe aprinse”. Recitindu-l nu ne putem opri a spune că Ion Vineanu nu l-a scăpat din vedere atunci când își încheia „*Manifestul activist către tinerime*”, din nr. 46 (mai 1924) al *Contemporanului*, cu sentița bine-cunoscută: „Să ne ucidem morții”.

Deosebit de percutant este modul cum îl introduce în acest manifest pe Eminescu. Numirea, în contrapondere cu el, a lui Samson Bodnărescu, nu este numai o negație violentă a nonvalorii, dar și creditarea ideii că Eminescu nu putea fi decât cu cei noi, că este cu cei noi și îi încurajează pe calea lor insurgentă.

Excepțională ni se pare, în sensul apropierei de ceea ce va însemna avangarda, și cea de a doua publicație editată de Ion Minulescu. Este vorba de *Insula*. Deși poemele din cuprinsul ei, semnate de Minulescu însuși, dar și de Bacovia, N. Davidescu, Claudia Milian, Eugeniu Speranția, Mihail Cruceanu, M. Săulescu etc. sunt net simboliste, articolul program înseamnă un pas dincolo de simbolism. El este redactat de Minu-

lescu și poate fi citit în sine ca un poem violent, în care sarcasmul este împletit cu o luciditate rece, care impune:

De bună seamă că în cele mai adânci cute sufletești, atâția vizionari cumpăniți își păstrează entuziasmul lor întreg pentru o artă neprostituată și autentică. // Și atunci... *Insula*. Suntem în adevăr iusularii desgustați & răzvrățiți de larma seacă & obraznică a celor de pe continent. Stăm nu numai departe de țărmuri; stăm chiar deasupra apelor cari și ele au fost turburate în claritatea lor firească. *Insula* necunoscută, am apărut în disprețul oricărei geografii literare pe ale cărei hărți nu figurăm nici ca posibilitate & poate chiar în potriva intențiilor ei. Nu suntem deci ținuți să luăm în seamă nici unul din canoanele acestei geografii. // Ceva mai mult: Ne-am răzniț de restul lumii pentru că începusem să [ne] sufocăm în atmosfera acea falsă & negustorească. // Drumurile vechi bătute așa des de continentalii de cari fugim, compromise prin însăși această împrejurare, nu le mai putem urma. Vrem să trăim, atunci ne trebu[il]e o nouă formulă de viață; & vom găsi-o” (*Insula*, nr. 1, pag. 1, din 18 martie 1912).

Așadar, se dorea cu ardoare „o artă neprostituată” și autentică, protagoniștii, „insularii desgustați & răzvrățiți” știind prea bine că activitatea lor are loc „în disprețul oricărei geografii literare pe ale cărei hărți nu figurăm nici ca posibilitate & poate chiar în potriva intențiilor ei”. Mențiunea, amară, că „nu figurăm nici ca posibilitate” de apariție, spune mult despre România culturală a timpului. Reținem, în același timp, o formulare apăsătoare, care va face epocă: „Vrem să trăim, atunci ne trebuie o nouă formulă de viață; & vom găsi-o”.

Partea de încheiere a manifestului pare o transcriere, în proză de data aceasta, a poemului „Ură”, al lui Macedonski:

„Nu urmărim o doctrină a activității noastre viitoare. Doctrinile vin la urmă: ele se desprind din însuși[il] felul de a lucra al fiecăruia din noi & sunt determinate de condițiunile realității. Avem însă datoria să ne însemnăm o atitudine: // Nu mai credem în actualele formule ci nici în posibilitatea unei reabilitări a lor. // Înțelegem prin urmare să călcăm drumuri neumblate & să născocim motive noi. Nu ne temem de singularitate, ci o căutăm. Vom fi probabil stângaci & grăbiți: poate. Ne vom repeta sau ne vom contrazice; da. Dar asta importă prea puțin. // Ne ridicăm pe însăși[il] necesitatea sufletească de singularizare; explicăm această nevoie[il] prin o repulzie pentru niște forme întinate & prin ura desprețuitoare în potriva unor imposture: / ...și nădăjduim ca ura aceasta, fecundă prin cinstea & entuziasmul nostru, să ridice în noi puteri pe cari poate nu le-am bănuț încă”.

Semnalam, din *Insula*, și două texte care par pur și simplu desprinse din paginile de polemici ale viitoarei reviste *Unu*. Ne referim la „Interview cu statua lui Ovidiu³” (găsim aici următorul subtitlu: «Socul lui Ovidiu și fotografia „poetului” Victor Eftimiu. – Poetul roman prefera madrigalurile lui Cincinat, injurăturile birjarilor țărani – Ovidiu nu se opune la transferarea judecăto-rului Pavelescu» și la „Interview cu boul lui Grigorescu⁴” (iată și subtitlul: «Ce gândește modelul lui Grigorescu în chestia plictiselei d-lui Vlahuță. – „Ghiocel” și d. Vlahuță. – Conflictul dintre boul lui Grigorescu și d. Lovinescu. – Părerea boulii asupra tablourilor lui Grigorescu»). Acestea sunt semnate: Nae și Mitică, pe care istoricul Emil Manu îi deconspiră a fi Nae Ionescu și Dem. Teodorescu⁵.

Minulescu, fără a fi propriu-zis activ în avangarda noastră, va fi de regăsit cu texte în publicațiile specifice, ca și la unele dintre manifestările importante ale acesteia, cum va fi aceea prilejuită de prezența în țară a lui Marinetti.

1 B. Fundoianu, în cuvântul care precede volumul său *Priveliști* (poeme 1917-1923), îl numește „primul clopotar al revoltei lirice românești”: «Lui ION MINULESCU/ primul clopotar al revoltei lirice românești, poetul evaziunei din „Romane pentru mai târziu”, poetul bucuriei de-a fi din „De vorbă cu mine însumi”/ această carte îi este dedicată virtual, încă din anul de grație 1917. În intenția mea de atunci, dedicația aceasta trebuia să supraviețuiască timpului fixat de Parce pentru apariția problematică a cărții, oricare ar fi fost în acești ani adversitatea, ruperile, zăpezile, cari ar fi putut să ne aburească prietenia. / După doisprezece ani, iată că această primă asigurare asupra nestatorniciei Evenimentului se dovedește inutilă. Același am rămas în prietenie; același în admirație. Bucuria de-a fi fost prețuit de ceea ce prețuiam mai mult, cea dintâia, rămăie deci în capul acestui volum și servească de mărturie respectuoasă.»

2 Nu credem că întâmplător *Manifestul activist către tinerime* al lui Ion Vineanu începe cu propoziția: „Jos Artă, căci s-a prostituat!” Trimiterea la Minulescu este, o dată în plus, evidentă. Suntem convingi că în felul acesta se urmărea marcarea ideii de continuitate cu ceea ce făcuse valoros mai înainte în promovarea noutății la noi.

3 An I, nr. 1, 18 martie 1912, p. 4-5, rubrica „anchetele noastre”.
4 An I, nr. 2, 25 martie 1912, p. 4-5, rubrica „anchetele noastre”.
5 Emil Manu, „Ion Minulescu și conștiința simbolismului românesc”, Ed. Minerva, 1981, p. 263. În *Bibliografie Nae Ionescu* (Muzeul Brăilei, Ed. Istros, 1927, p.99), Dora Mezdrea, autoarea acesteia, îl confirmă pe tânărul Nae Ionescu ca autor cert al celor două interviuri suculente din *Insula*. În lucrarea sa, cercetătoarea certifică, de asemenea, în *Insula*, an I, nr. 3, 5 aprilie 1912, p. 7, rubrica „Note, informațiuni, inserții și reclame literare”, ca fiind al lui Nae Ionescu și textul nesemnă: [În loc de interviu cu jobenul d-lui Victor Eftimiu]. În *Insula*, nr. 1, articolul *Lovinescu*, de la p. 3, semnat: A, este tot al lui Nae Ionescu. În *Noua revistă română*, vol. XI, nr. 13, 22 ianuarie 1912, p. 207, semnat A, se află *Gândacii domnului Lovinescu*. Tot din *Noua revistă română*, vol. X, nr. 21, 2 octombrie 1911, p. 318-319, semnat N, este articolul *Iarăși cubismul*.

Magda URSACHE

Disciplina istoriei sau disciplinarea ei

Aviz celor care neagă conștiința națională a românilor, zicând că azi o vedem și nu e. Îmi amintesc, la acest început de an, de rândurile scrise de Lucian Blaga, la 1 decembrie, 1918 (avea 23 de ani). Împreună cu fratele Lionel, s-au dus la Alba Iulia. Bătuse ceasul Unirii! Pregătirea se făcuse de sute de ani, iar, postsocialist, corifeii Unirii au fost scoși din manuale. Istoricul de top al editurii Humanitas, Lucian Boia, ne-a dat învățătură că opera latinistilor ardeleni e un fake, latinismul „o construcție”, menită să ne oblojească orgoliul de neam.

Blaga: „Ca la un semnal, lumea românească a purces spre Alba Iulia pe jos sau cu căruțele (...). Pe o parte a șoselei, se duceau spre Alba Iulia, scârțâind prin făgașele zăpezii, căruțele românești.” Cu chiote de bucurie, „alcătuiind un singur șir, iar, pe cealaltă parte, se retrăgea, în aceeași direcție, armata germană ce venea din România, tun după tun, ca niște pumni strânși ai tăcerii”.

Cu atăția pumni strânși în jur, e o performanță, într-adevăr, cum scrie Mircea Eliade, că n-am dispărut ca nație. În momentul de față, noi înșine ne suntem dușmani, iar asediul lobotomic (de ștergere a memoriei) prin vaccin informațional fals e „sigur și eficient”.

Încă din 1882 („Timpul”, 27 noiembrie), Eminescu întrevedea „pericolul desfacerii claselor, identității de vedere și de interese comune”. Iar disoluția socială crește și crește, la fel numărul „gaizilor” (nu ghizilor) de democrație, care democrație – vorba vine – n-ar avea nimic în comun cu dragostea firească de țară, catalogată anacronică și mioapă.

Political think-eri au ca țintă amortirea conștiințelor etnice. Imediat după ,89, Soros, primul venit, primul servit de Brucan, a trecut la organizarea „societății deschise”. Oricui, dar nu etniei noastre. Pe un sac cu bani, a trimis-o pe doamna Sandra Marylin Andreea Budiș Pralong, care și-a trâmbitat scopul : „Vreau să ajut.” Bunicul, generalul Budiș, folosise alt mijloc de transport, ca să se întorcă în țară cu divizia trădătoare: tancul sovietic cu stea. Nepoata s-a ajuns consilieră din președinte-n președinte.

Antiunioniștii liber cugetători, deranjați de povara etnică, în „narrativele, îi disprețuiesc pe eroi, nu mai au respect pentru *jertfe pe bandă* (mulțumesc, Eugenia Țarlungă!). De ce am impune noi conștiinței publice astfel de eroi?, zice doamna psiholog Aurora Liiceanu, cu referire la „Haiducii lui Dumnezeu”, executați în noaptea de 14-15 noiembrie, 1957. Când s-o opri domnul Alexandru Florian din denigrări? Că ar fi fost membri ai gărzii „Frățiile de Cruce”. Ba au luptat pentru libertate și au murit pentru ea. Nu plăc „Haiducii lui Dumnezeu”, atunci să se comemoreze „Frăția de cruce a martirilor născuți”. Pe Tânase Todoran l-au frânt pe roată la 104 ani, în noiembrie 1763. O fi fost fascist sau ce? Dar cei 1000 de tineri, arestați în 14 mai 1948, n-ar trebui cinstiți de Ziua martirilor temnițelor comuniste, din 14 mai, an de an? Spune doamna Liiceanu, concertat cu Boia, că cinstirea eroilor din munți s-ar face doar ca să flatăm orgoliul național. Aha, deci n-ar trebui flatat pentru că e o „glorificare” excesivă, patetică, „nemăsurată în nuanțe superlative.”

De ce n-ar tăcea odată mormintele eroilor? Am parafrazat spusa lui Iorga despre mormântul lui Ioan Inocențiu Klein: *Un mormânt care vorbește*. Replica a dat-o legendarul răzvrătit Ion Gavrilă Ogoranu: „Copiilor și nepoților să nu le fie rușine să se numească români.” Iar pentru Ogoranu nu s-a putut anula sentința Tribunalului poporului de „criminal de război”. Nici pentru martirul Mircea Vulcănescu.

Liberaliei Gorghiu nu-i place să audă Imnul Național al României în deschiderea ședinței Parlamentului. Preferă să stea sub stelele UE, deși suntem priviți de UE tot ca obstacolari, intoleranți (zic ungurii, la guvernare de 30 de ani), primitivi religios. Iohannis e nepăsător și rece față de obligațiile de președinte. Pe repede înainte, de parcă primise ordin de la pompieri să stingă vreun incendiu, de 1 Decembrie a depus o coroană pentru eroi, în ținută neadekvată : cu pălărie neagră-n cap și-n lung palton negru, de cioclu. Se duse să ducă bătălia de la Capul Verde, nu bătălia pen-

tru Schengen, deși disprețul Austriei, de fostă imperială, îl resimțim continuu. N-are petrol și gaz, dar ne controlează nouă resursele, iar acum vrea să ne controleze granițele polițienește. Și tot pe repede înainte, „Iohannescu” a zburat în Dubai, să serbeze acolo Ziua Națională a țării care l- a ales președinte, cheltuind sume uriașe ca glob-trotter. Înclin să-i dau dreptate publicistului Bogdan Chireac: Las’ să se ducă, poate face mai puțin rău decât dacă stă aici. Bilanțul? Nouă premieri în nouă ani, care de care mai ... reformist. Dacă reformă înseamnă jaf, am avut reformă. Hoți de drum lung sau scurt, cu duiumul. Ne-am scos: avem miniștri penali, generali penali, diplomați penali, președinți penali. Serviciile ce fac? De ce nu previn ilegalitățile?

Ultimele cuvinte rostite de Cuza, înainte de exil: „Să dea Dumnezeu să-i meargă țării mai bine fără mine, decât cu mine. Trăiască România!”

Al.I.Cuza îi scrisese împăratului Franței, în 9/21 octombrie, 1865. Era gata să abdice dacă „retragerea mea poate să consolideze independența României”. A făcut-o cu demnitate. La 15 mai 2023, s-au împlinit 150 de ani de la moartea sa (avea doar 53 de ani). Dacă era întâmplător prin țară (sau nu era?), cum l-a comemorat Iohannis nu știu, n-am aflat.

Fără discuție, limba română pe care o folosesc eu nu-i aceeași cu limba detracților de neam, care, mai ales în decembrie și-n ianuarie, de Marea Unire și de Mica Unire, ne vor un viitor de „oameni de nicăieri”, cum avertiza Iorga, dar și Brătianu, Giureștii, Florin Constantiniu, Dan Berindei, Gh. Buzatu... Oameni care vor să scape de identitate se găsesc destui.

Parantetic spus, neam, scrie-n DEX, vine de la ung. nyam. În DEM –Budapesta, scrie că nyam apare în texte maghiare la 1881. Dar în Codicele Voronețean (1560) și în Palia de la Orăștie (1581) cuvântul era deja apărut. Cât despre globalism, o să-i spun ca Nichita Stănescu, în alt context : „un copac pe roți”, o anomalie.

Recapitulez refuzurile lui Cuza:

În 1849, sub domnitorul Mihail Sturdza, în-deamnă la rezistență, ca „să deschidem un viitor nației noastre. Români! Astăzi toate națiile învie, trebuie să învie și la noastră” (cuvânt la Hotelul Petersburg, 27 martie/8 aprilie, 1848).

Arestat, exilat la sud de Dunăre, Cuza fuge de sub escortă, ajunge la viceconsul englez de la Brăila, apoi participă la marea adunare națională de pe Câmpia Libertății de la Blaj (3-15 mai 1848); 40 de mii de țărani din toată Transilvania erau acolo, vrând să lupte.

Sub Grigore Al.Ghica, unionist, e vornic, dregător incoruptibil; când Ghica e înlocuit de Th.Balș, antiunionist, demisionează din post.

Nicolae Vogoride sau Vogoridis (antiunionist) îl numește, în martie 1857, părcălab de Covurlui, îl face maior, dar Cuza demisionează pentru că acest caimacam falsificase listele electorale pentru alegerile din Adunarea ad-hoc a Moldovei. Și uite că s-a găsit o eroină salvatoare. Cocuța Conachi Vogoride, unionistă, știind că soțul ei falsificase votul pro Unire al Adunării ad-hoc, a sstras corespondența lui Vogoride cu Poarta Otomană și cu Imperiul Habsburgic, care îl asiguraseră pe caimacam că-l vor căftăni domn dacă împiedică Unirea. Costache Negri, fratele ei, a trimis documentele la ziarul „L’ Etoile d’ Orient”, din Bruxelles. Presa nu abandonase al ei rost, ca-n zilele noastre. Ar fi trebuit ca fotografia Cocuței Conachi să se afle în primul manual postsocialist, nu fotografia teastei Esca. Iar șirul de anamorfoze (cum le spune deformărilor Theodor Codreanu, refuznic hotărât al ideilor primite, într-o carte grea) era, atunci, abia la început.

Ce-ar mai fi de spus? Hoție, abuzuri, corupție? Nu, n-au mers la Cuza.

În 5 ianuarie, 1859, Iași, Cuza ales domn al Moldovei; 24 ianuarie, București, Cuza ales domn al Munteniei. Ales și nu numit. Când a fost ales domn al Moldovei, Cuza era hatman, adică era comandant

al oștirii moldave. Kogălniceanu rămâne memorabil: „pe tronul lui Ștefan cel Mare s-a reînălțat însăși naționalitatea română.”

Un „istoric” sau ce-o fi, știe el, de la Mozes Gaster, că Mihail Kogălniceanu ar fi spus camarilei: „Hai să luăm și noi, că ăștia fură tot!” Mozes Gaster fusese scos din România (greșeală regretabilă) la 29 de ani. A ajuns la Oxford, nu i-a mers prea rău, dar a făcut destule observații tot regretabile despre români și defectele lor congenitale, mai ales despre fostul prieten Kogălniceanu. Mă întreb ce-or fi furat oare Alecsandri, Costache Negri, Alexandru Moruzi. Cât despre Kogălniceanu, a propus ca miniștrii să nu ia salarii de niciun fel. Nici „speciale”.

„Cuza a fost, scrie Dan Berindei, un patriot, nu în vorbe, ci în fapte.” Ne-a adunat în hotare unice, pe care le nega Ion Iliescu emfatic, în ianuarie, '90: „România nu mai are granițe!”.

Acuratețe istorică? Sunt presari deghezati în experți, din categoria mercenari, care ne arată imaginea (falsă) a Miciei Uniri. Și, cum propagarea ideii Unirii e acum caducă, primitivă, conservatoare, idealul național nici atâta, România ideală nici atâtica, iar ei nu mișcă-n frontul globalizării, li se pare mai profitabil să strige „Jos Cuza!”, în titlu de cotidian. Separatiștii iașiști susțin că Moldova a fost jertfită de dubla alegere a lui Cuza, nemaifiind capitală. Că Al.I.Cuza a slujit timp de 7 ani România în numele interesului național nu mai contează.

Sub sigla institutului „A.D.Xenopol”, A.Cioflâncă (*Vârstele Unirii*) merge pe tema dezavantajelor Unirii Principatelor, justificându-i pe antiunioniștii Asachi, C.Negruzzi, N.Istrate. (Ultimul citat e nume de stradă în Iași. L-a înlocuit pe Pușkin). Un sprijin îi vine de la N.Șuțu, care prognoza că legea muntenilor îi va absorbi pe moldoveni „ca un popor cucerit”. Gherman vrea și el Transilvania lui. Orban, cu fularul Ungariei Mari în gât, e ospetit de Iohannis. O statistică grăitoare, publicată de profesorul Ion Coja: la 1 decembrie 1918, în Ungaria erau 500.000 de români. Azi, 30-40 de mii. La 1 decembrie 1918, în România viețuia un milion și cam jumătate de maghiari ; în 1 decembrie 1989, două milioane de maghiari. Ofensiva maghiarizării românilor a fost încununată de succes. Și umblă vorba că Orban , care se pricepe bine să țeasă ițe, ar vrea din nou stat dualist.

Acceptăm arborarea steagului secuiesc în „Țara Secuiască”. A cui țară? Iar guvernerul, deloc solidar cu *interesele României*, a vrut hub pentru ucraineni, deși manualele ucrainene îi prezintă pe români ca ocupanți ai sudului Basarabiei și nordului Bucovinei. Ce contează pentru Zelenski Sfatul Țării din 27 martie 2018, votând Unirea Bucovinei cu România, „necondiționată și pe vecie”? Pe președintele nostru îl doare-n hartă. Tace și nu face.

Nu le place unora și altora, însă simbolul Unirii e Cuza, bărbat politic de răscruce. Acum e mai greu să afli bărbați de stat inteligenți și cu „brațe de tărie”. Cât despre femeia politică rrromână, ca s-o descriem ne-ar trebui ironia sarcastică a lui Eminescu și a lui Caragiale, la un loc. Toleranța noastră privind tripleta Gorghiu la Justiție, Deca la Educație, Turcan la pian, pardon, la Cultură începe să fie ridicolă.

După plecaciunea la președinte, care a dat de lucru caricaturistilor și epigramiștilor, muma erorilor din învățământ nici că bagă-n seamă că școala, facultățile de Istorie duc un lung război cu ființa națională, în numele nefastei historical correctness. Cultul eroilor a ajuns temă- tabu, se practică alt cult: al erorilor.

Cui îi pasă că memoria identitară, odată amuțită, se reîmprospătează greu? Lui Mircea Platon, cu siguranță, v. *Deșcolarizarea României. Scopurile, cărțile și arhitectii reformei învățământului românesc*, Ideea europeană, 2020.

Și pentru că pe Google, pe Facebook, pe te miri unde (a aflat chiar și o americană și m-a certat), apare des știrea falsă sută-n sută că aș fi membru AUR, deși am dat numeroase dezmințiri că nu fac parte din niciun partid politic, rolul scriitorului fiind cu totul altul, declar că m-aș înscrie numai în UAU (Uniunea Apărării Unității). Nu există încă.

„În Unire stă puterea!”

„Bătrâna și extraterestrul” - cronica unei cărți așteptate-

Nu pot să-mi ascund satisfacția la apariția acestei cărți, o carte care s-a construit sub ochii membrilor cenaclului ProLITERA din Vaslui, pas cu pas, la care, ne place să credem, am contribuit infinitesimal, dar la care am avut privilegiul de a râde primii. Nu este o carte de răs și despre răs, dimpotrivă, unele dintre povestiri, ca și o parte dintre personaje, evoluează sub semnul dramaticului și al tragicului chiar, după cum autoritatea auctorială i-a așezat. Așa după cum însuși autorul afirmă încă din titlul-paratext, cele 6 povestiri pot fi ușor relaționate sub forma unui roman, dar, de asemenea, consistența lor narativă le poate considera independente. Toate narațiunile, încadrate de un prolog și de un epilog necesar, sunt ordonate cronologic, revendicându-se cert din prima povestire - M10rk (prolog): Extraterestrul, Luminițe, Interviu, Momente esențiale, Statuia, Temporar absent, Plecarea (epilog).

Rezumativ, extraterestrul (convențional ET), purtând indicativul stelar M10rk, pe care îl vom autohtoniza sub numele de Miorc – sugestați de bătrâna Veta, voiajează prin spațiul cosmic precum Luceafărul eminescian, mănât de un vis nebun în care nu crede nimeni din sfera lui, cu excepția sa, bineînțeles: descoperirea unor forme de viață inteligentă. Paradoxal sau nu, destinul îi oferă această oportunitate, fortându-l să aterizeze din cauza epuizării combustibilului în vecinătatea babei Veta, pe ulița unui sat mocirlos, fără nume, dar care poate fi regăsit în orice cătun pierdut al spațiului mioritic.

Apariția extraterestrului impactează, paradoxal, cel mai puțin persoana detașată/izolată de comunitate – baba Veta, un arhetip al timpurilor recente, dar și contemporane, când apariția unei mașini era - automatism mental - legată de ajutoare. Bătrâna Veta trăiește sub semnul unor așteptări pragmatice: ajutoarele, lemnele, rachiul adus de Gheorghită, revenirea ET-ului. De aceea, toate contactele sale cu intrușii – ET, Profesorul, recenzorul – se raportează la necesitatea imediată a existenței materiale. Cu toate acestea, ea nu este lipsită de sensibilitate; în ciuda comportamentului ei agresiv verbal, acceptă prezența acestora în spațiul său intim, oferindu-le posibilitatea unui monolog/dialog în funcție de capacitatea ei/lor de înțelegere. Nu va realiza niciodată excepționalul experienței sale unice – întâlnirea de gradul III – cu o civilizație superavansată, dar experiența va produce în psihicul ei o mutație umanizatoare: - Miorc! Puiu' meu drag! strigă baba Veta, iar vocea ei era plină de o durere sinceră.; - Da' acum e plecat și nu știu când se întoarce... dac-o să se mai întoarcă, săracu'... Și pe obrazul uscat al bătrânei se scurse o lacrimă mare și strălucitoare. Empatie sau telepatie, sesnsibilarea Vetei va produce același efect asupra extraterestrului: O privi pe baba Veta cu ochii lui mari și albi, în care se citea tristetea despărțirii, apoi, cu infinită tandrețe, îi șopti: - Lua-te-ar dracu'!..., dovadă palpabilă că experiența pe această planetă nu a fost un eșec.

Cine este M10rk? Un visător, un naiv și un aventurier interstelar: M10rk visa cu ochii deschiși. Visa că va descoperi civilizația supremă, de Tipul V: o civilizație atât de avansată, încât va fi renunțat de bunăvoie la atributele constrângătoare ale speciei. Tânjea după aventură, asemenea eroilor romantici din cristal, al căror curaj făcea ca, în final, să le revină nu doar victoria, ci și domnița. Acest Miorc îi halucinează pe toți cei cu care intră direct sau indirect în contact, sub raza sa tractoare sau vindecătoare, motiv pentru care autorul manifestă o compasiune evidentă față de personajele sale. Reale sau imaginare, așa după cum ne atenționează încă de la început, personajele sale acoperă o arie arhetipală largă.

Gheorghită este primul stupefiat sau halucinat care va realiza momentul istoric pe care specia umană îl trăiește. Știe despre extraterestri și despre OZN-uri: - A venit cu aia. Și arată spre nava extraterestrului, din care se vedea doar o margine rotundă.

Ochii lui Gheorghită se măriră și mai mult.
- Mamaie, aia-i o... un... âla-i un ozeneu! reuși el să articuleze.

- Un ce?
- Un ozeneu, femeie! zbieră Gheorghită. Așa îi spune la televizor.

Nea Costel va fi rupt de realitate tot de efectul halucinant al luminițelor, ratând astfel o avansare

surprinzătoare. Mircea, tractoristul, a văzut idei și a murit din cauza uneia, singurul sacrificat de autor pentru a întregi panopia de personaje din povestirea Momente esențiale. Povestirea în cauză este cea mai densă prin acțiune, dar și prin diversitatea și numărul personajelor puse în scenă: părintele Varlaam, Ana prostituata, Corozel ciroticul, Vasile, Cocoloi, Elena, Ispas, Nuța, Cavalerul de onoare, toți amintesc de spațiul grecesc ilustrat de Nikos Kazantzakis, o lume care se mișcă după reguli proprii, imuabile, bine trasate în timp.

Profesorul este, poate, singurul personaj real din carte. Ușor cosmetizat, dar și ușor de identificat în spațiul public relativ îngust al județului (al oricărui județ), este marcat de un singur gând: eternizarea sa, pe orice cale. Iată și de ce o eventuală întâlnire cu ET și o filmare a interviului cu acesta i-ar aduce, un Oscar, premiu care l-ar fixa în memoria lumii întregi.

Recenzorul este ultimul halucinat. După experiența extraordinară avută la recenzarea unei statui (evident, a Profesorului!), urmează o experiență paranormală, căreia acesta nu-i poate face față: În fața lui, la trei metri înălțime, câteva luminițe alcătuind un arc de cerc, clipiră.

„Lua-te-ar dracu'!...” se auzi dinspre ele.
- O, Doamne, nu din nou! strigă tânărul. Și, fără să mai spună un cuvânt, sări de pe cerdac și

o rupse la fugă prin ploaia deasă.

Elementele de modernitate pot fi relevate în câteva repere ușor de identificat: dialogul permanent cu cititorul: Știu, ați mai vizitat gospodăria babei Veta. Știți că are câteva găini, un porc și... cam atât; biografismul: Pe de altă parte, știam că ziua era abia la început: mă aștepta o slujbă de înmormântare și, cât de ciudat mi se părea încă de pe atunci, o petrecere; citatele biblice: - Pentru robii lui Dumnezeu, care acum se însoțesc unul cu altul, prin taina nunții, și pentru mântuirea lor, Domnului să ne rugăm. Pentru ca să fie binecuvântată nunta aceasta, ca și aceea din Cana Galileei, Domnului să ne rugăm, la care se adaugă ilustrațiile de pagină, pluriperspectivismul privind personajele ET sau Ana, așa cum sunt percepute de către celelalte personaje.

Cea mai interesantă noutate o aduce, paratextual, paranteza care însoțește fiecare povestire, indicând afinitățile autorului cu lecturile făcute în timp. Este cazul să introducem în discuție elementele de intertextualitate, un artificiu auctorial, o tehnică deloc simplă, care provoacă cititorul la un exercițiu de relaționare. Recunoaștem astfel, deși unele sunt oferite în subtitluri, sintagme sau personaje din Ion Creangă: - Las' că te aranjez eu, fir-ai tu să fii de hoțoman!; Apoi deschise gura și, huștiului!, înghiți rachiul.; - Stai, măi, porcane, că te căpușește ea, Veta, acuș! De asemenea, recunoaștem atmosfera realismului rebrenian, absurdul metamorfozării kafkiene: Se simțea suspendat între un cer nevăzută și o prăpastie fără margini. Începu să se zbată; conștientiză repede că eforturile sunt inutile. Trupul rămânea în continuare nemișcat. Icnii din nou. Același sunet inuman, scrâșnit. În imobilitatea lui, Profesorul se înfioră sau ecouri din Eugen Ionescu, evident în comunicarea dintre baba Veta și ET. Relația celor doi pornește de la un evident dialog absurd în care ET încearcă să-și însușească limbajul articulat, dar limitat, al Vetei și se termină într-o bizară empatie între baba Veta și Miorc, dovadă fiind reacțiile

sensibile de mai târziu ale bătrânei, dar și ultimile cuvinte ale ET, care marchează amprenta pe care baba a pus-o involuntar, naiv și neprogramat, pe IA a lui Miorc.

Evident, nu putea să lipsească din ecuație rachiul, firul roșu al cărții tutelate de calitățile acestui lichid atemporal și aspațial, de vreme ce poate fi folosit atât pentru necesitățile pur biologice ale pământenilor, cât și drept combustibil pentru propulsarea vehiculului spațial cu care voiajează ET. De aceea, acest lichid obținut prin dublă distilare în care elementele primordiale - apa și focul - conlucrează pentru a prepara produsul final, apare sub două denumiri, paradoxal apropiate fonetic: rachiul vs. RQ. Efectul acestuia asupra personajelor este identic, indiferent de sistemul solar în care trăiesc: De bună seamă, cunoașteți efectele rachiului de sfeclă asupra organismului uman. Într-o fracțiune de secundă, tânărul nostru le bifă pe toate: se înroși la față, ochii i se măriră, se înecă și tuși violent. Aproape căzu pe singurul scaun din încăperea, care părâi amenințător.

Într-o analiză a unei cărți de umor, nu poate lipsi un element esențial: identificarea surselor comicului. Așa cum îi stă bine unei cărți bine lucrate, comicul difuzează prin toate nivelurile punter/extra/intratextuale: limbaj, nume, acțiune, caracter, intenție. Reținem la nivelul limbajului imprecaziile babei Veta, lecțiile de limbă pe care le ia Miorc, articulând mecanic și inteligibil sonoritățile emise de Veta, pe care nu le va face înțelese niciodată, dovadă stând salutul său sincer din final, adresat bătrânei, dar, de fapt întregii omeniri: - Lua-te-ar dracu'!... Verva lingvistică reprezintă punctul forte al cărții. De referință rămân discursurile interminabile ale Profesorului, comunicarea ineficientă pe care, în naivitatea lor, personajele o disipează în jur, limbajul suburban.

Comicul onomastic derivă din contingenta acestora cu spațiul rural în care viețuiesc: Varlaam, Ana, Corozel, Vasile, Cocoloi, Elena, Ispas, Nuța, Relu, nea Costel și ceilalți nu au nimic din sonoritățile elevate, chiar Miorc, cu toată esența încifrată în numele său galactic nu face excepție, excepția fiind, după cum era de așteptat, Profesorul, căruia i se recunoaște astfel statutul de intelectual.

Comicul de limbaj este dublat de cel de acțiune: aterizarea unui ET pe ulița mocirloasă în care își înțepenește picioarele, suita evenimentelor care depășesc puterea de acoperire a părintelui Varlaam, obligat să respecte programările dascălului, ceea ce face imposibilă prezența sa ubicuuă, metamorfoza Profesorului sau impactul pe care rachiul babei Veta îl are asupra intrușilor.

La nivelul caracterelor, povestirile propun tipologii umane clasice dintre cele mai diverse: intelectualul demagog, încornoratul, amarezul, parvenitul, confidentul, cocheta, prostituata materialistă, caracterul acestora fiind conturat în egală măsură de rolul lor în angrenajul social, dar și de intenția auctorială de a ni-i prezenta într-o anumită postură.

Afirmăm într-o prefață la o carte anterioară a autorului, în redacție, că aceasta se înscrie sub zodia comicului, dar a comicului revendicat din comedia cu origine în democrația ateniană, când opinia publică a alegătorilor era influențată de satira politică făcută de poeții comici în teatrele antice. Lectura textelor de față înscrie cartea pe alte coordonate, legate de inspirația din viața ordinară ridicată la rang de revelație, exersând toate armele comicului: confuzia, cuplul comic, triumhiul/cvartetul/cvintetul conjugal, coincidența, repetiția, interferența, conturând personaje marcate de imoralitate, pentru care dorința de parvenire, mediocritatea, ipocrizia, șantajul, prostia devin veleități caracteriologice.

Comicul glisează ușor către dramatic/tragic, existența personajelor fiind abandonată destinului, în mâinile căruia devin jucării stricate, atinse de alienare. Acest lucru demonstrează clar dimensiunile exacte ale lumii în care trăiesc – actori sau spectatori – în haina cărora această carte a reușit să-i înveșmânteze, chiar și pentru perioada scurtă a unei lecturi pasagere.

Urmând exemplul bătrânei Veta, rămânem alături de ea, pe prispa casei, în așteptarea revenirii lui Miorc, visătorul interstelar care să dinamizeze prin prezența sa fulguranță destinul unui sat condamnat la milenară amorfie. Cu alte cuvinte, provocarea unei noi cărți...

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000.

Jurnal epistolar (XXII)

Paris, luni, 10 martie 1997 (continuare). Se pare că ai pierdut șirul propriilor tale scrisori. Ți-l spun eu: aceasta de acum este a zecea pe care am primit-o. Încă o dată mă întreb: oare pe ale mele chiar le citești sau nu ai răbdare să descifrezi scrisul, uneori mai încălțit? Sunt iritat că Eliza nu știa nimic despre marele târg de carte, nu are invitații oficiale, pe care le-ar fi putu avea, ceea ce mă va obliga să plătesc intrarea. Mai aștept până vineri, poate va reuși ea pe la ambasadă să obțină vreo invitație. Mă aflu doar în misiune oficială, ce Dumnezeu! Dar cu trepădușii ăștia mercantili, mai rău, bișnițari, de pe la ambasadă, nu îmi fac mari speranțe. De câte ori trec pe acolo, mă apucă jalea, o duhoare de mitocănie, cum s-ar spune, cu ștaif. În fine, mă apuc să îmi pregătesc lecțiile pentru săptămâna asta și să fac subiectele pentru examen. Mi s-au cerut de la secretariatul UFR-ului de Italiană și Română (adică „unité de formation et recherche”, în loc de catedră sau departament!) câte două seturi de subiecte pentru sesiunile din iunie și septembrie, plus unul de rezervă. A dracului birocrație! Totul este centralizat și ținut în chingile hârtiilor și ale birocrației. Mă uit pe fereastră, de-a lungul bulevardului Diderot, soare cald, lumea a început să umble deja cu mânăscă scurtă. Strălucirea Parisului, în fond, normalitatea celorlalți oameni mă irită și mă scoate din sărite. Nu cumva oi fi nevrotic? Oricum, nu există decât un singur acasă pentru fiecare. Vin de la masă: pește cu garnitură de orez, fasole verde gustoasă. Dar am o grozavă lipsă de apetit. Cu mare chin am îngurgitat peștele și ceva garnitură. Am luat cu mine un măr pentru mai târziu. Am impresia că, dincolo de boală, se întâmplă ceva cu mine, slăbesc continuu, până la un punct nu e rău, firește! Dar care este punctul ăsta? Am impresia că mi-am deplasat punctul de maximă activitate noaptea și totul a luat-o în această direcție! Scriu scrisoarea de accept la a IV-a ediție a unei pompos botezate International Conference of the Research Group at Jena, march/ april 1998, unde mă gândesc să prezint ceva despre Sfera semantică a vederii în română, privire istorică. Conferința este dedicată temei: Eyes and vision, the visible and the invisible within the cultures of south-east Europe. Dacă voi reuși să ajung. E clar, am pierdut definitiv pofta de mâncare. După ce la prânz, la cantină, nu am putut mânca, pe la 6 seară am desfăcut o conservă de fasole cu carne, chilli, ardei iute. Dar și pe aceasta am mâncat-o tot greu și în ghionțuri. Mă îmbrac să ies puțin la plimbare ca să mă aerisesc și să aerisesc puțin și camera. Trei ore mi-am pregătit lecțiile: două texte de limbă, schița cursului despre Sadoveanu, pentru care am răsoit niște texte pe care le cam uitasem: Venea o moară pe Siret și, da, Mitrea Cocor, pe care nu cred că l-am mai citit înainte. Culmea, scris în 1949, în plin prolecultism, romanul mi s-a părut cel mai autentic Sadoveanu, cum ar veni, boierul e boier și în izmene! Apoi am schițat subiectele de examen, pe care trebuie să le predau la secretariat în maximum 15 zile. Așadar, acum, la plimbare!

M-am întors din plimbarea mea de o oră, pe rue de Faubourg Saint Antoine, până la Bastilia și înapoi, ocolind pe lângă Opéra Bastille. Tocmai începea spectacolul cu Carmen! Lumea intra, peștrită, de toate neamurile, și madame parfumate, dar și mult tineret îmbrăcat modest, care mânca în picioare un sendviș înainte de a intra. Stau apoi vreo jumătate de oră într-o librărie.

Cumpăr, fără să stau pe gânduri, Cioran, Oeuvres complètes, un volum masiv de 1850 de pagini, doar 175 de franci, la Editura Gallimard, cu multe poze. O milă imensă mă încearcă față de bietul Cioran, mon semblable, mon frère! N-a mai avut răbdare încă vreo doi ani să îl prind și eu în viață. Pozele atestă o suferință imensă și permanentă. Casa de pe rue Odéon, aproape de Sorbona, în plin centru, este o mansardă hipermodestă, cu un macat țărănesc, câteva cărți pe o poliță sub tavan. Câtă suferință se poate ghici la acest exilat nevindecabil. Succesul, o iluzie. Sunt obosit, încerc să mă culc mai devreme. Poate reușesc să adorm. Măine începe povara unei noi zile de singurătate. Pe mâine, iubito, pe mâine!

Pe o vedere scrisă în climaxul gripei: Mi-a secăt orice inspirație/ Dacă am avut-o vreodată/ Acum/

Totul/ Nu e decât/ Durere/ Durere pură întreagă/ Nețărnută/ Durere disperată și fără ieșire/ Durere/ Durere/ Durere Ieși de la Dinu de sub piele. Paris, 8 martie 1997.

Paris, marți 11 martie 1997. Iubito, traversez o dimineată obișnuită, trezit la 9, ascult știrile. Președintele Chirac a avut aseară o dezbatere TV despre viitorul tinerilor, a promis că până la sfârșitul septenatului său nu vor mai exista tineri analfabeți moderni, illettrés. Acum ascult ecourile și comentariile. Manifestațiile muncitorești împotriva concedierilor continuă în Albania, s-a ajuns aproape la un război civil. Îngurgitez ceva, beau din nou un pahar mare de apă, mă bărbieresc și mă apuc de lucru până la masa de prânz. Ar trebui să fac o ieșire în oraș, dar m-am lenevit. Afară este o vreme superbă, 15 grade, soare puternic, aproape ca vara. Ar trebui să ies neapărat. Azi noapte am citit din Les Misérables până pe

Jardin des Tuileries

la orele 3-4 dimineată. Deci, la lucru! Acum este 10,30, cred că tu te-ai întors de la practică acasă, este ora 12,30 la tine. Am ieșit până la urmă afară. Rezultatele investigațiilor: telefon la Eliza, ne vom vedea vineri, ca să mergem împreună la târgul de carte cu mașina lor. Cumpărături: cartela telefonică, 40 de franci, ceva de mâncare: salată, pâine, pistaiți, trei roșii, fasole cu carne, două pateuri diferite, un pachetel de măsline, totul 35 de franci. Am primit și o scrisoare de la tine. Chestia cu Camelia Gavrilă. Este o arivistă de doi bani, o invidioasă complexată, în fond. Nu da atenție, nu pune la inimă! Păstrează-ți cumpătul și calmul, nu pleca urechea la bârfe. Ele deformează oricum! Și apoi, se știe dintotdeauna, nu arunci cu piatră decât într-un pom care face fructe. Tu păstrează-ți rangul și firea princiară. Îmbracă-te cum îți place, parfumează-te cât poțtești și nu te angaja în bârfe și polemici. De fapt, fiecare pasăre pe limba ei pierde. Importantă este doar sănătatea și bunul simț. Dacă ipochimena va face nazuri în continuare, nu îți face griji, o aranjez eu când mă voi întoarce.

Mircea Anghelescu, profesorul de literatură, nu este cel care a fost aici la Sorbona cu mult înaintea mea. Pe acela îl cheamă Silviu Angelescu, e mai mult folclorist, mi se pare că a publicat recent un roman, Calpuzanii, bine primit. Îmi pare bine că ai scăpat de grija lui Romi, că s-a înzdrăvenit și a plecat acasă. Încearcă să rezolvi cu Oltcitul. Mă întreb de ce Romi nu umblă cu mașina lui și umblă cu a noastră. Sunt fericit că îți place parfumul trimis de mine. Când vei veni aici îți vei cumpăra și altele. Calculul economiilor l-am făcut de zeci de ori. Îl mai fac o dată: 7000 salariul integral, înseamnă 2400 chiria, 1000 mâncarea, plus metrou, plus 300 neprevăzut, înseamnă 3700, hai 4000. Rămân 3000 de franci, împărțit la 5 înseamnă 600 de dolari pe lună, hai măcar 400 sau 500 de dolari puși deoparte, și tot este ceva. Receptionez bărătarea ta pentru că am răcit, mi-o însușesc, îmi pun cenușă în cap! Îți înțeleg dezamăgirea și stresul: prețuri, mizerii, bârfe. Doar în noi înșine trebuie să găsim resortul salvării. Cu vârsta ne pierdem idealurile și speranțele, dacă nu ne păstrăm prospețimea. Trebuie să ne-o păstrăm. Da, un apartament în Copou sau în centru mi se pare un ideal convenabil, combinat, firește, cu munca și cu fericirea cuplului nostru. Îți promit

solemn că vom fi fericiți, că nu te voi mai atinge niciodată cu cea mai mică supărare. Până una alta, peste două luni, ne așteaptă o vacanță de vis aici la Paris. Abia cu tine voi simți gustul Parisului. Până atunci, tatonez și aștept, lucrând și lucrând și gândind numai la tine. Plec la cantină, după care vreau să fac un drum mai lung pe jos, pe malul Senei, până spre Tour Eiffel. Eliza mi-a spus că a scos niște poze cu mine de la fotograf, color, poate trec pe la ei și îți trimit câteva chiar cu scrisoarea aceasta. Pa, pe curând.

După masa de prânz (carne, cartofi prăjiți, luat la pachet, nu am putut-o mânca), plec în mica mare aventură, jumătate de Paris pe jos. Istovitor, dar, în sfârșit, am imaginea meteorologică, după soare, a Parisului. Pe scurt, de-a lungul Senei până la Concorde, adică Grande Palais, pe rând: Bulevardul Diderot, Quai de la Popée, Pont d'Austerlitz, Quai Henri IV, Pont Sully, l'Île Saint Louis, Notre-Dame, vizită în catedrală, lumânare, moment de reculegere, traversez l'Île de la Cité, Pont Neuf (cel mai vechi, monumental, făcut pe vremea lui Mihai Viteazul, acum în refacere), Quai du Louvre, Tuileries, Pont de la Concorde, Quai d'Orsay, Asssemblée Nationale, Invalides, Avenue Ségur, Miollis-Unesco. Uf! Totul a durat patru ore. Vreo 4 km, la pas. Ajuns la birourile Unesco, aflu că Eliza nu era acolo, vine peste vreo jumătate de oră. Îmi aduce pozele pe care ți le trimit. Mă odihnesc vreo 30 de minute și, apoi, cu metroul, acasă. Receptionez o știre dată mai mult ca sigură (am văzut un comunicat de presă Rompress): Hăulică va pleca la Roma în locul Zoiei Bușulenga, iar la UNESCO va veni Gabriel Liiceanu. Eliza se teme ca Liiceanu să nu aducă oamenii lui iar ea să își piardă postul. Deși țin mult la Liiceanu, după cum știi, plecarea Elizei n-ar fi bună deloc nici pentru mine. Ar fi atunci pentru mine singurătatea absolută. Roxana e bolnavă de două zile, i s-a umflat fața! Eliza nu poate face rost de invitație la salonul cărții, cred că va trebui să plătesc. Preocupată și de starea Roxanei, pe ei nu-i interesează deloc târgul, de aceea cred că o să mă duc singur vineri! La radio se face mare reclamă salonului: peste 1000 de edituri, interviuri, lansări etc.! Despre Paris, mă cam excedează turisticele răsuflăte de la tot pasul, ce să mai spun, m-am săturat: palate, palate, palate, spații uriașe, Sena vijelioasă, turiști, turiști, turiști, turiști. Am ajuns să îmi fie dor de sălbăticia de la Seimeni. Se poate intra să asisti la ședințele Parlamentului, dacă ești la cravată, stai la coadă, și dacă ai noroc să încapi. O să încerc și eu o dată, așa, ca experiență dinicugolesciană. M-am săturat și de plimbare și de stat în casă și de tot. Vreau doar acasă! Abia acum, peste câteva zile, depășesc perioada cea mai lungă cât am sta cândva singur, cea de la Heidelberg, 60 de zile! Vreau acasă, sau vreau casa aici, adică pe voi. Nu mai pun la socoteală căldurile de vară, care vor începe în câteva săptămâni. Mi-am pus la fiert ouă și cartofi, să-mi fac o salată orientală, am și măsline și salată, plus o bucățică de carne rămasă de la cantină. Ce combinație insuportabilă: foamea asociată cu lipsa poftei de mâncare. Am luat două pere, pe care le-am mâncat cu poftă, zemoase, mâncat apoi salata orientală, nu toată, oricât de puțină am făcut din trei ouă, doi cartofi, 5 frunze de salată și 10 măsline, tot nu am putut să o mănânc pe toată, mâncatul mi-a răpit și ultimele picături de energie. Încerc să folosesc valul ăsta de somnolență ca să mă culc mai devreme. Însă azi nu am lucrat nimic! S-a dus tinerețea! De acum începe coborâșul. Oare câți ani am? În vară voi face 44, parcă. În poze poți să mă vezi în toată splendoarea vârstei. Ce zici de noua mea geacă? Îți place? Sunt cinci poze. Scrie dacă le-ai primit pe toate. La radio, ministrul transportului, o damă, anunță noul regulament de circulație în Paris: o zi numerele cu soț, alta cele fără soț, o dată la două zile ai voie prin Paris, dacă ai măcar trei pasageri. Exact ca pe vremea lui Ceaușescu la noi. S-or fi inspirat de la el. Motivul: poluarea, care este, într-adevăr, groaznică. Mon Dieu, quel avenir!

Daniel Corbu, un remarcabil poet(și) în proză

Cu trei valoroase cărți ne-am întors de la sărbătorirea (în aprilie trecut) poetului Daniel Corbu cu ocazia trecerii oficiale în rândul septuagenarilor dar și al Cetățenilor de Onoare ai “dulcelui târg”. Pe una dintre ele, *Moartea ultimului cititor*, o așteptam de câțiva ani buni, de când autorul ne-a fermecat pur și simplu prin Piatra de Eol și alte povestiri, determinându-ne să încheiem cronică de atunci astfel: “Cine ia în mână acest volum de proză scurtă al lui Daniel Corbu nu are nevoie de un semn de carte la îndemână, din simplul motiv că nu se îndură să-și întrerupă nicum prima lectură.”

O solidă și densă prefată intitulată “Daniel sublimul”, operă a condeiului iscusit al poetului / eseistului / criticului Nichita Danilov, vine copios în ajutorul cititorului prin aprecieri pertinente și exemplificări textuale inspirate alese, cu ajutorul cărora sunt trasate jaloane semnificative pentru conținutul volumului, prefătorul concluzionând că autorul “scrie o proză parabolică, trecând fraza humuleșteană prin labirintul borgesian al grădinilor ce se bifurcă la nesfârșit în oglinzile concave și convexe ale semnificațiilor cotidianului”.

Mai însoțește volumul o succintă dar edificatoare notă biobibliografică din care cititorul află că Daniel Corbu este deținător al mai multor premii și distincții, între care, Medalia Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler, Marele Premiu “Nichita Stănescu” și Premiul “Mihai Eminescu” al Academiei Române. La fel de succinte “Gânduri critice” (selecate, de asemenea, după principiul non multa sed multum), care sunt plasate în finalul cărții, aparțin lui Constantin Dram, Lucian Gruia, Paul Gorban, Victoria Fonari și (cu îngăduința dumneavoastră) subsemnatului.

Avem, așadar, în față o carte în care povestea nu este decât un pretext pentru a ne oferi un adevărat spectacol al gândirii vizavi de diverse teme de reflecție, între care, fundamentală e aceea referitoare la cele două fațete ale existenței noastre prezente și viitoare, temă prezentă atât în romanul *Januvia*, cât și în *Solilocvii*, volum care-l poartă pe cititor prin vastul imperiu al gândirii umanității, de la antichitate la contemporaneitate.

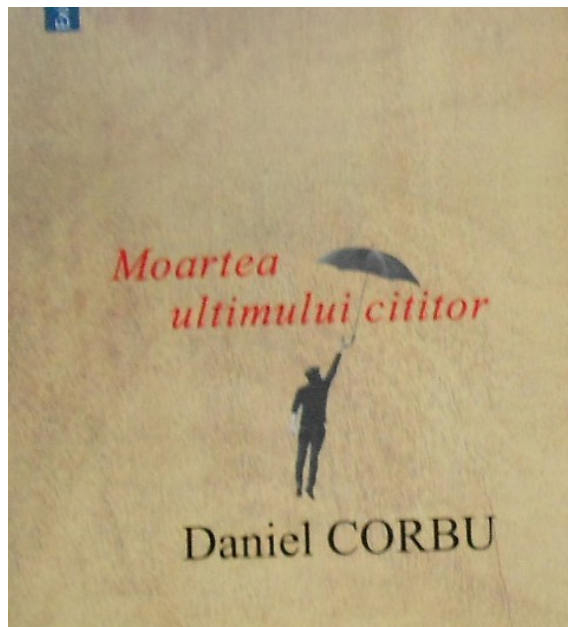
Meditația (“contemplația e totul”, spune unul din personajele cărții) apropie prezenta carte și de scrieri fundamentale ale omenirii (*Biblia*, *Coranul*, *Talmudul*), și de cele mai înalte spirite ale umanității. Să nu pierdem din vedere nici faptul că două din personajele volumului, Idel Moscu și Titi Șamanul, au la activ stagii de inițiere în Tibet, ceea ce le face cu atât mai credibile ideile și inițiativele în domeniul cunoașterii / autocunoașterii.

Interesante sunt modalitățile la care apelează autorul pentru a introduce în povestire cele mai reprezentative figuri ale gândirii universale, opiniile acestora. În vasta bibliotecă (un adevărat imperiu al cărții) a “marelui cititor” care este Idel Moscu, rafturile gem sub greutatea tomurilor semnate de autori notorii, iar pe unul dintre acestea stau aliniate, ca într-un sanctuar al iluminării, “vreo zece-douăsprezece statuiete din ceramică: Buda, Platon, Shakespeare, Dante, Eminescu, Creangă, Rilke, Pitagora, Iisus, Socrate, Goethe”, iar dialogul dintre Martha și Augustin, personajele povestirii *Banchetul*, se compune din replici aparținând unor nume celebre din literatură și filozofia universală, între care autorul strecoară (cu abilitate de maestru al prozei scurte pus când pe umor fin, când pe satiră percutantă) și unele atribuite contemporanilor (incluzându-se și pe sine), chiar dacă unii protagoniști activează în domenii mai practice, cum ar fi economia, finanțele ori politica. Este, de fapt, un procedeu ingenios prin care Daniel Corbu valorifică (în avantajul cititorilor) bogatele și aprofundate sale lecturi.

Așa ajung să fie “colegi” de pagină tipărită Molière, Shakespeare și Herodot cu Topârceanu și Ion Drută; Nietzsche, Horațiu, Lenin și Goethe cu Mircea Cărtărescu, Bacovia și Cezar Ivănescu; Hölderlin, Rilke și Stendhal cu Fănuș Neagu și Gh. Grigurcu; Schopenhauer, Cicero, Jules Verne și Dante cu Marx, Ana Pauker și Mugur Isărescu; Seneca, Sf. Augustin și Corneille cu H. Patapievic; Breban și T. Ghiddeanu cu Ceaușescu; Leibnitz, Engels și Pitagora cu Andrei Pleșu și Corbu (autorul, desigur); Voltaire, Eminescu, Eugen Ionescu și Euripide cu Vosganian și Vasile Proca; Aristotel, Noica și Borges cu Nichita Danilov și Ana Blandiana; Columb, Freud și Mircea Eliade

cu Mihai Cimpoi, Hemingway și Bill Clinton, ca să amintim doar câțiva.

Ca orice carte de proză (fie ea scurtă ori nu) care se respectă, și cartea lui Daniel Corbu impune câteva personaje memorabile. Idel Moscu din *Moartea ultimului cititor* (un fel de confrate întru meditație al lui Eduard Bazon din *Januvia*) se află în vârful piramidei înțelepciunii întregii panoplii de figuri ce populează textele acestei minunate cărți. Posesor (după cum am amintit deja) al unei uriașe biblioteci la care ține enorm și care l-a ajutat să-și formeze o cultură impresionantă, inițiat în tainele gnoseologiei prin amintitul deja stagiului în Tibet, cunoscător al principalelor curente filozofice ale lumii, convins că “Dincolo este cu adevărat cel mai mare mister din univers” și că “nicio știință nu știe ce poate face spiritul în afara creierului”, că Dumnezeu și știința se vor întâlni în același punct”, el vede în Buda, Confucius, Pitagora și Iisus “oameni pe care lumea nu i-a schimbat, ci i-a urmat”, cel mai credibil fiind, în opinia sa, Iisus, cel “care a adus și a propagat în lume iubirea și iertarea”. Idel consideră că adevărata eliberare a omului o dă moartea. Ceremonialul trecerii, al intrării “într-o nouă stare”, al înveșnicirii, ceremonial pe care singur și-l organizează și-l finalizează în prezența discipolului său, este unul al iluminării - optice (“Aprinde sfeșnicul de lumină!”, îi spune la un moment dat lui

Robert) și sonore (totul se desfășoară pe fundalul muzicii lui Chopin).

Moș Toader (bunicul Toader Stoican din *Vulturul*) e cel care salvează vajnica pasăre de bronz de pe monumentul eroilor atunci când, după război, la ordinul lui Stalin, toate aceste simboluri ale monarhiei dar și ale vitejiei Neamului au fost înlăturate de la locul lor.

Șamanul Todi / Titi Șamanul din textul ce dă titlul volumului (*Moartea ultimului cititor*) dar și din *O vizită la Șaman*, un alt stagiul în Tibet, asemenea lui Idel, ajunge cu forța cunoașterii la vizualizarea propriilor organe interne și la prevestirea propriei morți, greșind cu doar trei minute momentul plecării din această lume a lui Idel Moscu.

La acestea se adaugă, tot ca personaje de prim-plan, evreul Alexis, cel care a transformat Trestiana Bârladului în “satul cu copii blonzi” (*Fericirile lui Ashaverus*) și, desigur, Be Jan vedeta încoronată, încă din volumul anterior, *Piatra de Eol*, ca lider al eroilor îndrăgiți de la lectura primelor rânduri ale excepționalei povestiri *Căruța muzicală*.

Cei mai mulți eroi ai prozelor lui Daniel Corbu au un farmec aparte pe care li-l dă inteligența nativă dar și predispoziția către specularea credulității semenilor, ei înrându-se în deaproape atât cu cei crengieni (Be Jan este un Moș Nechifor Coțcariu cu mult mai rafinat și mai inventiv – își comandă “căruța muzicală” la Viena și oferă concitadinilor inedite plimbări de agrement), cât și cu cei sadovenieni (Idel Moscu poate fi ușor alăturat, până la un punct, lui Kesarion Breb, înțeleptul din Creanga de aur, care s-a inițiat în țara piramidelor).

De asemenea, fiind niște inițiați (observația pertinentă a prefătorului), eroii cărții lui Daniel Corbu capătă, în aria lor de habitat, o aură legendară de

cugetători recunoscuți și respectați ca atare. Idel Moscu este “cel căruia îi căutau aproape toți apropierea”, iar Titi Șamanul (fost coleg de școală primară cu autorul) “devenise un fel de ghicitor, prezicător cu renume de întâmplări viitoare ale destinului”. Ambele personaje, ca și Alexis din *Fericirile lui Ahasverus*, de altfel, excelează printr-o dotare nativă de invidiat în ceea ce privește ascuțimea minții, fructificată la maximum prin bogăția lecturilor. Idel este posesorul unui doctorat susținut la Freiburg și obținut cu “magna cum laude”, Titi Șamanul e un “cititor de cărți din toate domeniile și cu o memorie extraordinară”, iar Alexis deține și el o bogată bibliotecă “amestecată, dar majoritară în cărți de filozofie”, fiind un împătimit de lectură.

Cugetători din fire se dovedesc a fi și membrii boemei ieșene din anii din urmă, intelectualii / artiștii din Yaschburg (Iașii, germanizați / occidentalizați, ca nume, prin inspirata până a autorului), cărora li se dedică un text de o savoare lingvistică aparte. Ei sunt prezenți în *Omul suspendat*, cu nume abil modificate, menite a-i oferi lectorului satisfacția descoperirii adevăratelor personaje (Cezar Ivănescu / Cezarion Ivănescu, Cassian Maria Spiridon / Grasian Siramidon, Lucian Vasiliu / Basileu Pogoreanu, Horia Zilieru / Donose Levieru, Valeriu Stancu / Galeriu Francu, Nicolae Turtureanu / Nae Ruptureanu, Nichita Danilov / Ispita Fanilov etc.), schimburile lor de replici (multe rimate ad-hoc) îmbinând măiestrit filozofia de înaltă cotă cu umorul sănătos de sorginte populară. Localurile care-i găzduiesc și publicațiile la care colaborează poartă și ele nume croite pe aceeași măsură umoristică. Celebra “Bolta Rece” devine “Vântu Rece” (poate o aluzie la buzunarele golite de puținele bancnote / monede ale acestor mușterii pentru care vestitul reastaurant, păstrător de umbre eminesciene și crengiene, este mai mult un pretext, un loc geometric al întâlnirii unor spirite alese decât unul de consum), revista “Convorbiri literare” e transformată în “Dezmorțiri literare”, ziarul “Monitorul” e botezat “Scormonitorul”, iar unei terase i se preschimbă porecla în renume (vorba bardului de la Mircești), devenind “Furnicuța în pahar”.

O boemă fără o publicație șic n-ar fi fost completă și atunci a apărut, pentru a umple un gol literar modern / postmodern, revista de experiment literar “Feed Back” (“prima revistă de neoavangardă a Yaschburgului”), ne asigură autorul în același text, prezentând magistral *Noaptea devoratorilor de avangardă*, marcată printr-un ritual de-a dreptul inedit, unde, între altele, “fiecare invitat trebuia să bea la intrare un lichid verde, un fel de agheasmă neoavangardistă și să ia patru-cinci ghemotoace de hârtie colorată pentru a le arunca în ceilalți la semnal.” O excepțională îmbinare a livrescului cu ludicul, venită din partea unui autor cu multe carate în ranița de mânăuitor al condeiului.

Constatând cu destulă ușurință că acestei cărți nu-i lipsește latura didactică, pe care orice scriere serioasă ar trebui s-o posede, am putea spune, fără să greșim, că trei sunt la număr îndemnurile (toate vizând șlefuirea noastră interioară) pe care le formulează Daniel Corbu și ni le adresează prin intermediul eroilor săi: la lectură, la meditație și la introspecție. Și aceasta într-o etapă în care tehnologizarea și digitalizarea excesivă golesc de conținut noțiuni care, de-a lungul istoriei, au constituit fundamentul ființei umane din aria carpato-danubiano-pontică, între acestea numărându-se neapărat tradiționalul bun simț românesc, credința, omenia, respectul față de semeni, prețuirea celor pe care i-a înțeleptit vârsta și experiența de viață.

Acest volum este, mai întâi de toate prin titlu și apoi prin conținut, și un veritabil semnal de alarmă tras cu deplină responsabilitate pentru salvarea a ceea ce mai poate fi salvat prin lectură și contemplație, fiindcă, orice s-ar spune, moartea ultimului cititor trebuie să rămână o metaforă prin care poetul Daniel Corbu ne sugerează să întreprindem tot ce depinde de noi pentru ca această sintagmă să nu devină realitate. Cu convingerea că stă în puterea noastră a tuturor dar și a fiecăruia în parte realizarea acestui deziderat, încheiem folosindu-ne, ca și în alte dăți, de expresiva zicere arghezană: “Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!”, iar din perspectiva cititorilor ei, parafrazănd și anticipând: Carte frumoasă, cinste cui te va citi!

Vasile AIOANEI

Raptul de teritorii și decimarea sufletului românesc

O cruce grea a fost și este pentru poporul român să-și ducă existența în vecinătatea marilor imperii. Care i-au nesocotit existența, l-au abuzat, i-au terfelit demnitatea, dorindu-l dispărut de pe pământurile sale. Este cazul, cu predilecție, a imperiului muscalilor, fie el țarist sau roșu. În toată istoria lor, atunci când s-au simțit puternici, ori i-au simțit pe vecinii lor vulnerabili, n-au ratat oportunitatea de a-și extinde granițele, de a subjuga și asimila popoare. Sau chiar de a face, în acest scop, câte un pact cu diavolul. Cum este cazul alianței cu Hitler. Pentru a împărți Polonia, pentru acapararea Țărilor Baltice și a Basarabiei.

Deși, în vestitul pact Ribbentrop – Molotov din 23 august 1939, nemții fasciști recunoșteau doar „interesele Rusiei asupra Basarabiei”, înțelegându-se prin aceasta, acordul pe care și l-au dat (la fel ca și turcii în 1812, de parcă ar fi fost pământul lor) pentru reîntrarea teritoriului dintre Prut și Nistru în sfera de influență rusească, muscalii, plusând, au anexat și cotoplit și Nordul Bucovinei, și ținutul Herța, teritorii care, nici măcar, n-au fost vreodată sub dominația lor.

Faptul în sine, dramatic pentru poporul român, rămâne și astăzi o rană deschisă în conștiința neamului, chiar dacă nu neapărat și în conștiința vremelnicilor și iresponsabililor politicieni, care și-au pus semnătura pe tratate bilaterale și internaționale, ce consfințesc cedarea acestor teritorii străinilor. Negândindu-se, poate, că istoria acestei țării îi va pune la zidul infamiei, că noi, cei de acum, și mai ales generațiile viitoare, îi vom condamna, mai mult decât o facem pentru Hitler și Stalin la un loc.

Acest mesaj îl transmite și romanul „Granița blestemată” a ilustrului profesor de limbă română, Ioan ȚICALO, el însuși, născut și crescut în proximitatea hotarului împins în inima românilor, martor al acestor evenimente dramatice, pe care atât de sensibil le-a tratat în această carte, de referință pentru golgota neamului.

Armata română reușește între anii 1941-1942 să elibereze Bucovina și Herța de sub cizma rusească, perioadă în care, de la universal la strict individual, într-o comună din Herța, ce avea să fie iarăși tăiată în două de granița blestemată, izvorăște și își lărgește albia o poveste de dragoste neprihănită, dintre un vajnic flăcău al satului și o frumoasă româncă de pe colina satului vecin.

Rușii, însă, întorc războiul la Stalingrad, și nu că ar fi făcut rău prin aceasta, și îi mână pe nemți înapoi, până în bârlogul lor din Berlin, pe care îl dinamitează și-i pun deasupra steaua roșie moscovită. Cine-î mai putea opri acum să-și pună granițele pe unde poftesc, căci Rusia era de-acum, cu logistică subvenționată de Aliți, putere învingătoare... Și, ca în gluma aceea, cu elevul care nu știa geografie, dar îi răspunde totuși profesoarei, Rusia se învecina cu cine vroia. Legăturile sufletești, relaționarea pe multiple planuri, ce se constituie în fundamentul însuși al existenței și dezvoltării unei comunități, nu puteau fi oprite decât brutal, prin focuri de armă, prin atrocități de tot felul. Repoziționându-și frontierele, cu creionul acela tocit al lui Stalin, rușii au ei grijă ca ogoarele cele mai mănoase și pădurile cele mai frumoase să le tragă la pirosirei lor. Să tot îndrepte granița acolo unde li se părea că-i strâmbă. Căci, cu capul întotdeauna plin de băutură, o tot vedeau strâmbă. Că trecea prin curțile și casele românilor, nu conta.

Alexie (Alexandru), îndrăgostit până peste cap de Domnica (Florica), nu mai percepe suficient de bine întorsătura evenimentelor. Săgeata lui Cupidon l-a atins pe Alexie, „la nunta fugărită a premilitarului Valentin”. Deși o știa din copilărie pe Domnica, acolo, și spre sfârșitul adolescenței lor, a remarcat-o mai bine. Și, au continuat să se întâlnească, după slujba de duminică, în proximitatea casei ei, dincolo de granița blestemată, „în adâncitura zăvoifului de sub pădure”. În dezacord cu părinții amândurora, hotărâsc să-și unească destinele, iar ea, conform tradiției strămoșești, să i se dăruiască abia după nuntă. Pentru Alexie, faptul că trecea ilegal granița blestemată nu conta nici cătuși de puțin.

Era un drept al lui, să plece dincolo, pentru a se întâlni cu Florica, sub stejarul acela bătrân și impunător, „unde a sărutat-o prima oară”. Un drept divin, un drept al firescului, un drept strămoșesc. Când vede, totuși, pe unde patrulează rușii și că iubita lui rămâne după sârma ghimpată, un puternic sentiment de revoltă l-a cuprins. Și pentru ca, tragedia lui să fie completă, după o ultimă întâlnire cu Florica, trecând printr-un lan de porumb pentru a nu fi observat, aude focuri de armă, și o aude pe iubita lui răcnind. Era lesne de înțeles că fusese violată. Și el nu mai putea face nimic!

Ba da, putea face! Să plece pe front și să lupte împotriva rușilor! Să-i arunce dincolo de granița blestemată, să-i pedepsească pe cei care i-au batjocorit iubita, care i-au distrus sufletul. Și pleacă, pentru a se înrola, împotriva stăruințelor mamei lui, pe care o lasă singură. Căci și tatăl lui era pe front. Alexie, ajuns la centrul de recrutări din Dorohoi, îi spune comandantului că vrea să se înroleze voluntar pentru a lupta împotriva rușilor. Ceea ce stârnește stupoare. Pentru că România tocmai întorsese armele împotriva nemților, și era, de-acum, de partea Aliților. Ca să poată recupera măcar Nordul Transilvaniei, de sub ocupația Ungariei horticiste.

I se explică acest lucru, însă Alexie parcă tot nu înțelege. Cum de-am ajuns aliați cu rușii, dacă ne-au furat pământurile și batjocorit femeile? Văzându-l atât de pornit împotriva rușilor, un veteran al războiului antisovietic, constituit deja într-o grupare de rezistență, îl cooptează și pe Alexie. Numai că această grupare nu-i viza numai pe ruși, ci și pe românii care, de voie, de nevoie, au căzut la înțelegere cu ei. Și pe care, în incursiuni de noapte, gruparea îi execută. Pentru trădare.

Alexie nu poate să participe la așa ceva și desistă. Nu acesta era obiectivul lui. Găsit în uniformă militară și complet dezorientat, este adus de către reprezentanți ai Armatei Române înapoi la centrul de recrutare din Dorohoi. Unde-și întâlnește tatăl, întors de la Stalingrad, fără o mână, și căruia i se pregăteau înscrisurile pentru lăsare la vatră. Nici tatăl lui nu reușește să-l convingă să se întoarcă acasă. Căci, potrivit vârstei, sufletul acesta de român nu putea fi obligat la recrutare. Așa că se înrolează, nu tocmai bucuros, ce-i drept, și în alianță cu rușii. Numai și numai pentru a desființa acea graniță blestemată, ce i-a lăsat iubita dincolo de sârma ghimpată. Și pentru a-l prinde și pedepsi pe acel rus, care i-a siluit-o.

Se distinge prin fapte de arme cu totul și cu totul deosebite, dând dovadă de eroism, de un curaj nebun. Participă la eliberarea Budapestei, și în demisolul unui bloc, salvează o tânără unguroaică de la viol, soldatul rus de deasupra murind în urma paturilor de armă primite de la Alexie. Era răzbumarea divină pentru soarta Domnicăi. Și Alexie scapă ca prin minune, în focul evenimentelor, de ancheta comandanților sovietici, suspicioși, că prea s-a lovit rusul la cap, în cădere, oricât de beat să fi fost. Din munții Tatra, unde Armata roșie i-a spus Armatei române „spasiva”, se întorc mai mult pe jos. Și foarte puțini în comparație cu cei care-au plecat să lupte pentru patrie. O luptă, așa cum a dictat-o interesele țării de atunci.

Întors acasă erou, Alexie are nenumărate oportunități de a-și reface viața, uitând-o pe Domnica. N-a putut-o face însă, în nicio împrejurare. Pentru că rana din suflet nu i s-a mai vindecat niciodată. Sângărând-o granița blestemată, care a rămas tot acolo. Impresionează până la lacrimi credința în Dumnezeu a acestui tânăr. Transpusă în fapte, atât pe front, cât și după lăsarea la vatră. Nădejdea lui, că, odată și odată, tot o va reîntâlni pe Domnica, urcându-se zi de zi pe scara priponită de casa lui, pentru a se uita mai bine înspre colină. Poate totuși o vede. Ca să-i spună că încă o mai iubește... și o așteaptă.

Finalul cărții te lasă fără răsuflare. Și nu-i decât povestea unui destin de român, pedepsit pe nedrept de o graniță blestemată. Câte oare altele așteaptă încă să fie spuse! Pentru ca peste ele să nu se aștearnă uitarea. Uitarea acestor martiri, care ar trebui înfierată, ca sacrilegiu...

Dionisie VITCU

Ceva se întâmplă...

E asfințitul lumii, oare?

(Cronică)

„Înainte ca soarele să ajungă la cruce...”
Marta Petreu

Ne-încearcă ceva... e-aproape sfârșitul,
e capătul, suntem în zori?
Sau, numai semnalul-ii?
Trăim cumplete vremi spre viitor măreț
și sângărăm epidemii fără de leac
ce nu au vindecare decât cu hârleț
în plasticul negru de sac!

Se întâmplă ceva... ceva se petrece, și
se hâțână des în cutremure Globul,
bat vânturi ce-aduc uragane, dezastre,
cad munții și dealurile-n hăuri,
ies ape din matcă prin case sărace,
duc oameni, epave cu mâțe în brațe și
câini și godaci, animale cumiți
plutind pe dulapuri, răcnind-pe-acoperiș!
Păduri și lanuri, ogoare în flăcări și fum!
Eclipse totale de Soare, de Lună,
ploaie de stele, stingeri de cometă,
usucă seceta fântânile cu sete;
Operațiuni speciale clocite-n Palate
placate cu aur, cu mesele fără măsură
lungite și late,
hoții ticluite cu pecete, cu acte
dosite pe căile-nguste...
Ceva se întâmplă, ceva nu e în ordine.
Se întâmplă ceva în sistemul actual
ce nu înțelegem și pare anormal!

Tâlcul operațiunii
24F.002

malhusieni – longini – dismasi
orinetali întârziați

Se zbat smuncesc să strâmbе calea sortii
și zbuciumați lătesc amarul groazei
cântând în răsuflarea nopții

ne tulbură cu rostu-n deslușirea vremii
umbrind albastrul cerului – Preînaltul
căzut în veșnică tăcere-n altul

cu-obsesii luciferice scârnăve
să nu pricepem tâlcul întâmplării grave
ne țin sub ploii de plumb

și-încremeniri de ger
cât lungu-i zilei ce ni-i dat
în libertate sub călcâi de fier!

Traversarea Deșertului
(Cronică)

„O lume cxare a luat-o razna”
Alexandru Călinescu

„Doamne, mai alege rogu-TE și pe alții”
șapte octombrie 2023

Istoria nu se repetă, istoria se uită de la sine
și se reia; la alt nivel neașteptat, revine
cu alte învrăjbiri, cu alți soldați,
cu alți eroi, cu alte victime și

camarazi uitați!

Tresar din când în când bolnave minți,
aprinse de-a Profetilor vorbire
și vor schimbări pe Calea încercărilor,
aleasă dureros cândva, cu arme, de-omenire!
Nici n-a trecut un veac și scutul din deșert,
sub malurile Mărilor în Orient,
miroase-a scrum!

Prin valurile-aprinse-n gulere de fum
albiți de frică rățesc răcnind
copiii jertfei fugăriți,

ținând de mână bătrânii schilodiți,
călcând prin tină, prin moloz, pe pietre,
cu mamele alături prin ruinari de vetre,
înlăcrimate, sângărând, în negre tulpane

îngânând,
pe umeri, pe frunte, pe chip învelite,
cu pruncii despuiați, golași, sângerați
purtându-i pe ghebă, pe cap, zăpăcite
printre căruțe, catări, mașini hrențuite,
fugăriți de fiara bipedă cu nara umflată,
gonind pe nisipuri
și-adulmecă sânge și cată, vrea să dezgroape
cuie de raclă-n conflicte uitate
sub talpa ziditelor bolți astupate-n
ruinele sacre,
sinagogi și moschei și biserici cu morți.
Ciudată istorie, cumplită, isterică vreme!
Ici, colo apar ticăloși filozofi, falși proroci
dau Tonul și cântă cu hoarda...
lungindu-le lanțul, mută priponul,
au armă Toporul și taie horarul cu barda!

Flavius PARASCHIV

(O) viață de vânzare

Yukio Mishima (1925-1970) nu mai are astăzi nevoie de prezentare. Un autor versatil, atent la mișcările epocii, Mishima a lăsat în urmă cel puțin 5-6 lucrări esențiale pentru literatura japoneză și nu numai. Ne referim aici, desigur, la tetralogia *Marea fertilității* alcătuită din volumele *Zăpada de primăvară* (1969), *Cai în galop* (1969), *Templul Zorilor* (1970) și *Îngerul a strigat* (1971). În timp ce lucra la tetralogie, prozatorul nipon scria și publica și alte lucrări literare, multe în foileton.

Narațiunea *Viață de vânzare* a apărut în perioada mai-octombrie 1968 în revista „Weekly Playboy”. Textul a apărut în volum abia în 1998, deci nu este de mirare faptul că romanul nu este atât de cunoscut. În România, cartea a fost tradusă în 2018 și a apărut la Editura Humanitas.

Trebuie precizat din start faptul că în *Viață de vânzare* nu întâlnim acea atmosferă exotică din faimosă tetralogie a niponului. Din contra, acum întâlnim o altă viziune asupra lumii, anunțată chiar din primele pagini ale volumului. În centrul discursului narativ se află Hanio Yamada, un tânăr care din senin începe să-și pună sub semnul întrebării propria existență. Hanio lucrează în publicitate și are chiar succes. Altfel spus, cariera lui era înfloritoare și promițătoare, dar totul se năruie atunci când decide să se sinucidă. Motivul este cât se poate absurdul, după cum aflăm din următorul extras: „Dacă vă întrebați cum de i-a venit dintr-o dată ideea sinuciderii, așa cum te-ai gândi să ieși la iarbă verde, ei bine, explicația este următoarea: s-a hotărât să se sinucidă tocmai pentru că nu avea absolut nici un motiv s-o facă. Nu suferise vreo decepție în dragoste și, oricum, nu era genul de om care să se sinucidă dintr-atât. Nu se confrunta nici cu dificultăți financiare” (pp. 6-7).

Dincolo de motivul absolut absurd, de reținut este și tonul complet detașat și jovial al instanței narrative. Deși pe parcursul romanului vom asista la numeroase întâmplări ridice, atitudinea naratorului nu se schimbă deloc. Totodată, nu trebuie ignorat și faptul că cele mai comune explicații pentru sinucidere (banii, amorul) sunt eliminate din start. Aici avem de-a face cu un joc literar, prin care cititorul este pregătit pentru o eventuală explicație și mai absurdă, care, de altfel, nici nu întârzie să apară: în timp ce citea un ziar, câteva pagini cad și atunci când încearcă să le ridice observă un gândac (trimiterea la Kafka este clară aici) care voia să se ascundă prin foile căzute. Atunci se declanșează criza de existență a protagonistului: „Hanio a întins mâna, iar gândacul cu corpul lucios, de culoarea mahonului, a fășnit cu mare sprinteală și s-a pierdut printre caracterele tipărite de pe pagină. Hanio a ridicat foile și și-a aruncat privirea asupra lor. Sub ochii lui, toate semnele tipărite s-au transformat în gândaci. Oricât se străduia să le urmărească, ele fugeau în toate părțile, arătându-și spinările lucioase, maroniu-roșcate. «Ah, deci așa e lumea!» și-a zis și, pe loc, și-a dorit să moară” (p. 7 și urm.).

Tentativa de sinucidere eșuează, iar atunci când își revine decide să nu mai participe la jocurile societății și își scoate viața la vânzare. Criza lui de identitate este un mod a se opune lumii moderne, o temă specifică pentru literatura lui Yukio Mishima, care acum apare în prim plan. Atunci când decide să-și vândă existența, Hanio – imaginea omului revoltat prin excelență – va intra în contact cu tot felul de indivizi și în acest mod va fi prins în câteva aventuri mai mult sau mai puțin obișnuite. Evident, la ușa protagonistul apar niște figuri suspecte care-i cumpăra viața, iar Hanio este obligat să-și riște bunăstarea fizică. La un moment dat, de pildă, ajunge „iubitul” unei femei care pare a fi...vampir. Fiul ciudatei femei a cumpărat viața protagonistului pentru a-i ține companie. În alte episoade, Hanio va întâlni oameni geloși, dornici de răzbunare sau asasini plătiți...

Curios este că mai toate aventurile nu se termină tocmai într-o notă veselă, dar, într-un final, Hanio scapă cu viață.

Romanul *Viață de vânzare* nu are complexitatea narațiunilor din tetralogia *Marea fertilității*. Textul prozatorului japonez trăiește prin absurdul evenimentelor și mai ales din seninătatea cu care protagonistul își vinde viața. Există, totodată, și o doză de umor negru, care se îmbină perfect cu stilul simplu și direct, mai puțin încărcat metaforic, spre deosebire de alte lucrări ale lui Mishima.

Ioan RĂDUCEA

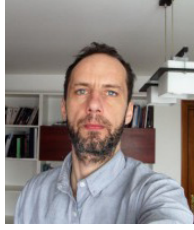
Vitrificări moldovenesti

Între tehnicile artistice, prelucrarea sticlei este dintre cele mai puțin practicate la noi. Explicația constă, în primul rând, în regresul industriei respective și deci și a atelierelor de creație de pe lângă fabricile care asigurau, la un moment dat în totalitate, necesarul de produse de acest fel. Vitregită, din acest punct de vedere, este și zona Moldovei, în ciuda existenței materiei prime – încă din secolul XVIII și pînă către 1944 au existat la Pîrcovaci, Lespezi, Hîrlău (jud. Iași) câteva fabrici de sticlărie iar în ultimele decenii comuniste și cîteva ani după aceea o altă fabrică, la Dorohoi (jud. Botoșani), ca și una la Fălticeni, alta la Suceava...

La Iași, o expoziție mai recentă, de înaltă calitate, care a căutat să promoveze din punct de vedere artistic domeniul, este cea de la cumpăna anilor 2021-2022: *Glăjărie. Apropierea de un meșteșug* (7 XII 2021 - 20 I 2022), în care maestrul Ștefan Câlția, în amintirea luminilor copilăriei, filtrate de sticle lucrate în ținutul său de baștină făgărășean, și-a asociat pe meșterii Dan și Iulia Bordianu. Dacă acolo produsele țineau, cu tot pitorescul și expresivitatea lor, de logica unui meșteșug, în expoziția *Oameni și gînduri*, deschisă la Iași, în ziua de Sfîntul Nicolae, la 6 decembrie 2023, tînărul artist Mihai Laurus urmărește în primul rînd efectul estetic, cu toate că o parte dintre variatele sale produse, toate unicat, au și rol utilitar.

Cel mai cunoscut artist sticlă, Ioan Nemțoi, originar din Trușești, jud. Botoșani, însă cu îndelungată activitate la Dorohoi, apoi și la București și la New York, unde deține și o galerie de artă (tot în anul 2023. acestuia i-a fost dedicată și cea mai mare valoare a unei emisiuni filatelice, pe tema artiști contemporani, a Romfilateliei!), s-a ocupat de îndrumarea expozantului și i-a facilitat accesul la unicul cuptor de vitrificare prezent în facultățile noastre de profil, cel de la Universitatea Națională de Arte din București. Într-adevăr, expoziția vădește preocuparea pentru însușirea mai multor tehnici specifice, cu varii rezultate. Unele creații se susțin prin sugestie, unele fantastice, precum capete lipsite de trăsături distinctive însă intens colorate; altele prin vioiciunea cromatică, în delicate pastelări. Nu lipsesc încremenirile elicoidale, elansările de avînt constructivist ori previzibilele corpuri de iluminat profitînd de translucidele ecleraje prin solidele vitrifice.

Important este că, aflată la început de drum, cu acumulări și revelații specifice, arta lui Mihai Laurus restabilește o atît de necesară continuitate în domeniu. De la un obiect la altul, de la o tehnică la alta, se reafirmă, întru promițătoare investigații personale, misterioasele posibilități ale jocului de forme în încremeniri diamantine.

Emanuel VASILIU

Ad Astra

Al doilea lung-metraj din 2019, după *A fost odată... la Hollywood*, în care Brad Pitt a jucat rolul principal, *Ad Astra* (regie James Gray), urmăribil acum pe Netflix, are o premiză generoasă pentru un film de aventuri science-fiction: maiorul Roy McBride (Brad Pitt) trebuie să se îmbarce într-o călătorie pînă la marginea sistemului nostru solar, lângă planeta Neptun, pentru a-l căuta pe tatăl său, faimosul astronaut H. Clifford McBride (Tommy Lee Jones), care în urmă cu mulți ani plecase într-o misiune de căutare a formelor de viață extraterestre. Călătoria este motivată de o serie de supratensiuni de curent, care amenință să distrugă viața din sistemul solar, și pe care comandanții forțelor militare americane, divizia spațiu, le consideră ca provenind de la proiectul Lima, condus de tatăl personajului principal.

În momentul în care personajul interpretat de Brad Pitt este abordat de comandanții săi cu privire la misiune, miza este atât științifică dar, mai ales, emoțională. Maiorul Roy McBride nu și-a mai văzut tatăl de șaisprezece ani, de când acesta a plecat în misiune. Relația cu tatăl său este marcată de sentimente contradictorii: pe cît de vii sunt amintirile maiorului despre ajutorul pe care tatăl i-l dăduse la pregătirea la matematică, el însuși fiind un om de știință reputat, pe atît de prezent este sentimentul de abandon, suferit de maior într-o situație în care familia, incluzând soția și fiul, a fost neglijată de astronautul senior în hotărârea sa de a se dedica exclusiv căutărilor științifice. Un personaj care realizează, în primul act al filmului, legătura dintre cei doi actanți descriși mai sus prin prietenia sa cu H. Clifford McBride este colonelul Pruitt, interpretat de venerabilul actor Donald Sutherland. Acesta primește misiunea de a-l însoți pe Roy pînă pe Marte, una dintre stațiile obligatorii în călătoria către Neptun și punct de unde Roy trebuie să trimită mesaje personale către tatăl său, fără siguranța de a le ști ajunse sau recepționate.

Ca ton, regia imprimă o sobrietate remarcabilă desfășurării filmice, aceasta fiind complet lipsită de debușeuri altfel des întîlnite în filmele de aventuri: momentele de umor sau explorarea relațiilor dintre genuri. Dacă lipsa umorului este contrabalansată de concentrarea aproape portretistică asupra evoluției personajului Roy McBride, oferindu-i lui Brad Pitt un spațiu amplu pentru desfășurarea artei sale actoricești, relația cu soția sa Eve (Liv Tyler) este expusă mai ales prin intermediul unor mesaje video, pe care aceasta i le transmite în absență, și în care deplânge gradul de izolare emoțională manifestat de Roy, afirmând că ea, la rîndul ei, își are propria viață și că eforturile permanente de comunicare le erodează relația.

Tonul sobru al filmului primește o tușă artistică prin ilustrația muzicală, la care reputatul muzician Nils Frahm își aduce o contribuție importantă prin melodiile incluse în coloana sonoră. Caracterul de portret al unui astronaut într-un moment important al vieții sale (evidențiat prin evoluția de la o stare de izolare emoțională la cea de conectare spirituală cu cei apropiați) este echilibrat de înfățișarea realistă a spațiului cosmic, un pariu asumat de regizorul James Gray în momentele de început ale proiectului. Trăsătură aventurieră a filmului este conturată printr-un parcurs epic liniar, din care lipsesc aproape cu desăvîrșire (cu excepția unui singur moment de înfățișare a maiorului în postură de copil) recursurile la *flash-back*-uri sau la alte modalități de alterare a continuității temporale. Filmul reprezintă călătoria spre Neptun, răsturnările de situație apărînd în jurul stațiilor de pe parcurs, Luna și Marte. Astfel, aventura maiorului Roy McBride este marcată de atacul unor pirați lunari, ce omoară echipa care-l conduce spre un alt modul lunar, rîndindu-l de moarte pe colonelul Pruitt și lăsându-l astfel singur pe Roy în călătoria sa către Marte.

Punctul culminant al itinerariului spațial este înțîlnirea cu tatăl interpretat de Tommy Lee Jones, care joacă parcă în transă oboseala zecilor de ani petrecuți la muncă pe navă. Izolarea sa emoțională este completă, acesta răspunzînd cu reticență încercărilor de apropiere ale lui Roy. Legătura dintre ei este simbolizată de un cordon care îi leagă îi încercarea a plasa o încărcătură nucleară pe stația proiectului Lima, pentru a o distruge și a pune capăt astfel, supratensiunilor de curent care amenință sistemul solar.

Realizînd un film de aventuri științifico-fantastic cu față umană, James Gray reușește să însuflețească spațiul interplanetar cu emoțiile perfect umane ale unui personaj aflat în căutarea vieții sale, aceea de a stabili o legătură între trecutul marcat de un scenariu al abandonului și prezentul, în care raportul cu soția sa trebuie să depășească traumele din copilărie, pentru a evolua către o relație marcată de grijă și iubire.

Constantin PRICOP

construite și realitate

Ar fi bine să știm de unde venim și unde vrem să ajungem

Faptul că anumite persoane se pot bucura de prestigiu, iar acesta acționează într-un anumit mod în colectivitate este o indicație peremptorie pentru existența unor stratificări în mediul social. Evident, egalitatea indivizilor nu poate fi privită ca egalitate decât în teorii comuniste – altfel ea nu poate fi decât egalitate de șanse și de drepturi - nu ca egalitate a rezultatelor. Colectivitățile își creează elitele – iar acestea își exercită influența asupra colectivităților. În culturile de tip vest european prestigiului îi corespunde excelența în domeniul specific de activitate dar o importanță covârșitoare este dată și componentei morale, existența unei conduite morale ireproșabile, din perspectiva celui mediu social. Prestigiul este, în aceste societăți, semnul unui plus față de omul de rând. Dar ierarhizări există și în colectivitățile care nu sînt structurate după exigențele valorilor occidentale. Și în cazul acestora apar diferențieri. În asemenea cazuri nu mai putem folosi termenul prestigiu din pricina exigențelor morale pe care acesta le implică - dar și în asemenea colectivități apar indivizi care se ridică deasupra celorlalți și care exercită influențe asupra multor oameni.

Putem folosi în asemenea cazuri alți termeni – renume, faimă, autoritate etc. – pentru a descrie funcționarea grupurilor. De data aceasta componenta morală nu mai joacă un rol important. Există o stratificare și în lumea celor care nu respectă nimic din legile nescrise ale lumii civilizate. Pentru că trăim întreaga viață încadrați de anumite principii, anumite legi acestea ni se par norme naturale de conviețuire și abia dacă ne imaginăm că există lumi care trăiesc după alte principii. Dar apar... eroi și personaje faimoase, care se impun și în lumea delincvenților. Este un univers social care funcționează după alte principii, după alte valori. Care este în acest caz mecanismul care conduce la stratificare, la poziționarea unor indivizi în nivele diferite, unii asupra altora? Esențială este excelența în plaja valorilor care definesc grupul respectiv. Avem drept criteriu de ierarhizare diferențierea conform principiilor și valorilor dominante ale grupului social respectiv. Că în colectivitățile mari, complexe, pot exista subdiviziuni care funcționează conform altor valori este evident. Pot exista de pildă grupuri religioase, în cadrul cărora supușii trăiesc conform altor principii decât o majoritate, grupuri care își creează, conform acestor principii, alți lideri, alte personaje cu „prestigiu”. Semnele de distincție se creează în funcție de valorile fundamentale ale grupului.

Prezentate astfel, lucrurile par cît se poate de simple și clare. Realitatea e de cele mai multe ori mai complicată. Să luăm cazul, să spunem, al unei țări din estul Europei, situată la margine unor foste imperii (Turcia, Rusia, Imperiul Habsburgic), intrînd mereu în proiectele acestora de a o incorpora, scăpînd de unul datorită rivalităților acestuia cu celelalte, suportînd influențe contradictorii, ieșind în cele din urmă la lumină cu ajutorul Europei și căutînd, în sfîrșit, să se plaseze între statele europene cu vechi tradiții. Mîndria națională a fost în toată perioada ei modernă un element dinamizator, cultivat ca atare de intelectualitate și de cei care au condus țara. O parte din teritoriul ei (nu cea mai mare parte însă) s-a aflat o scurtă perioadă (mai puțin de două secole – puțin la scara istoriei) în imperiul roman. După retragerea romanilor a urmat însă o perioadă de aproximativ o mie de ani în care teritoriul a fost bîntuit de valuri succesive de migrații. Pe acest teritoriu s-au constituit chiar formațiuni statale (care de obicei au durat puțin) ale unora dintre acești năvălitori. Despre ce s-a întîmplat cu populația care a trăit aici nu se știe mare lucru. Este de presupus că viața nu a fost simplă - și e greu de conceput că populațiile care au trecut și au viețuit pe aici nu s-au amestecat, că n-au lăsat nici un fel de urme în ADN-ul trăitorilor actuali din aceste ținuturi. Dacă despre viața celor de pe aceste pămînturi, despre mișcările de populație șamd nu se știe mare lucru, în schimb ceea ce e cît se poate de sigur e că atunci cînd apare o mișcare intelectuală coerentă, la cumpăna secolelor 18 și 19, plecînd de la datele oferite de

limbă, o limbă latină, aceștia, care au pecetluit o linie permanentă în conștiința populară, au proclamat orgolios că populația din această zonă se trage direct din coloniștii latini și din cei cu care s-au luptat, dacii. (Cohortele făceau parte din armata Romei, dar cu soldați recrutați din diversele zone ocupate de vastul imperiu.) Nașterea și supraviețuirea limbii de origine latină, vorbită în nordul Dunării, în condiții istorice tulburi, între oameni care vorbesc idiomuri de cu totul altă origine este, într-adevăr, un miracol. Conștiința latinității apăruse și fusese exprimată și mai înainte, de cronicari. Multe din datele istorice privind perioada dintre retragerea romană și Evul Mediu întîrziat din această parte a continentului sînt pînă astăzi controversate. Dar fără a intra în amănunțele istoriei ne putem imagina cum s-au format și fixat tiparele de gîndire în masa populației vorbind această limbă. Ar trebui avute în vedere condițiile în care au supraviețuit, cu totul neprielnice, perioada medievală nestatornică (pe lîngă agresiunile vecinilor adugîndu-se și lipsa de continuitate în interior -- domnii scurte, accedea la domnie fără continuitate – oricine putea deveni domnitor dacă se trăgea sau doar pretindea că se trage din vreo familie

domnitoare), faptul că mare parte din populație a viețuit (de multe ori doar a supraviețuit) în comunități rurale, mai degrabă izolate, cu un orizont strict delimitat, viața orășenească fiind cu totul redusă, apoi faptul că au fost nevoiți să suporte permanent influențele celor care făceau presiuni din exterior și îi cucereau vremelnice... În asemenea context ceea ce li s-a impus locuitorilor de aici trebuie să fi fost, pentru lung timp, apărarea vieții - supraviețuirea. Să mai adăugăm lipsa de contacte consistente între clasa bogăților (proprietari de pămînturi) și popor. Primii nici măcar nu voiau să vorbească limba celor mulți, își cheltuiau averile departe de acest ținut, practic nu-și băteau capul cu cei de la care le proveneau bogățiile. Folclorul viguros al celor care au muncit pămînturile de-a lungul istoriei este cel mai bun păstrător al principiilor impuse de viața în aceste condiții. Supraviețuire, adaptare... „Fă-te frate cu dracul...”, „Capul plecat...” șamd, Așa viață, așa principii... Valorile unor lungi timpuri istorice au devenit adaptarea, descurcarea, cîștigarea cu orice preț a dreptului la existență... Diversele condiții provocate de împilările din interior și din exterior au impus instinctul de conservare, de adaptare la cele mai nefavorabile împrejurări.

La începutul secolului 19, tîrziu așadar, apare influența care a dus la constituirea statului modern. Civilizația occidentală a fost introdusă de un grup de tineri incîntați de modul de viață pe care îl găseau acolo unde își făcuseră studiile. Relativ rapid este descoperit un model care trebuia copiat. A fost preluat într-o formă superficială, încît în două sute de ani nu au putut fi șterse cu buretele precedentele veacuri trăite în condiții cu totul diferite de cele care au condus occidentul spre civilizație. Copierea, uneori cu urmări ridicele, n-a însemnat în niciun caz adaptare, reformă inteligentă și rațională, reeducare. Arderea etapelor, despre care s-a vorbit

cu aroganță, nu înseamnă decît inadaptare mascată de fățarnicie... Încă de la începuturile statului modern un orgoliu fără acoperire a devenit emblemă oficială. Spiritul critic care avea de pus atîtea sub semnul întrebării a fost condamnat, inclusiv oficial. Cine afișează vreun adevăr incomod este dușmanul nației! Dar principiile unei existențe străvechi nu pot fi șterse prin proclamații. De valorile morale edificate după condițiile istorice nu se poate face abstracție prin dorința unor intelectuali lipsiți de perspectivă și a unor funcționari orgolioși. În felul acesta a fost anulată adevărata construcție, creșterea organică a unui viitor. Se perpetuează defecte care altădată deveniseră principii de supraviețuire. Se proclamă principii, dar se execută cu totul altceva. Au fost împrumutați termeni – care nu acoperă ceea ce desemnau în lumea de origine? Și, pentru că am vorbit de prestigiu, să identificăm cum este acest răstălmăcit termen acolo unde impulsuri ancestrale funcționează în alți parametri. Cine se bucură de prestigiu la noi? Cel care își clădește viața conform unor valori, le atinge în urma unei educații corecte, a unor eforturi de perfecționare oneste, a unor acumulări meritorii? Sau cel care „se descurcă”, indiferent de traiectoria lui morală cel care acumulează prin orice mijloace bunuri materiale? După principiul arhaic al supraviețuirii aceasta ar fi forma supremă a inteligenței. Numai așa se explică de ce în România oameni cu merite minime în ceea ce privește pregătirea, fără nici o confirmare morală șamd se bucură în ochii mulțimii de... prestigiu, devin modele și idealuri pentru mulți din cei tineri – iar majoritatea tinerilor care înțeleg exact ce ar trebui să fie viața lor își mută existența sub alte orizonturi... Același impuls îi face pe mulți să afișeze ostentativ o bunăstare de suprafață (mașini, vile etc.) chiar dacă de fapt nu și-o pot permite - dar în felul acesta apar ca oameni care au reușit, „s-au descurcat” și se bucură în ochii celorlalți de prestigiu...

În felul acesta lucrurile nu se vor îndrepta niciodată pentru că modelul arhaic iese la suprafață peste tot, inclusiv acolo unde ai crede că înțelegerea unor adevăruri e mai lesnicioasă și vital necesară. În școală (școala de toate gradele, inclusiv în universități) în mediile intelectuale superioare, în instanțele superioare de justiție, în aparatul de stat, în uniuni de creație șamd. Cum să se educe poporul dacă la vîrf nu există o corecție a imperativului supraviețuire cu orice preț? După cum arată societatea de azi lucrurile se vor perpetua (pînă cînd? pînă unde?) și oameni de prestigiu vor fi în continuare cei care se descurcă (chiar dacă sînt analfabeți), cei care își afișează acumulările (chiar dacă fură), cei care ies deasupra legilor (chiar dacă prin înșelătorie), cei care se impun mereu în fața celor din jur (chiar dacă prin grosolănie, prin violență)...

Într-o carte devenită de multă vreme clasică, *Ciocnirea civilizațiilor*, Samuel P. Huntington descrie modul în care relaționează lumea occidentală cu restul lumii. Occidentalii sînt convinși că sistemul liberal democratic este superior oricărui altuia și încearcă să-l transmită și altora. Restul lumii reacționează neomogen. Peste tot o parte dintre oameni sînt de acord cu sistemul occidental și ar vrea să-l vadă aplicat și în țările lor. O altă parte se opune vehement occidentului văzînd în această încercare o globalizare a... imperialismului. După modul în care reacționează majoritatea românilor la toate încercările de a alinia țara la criteriile occidentale (mai ales că de ceva vreme facem parte din UE), după rezultatele regulate ale alegerilor și după evoluțiile din toate domeniile se poate trage concluzia că o parte a populației nu simte deloc că ar face parte din familia european/occidentală, că nu acolo ar fi locul lor ci cu totul altundeva. Unde anume? Ar fi bine măcar să știm o dată limpede unde ne situăm, care ne sînt aspirațiile adecvate locului în care ne plasăm...